

tv-15 naš TOVARIS

Št. 17-18
28. aprila 1988
Leto XXVI

Glasilo borcev narodnoosvobodilnega boja in rezervnih vojaških starešin Slovenije

Znova praznujemo. Dan naše osvobodilne fronte. Delavski praznik. Spomin na majske dneve in zmago-slavja. Vmes trpkozanosni spomin na uro Titovega zad-njega slovesa.

Ves naš praznično-spominski splet je tako preprežen z radostnim zanosom in odsevi trpkih spoznanj, kar pa nam vendarle — vselej spet — vliva novo moč in nas navdaja z novo voljo.

Ne živimo v lahkem času, razpoloženje je vse prej kot lahkokrilo, pa vendar si lahko odkrito pogledamo v oči, si čestitamo k prazničnim obletnicam in obljubimo zvestobo dediščini, ki jo slavimo.

Čestitamo vsem borcem, vsem delovnim ljudem, vsem, ki so in bodo tudi poslej stopali po Titovi poti in vam želimo lepe, sončne praznične dni!

TV-15 izide znova v četrtek, 12. maja.

Slovenska pomlad

Temeljna misel konference, s katero so slovenski komunisti obeležili zgodovinski pomen sedanjega trenutka na razvojni poti svojega naroda, je bila: ustvarjajmo socializem, ki bo po meri ljudi.

Nekaj odstavkov iz uvodnega govora predsednika Milana Kučana.

... Kam in kako iz krize, je ta čas pravilno vprašanje slovenske in jugoslovanske družbe, torej tudi nas, komunistov, vedoč da socializem, ki ga kot konkretnega živimo, ni objektivno nujna niti možna oblika socializma.

Za Slovenijo in ZKS je ta hip značilno, da se zavedata, za kakšno socialistično alternativo v družbenem razvoju gre; to ve večina ljudi, to ve večina članov ZK; nobenega dvoma ni, za kateri izhod in kakšne poti se ogrevata ti dve večini. Očitno pa je tudi, da niso vsi ljudje in tudi ne vsi komunisti pripravljeni in usposobljeni, niti organizirani tako, da bi vsakdo tam, kjer lahko najbolj vpliva, napravil tisto, brez česar socialističnega samoupravnega družbenega razvoja ne moremo speljati v smer razvitega socializma.

Predvsem se moramo pogovoriti o tem, kako se premakniti z zgodovinskega razpotja, kjer že dolgo in še vedno tičimo. Odgovoriti si moramo, kako naj se premaknemo z načelno že oblikovane razvojne strategije, ki je v mnogih točkah že tudi precej konkretizirana, s takojšnjim korakom za izboljšanje razmer. Za velike posege, ki so sicer potrebni, ni ne dovolj splošno sprejetih idej o tem, kako jih uresničiti, ne dovolj zares usposobljenih kadrov, ne dovolj kapitala; zato pa je možno množico delnih pobud, ki vse težijo k istim ciljem, povezati v gibanje, ki nas bo začelo vleči iz nazadovanja, v katerem taborimo že toliko let, da to postaja za razvoj sposobnim delavcem, ustvarjalni inteligenci in mladini očitno nevzdržno. Tu je potrebna naša pobuda...

... Vključevanje v mednarodno delitev dela je za nas zato prioriteto razvojno vprašanje. Posledice za zunanje politični položaj države, za neodvisnost, za suverenost so več kot očitne, bolj kot vse tisto, kar se sedaj dogaja doma. Odveč je vprašanje, ali lahko še dalje brez nepopravljive škode životarimo v krizi. Zaradi dveh bistvenih razlogov: prvič, zaradi vse bolj rastočih in vse bolj zaostrenih socialnih in nacionalnih nasprotij pri — kot sem prej dejal — delitvi siromaštva doma, in drugič, zaradi silnega tempa razvojnih trendov v svetu.

Zaostajanje danes ni enako onemu izpred desetih let. Družbe in gospodarstva, ki niso sposobne za odločilne razvojne korake, zaostajajo danes v enem letu bolj, kot so še v 60-tih letih zaostale, če so tehnološko prespale desetletje. Negativni trend se multiplicira in kaj lahko bo več generacij odtrganih od razvojnih trendov, ambicij in možnosti, ki karakterizirajo sodobni svet, od razvoja nove znanosti, umetne inteligence, ki je temelj robotizacije in s tem temelj humanizacije in osvobajanja dela. To pa je naš, tudi ideološki cilj! Na te trende, na njihove rezultate, na razvoj lastnih sposobnosti imajo te naše mlade generacije vso pravico, in ko se za to pravico borijo, pogosto tudi politično in socialno »neprilagojeno« reagirajo. Možnost njihove uveljavitve, poklicne in družbene, je v teh razmerah zožena in v tem je eden razlogov njihovega predolgega zadrževanja v »mladinskih strukturah«, odbojnosti do sistema, do ZK, do družbenih odnosov, do — če hočete — režima. Tu je eden od vzrokov revolta in v tem revoltu je možna vsakršna politična manipulacija.

Demokratski odnosi v sami zvezi komunistov in njena principalna politična drža so velikega pomena za njen ugled v družbi, še posebej za njeno »privlačnost« v vrstah mlade generacije — delavske, študentske in kmečke mladine. Vsakdo med nami naj skrbi za to, da bo s čisto vestjo lahko pogledal v oči komurkoli tudi v času, ko komunisti požiramo kritiko za tisto, za kar smo, in tisto, za kar nismo odgovorni...

... V teoretičnih izvorih komunističnega gibanja ni najti opravičila za zamisel socializma kot družbe siromašnih ali enakih v siromaštvu. Nasprotno, socializem je v teh predstavah družba, v kateri živijo ljudje bogato, spodbujeni in motivirani za delo in ustvarjanje v njihovem in skupnem interesu. Razlike v vsestransko, ne le materialno bogatem življenju človeka, so utemeljene le z razlikami v delovnem prispevku, v delovni motiviranosti.

Poleg zgodovinskih in objektivnih okoliščin za to, da je šel razvoj socializma v drugo smer, zlasti dejstva, da se je socializem razvijal v pogojih gospodarske in družbene nerazvitosti, je razlog potrebno iskati v etastičnem konceptu socializma in njegovega gospodarstva, ki mu veliko bolj ustreza filozofija uravnilovke, enakosti, pa četudi v siromaštvu — kot pa tista razvojna filozofija, ki postavlja kot temeljne kriterije delovno motivacijo in vrednotenje življenja vsakega posameznika in vsake skupnosti na temelju delovnega rezultata in ustvarjalnega prispevka. Seveda, ob razumljivi človeški in razredni solidarnosti, uresničevani na način, ki ne bo niti samo parola, niti izgovor za življenje na račun tujega dela.

Takšen pristop in razumevanje socializma je povzročil ideji socializma, tudi našega samoupravnega, nepopravljivo škodo. Imel je težke posledice za ekonomsko učinkovitost, za odnose med ljudmi, za moralo in demokracijo. V nasprotju z zdravo logiko se je ta pristop veliko bolj bal bogastva oziroma razlik, četudi so te imele opravičilo v rezultatih dela in ustvarjalnosti, kot pa siromaštva, bede, nezaposlenosti, nemotiviranosti, nekonkurenčnosti, neučinkovitosti in končno tudi nedela. Dovolj jasno so zdaj zaznavne tudi poti, ki vodijo stran od tod, v socialistično samoupravljanje...

Priznanja OF v letu 1988

Prejeli so jih:

Ivo Bernard, nekdanji skojevec, partizan, medvojni in povojni partijski funkcionar, po osvoboditvi dejaven v organih za notranje zadeve, več-let javni tožilec v rodni Mariboru, kasneje pomočnik republiškega sekretarja za gospodarstvo in pred upokojitvijo vodja splošnega sektorja v cestnem skladu SRS, ob vsem tem pa ves čas dejaven tudi v samoupravnih in družbenopolitičnih bazi.

Milena Borovac, že medvojna, posebej pa povojna aktivistka, učiteljica v Ribnici, kjer je doma in kjer je vsa desetletja prevzemala naše družbene zadolžitve: kot odbornica in delegatka, kot podpredsednica občinske skupščine, kot direktorica osnovne šole, kot tvorna delavka v izobraževanju, zdravstvu, kulturi.

Ciril Cvetko, čigar partizansko obdobje je zapisano v zgodovino predvsem spriču njegovih vlog glasbenega vodje SNG na osvobodjenem ozemlju, glasbenega vodje Radia OF ter dirigenta Invalidskega pevskega zbora, v povojnem času pa je bil umetniški vodja in direktor glasbenih ustanov (opernih hiš v Ljubljani in Mariboru, Slovenske filharmonije, glasbenega programa Radia) ter dirigent vrste zborov in orkestrrov poleg tega pa vsekakor tudi družbenopolitično aktiven – kot odbornik in poslanec, kot delegat, kot član mnogih družbenopolitičnih in kulturniških forumov, kot pobudnik festivala Kurirček, in ne nazadnje v slovenski borčevski organizaciji, kjer se še posebej dejavno ubada z ohranjanjem izročil enobeja in revolucije (vključno z vodenjem Partizanskega pevskega zbora).

Franci Copi-Borutin, udeleženec dražgoške bitke, je bil med vojno komandir čete, sekretar politoddelka 31. divizije in sekretar okrajnega komiteja, predvsem pa na odgovornih dolžnostih v ozni, ki ji je ostal zvest še vrsto povojnih let, dokler se ni »preselil« v gospodarstvo, a ostal pri tem družbenopolitično dejaven, predvsem v ZRVS in v socialistični zvezi ter zvezi komunistov obalno-kraške regije.

Ivan Fabjan-Niko, v letu 1942 borec Gorjanskega bataljona, kasneje na Primorskem in Gorenjskem namestnik komandanta odreda, demobiliziran kot poročnik JLA, je večino povojnih let preživel v delovni skupnosti Triglavskega narodnega parka, kjer dela še danes, kot Blejčan pa je vsestransko dejaven tudi v organizacijah in skupščinskih odborih radovljiske občine.

Franc Grajfoner, doma iz Zavrha v občini Lenart, je v povojnih letih s svojim delom veliko prispeval k premagovanju nerazvitosti svojega kraja in Slovenskih goric sploh, saj je kot predsednik krajevnega odbora socialistične zveze organiziral in vodil celo vrsto pomembnih delovnih akcij (za vodovod, za asfaltiranje

cest, za izgraditev kulturnega doma), po njegovi zaslugi pa so zgradili tudi razgledni stolp na Zavrhu, poimenovan po generalu Rudolfu Maistru.

Branko Jerkič-Živko, je revolucionar že od rane mladosti. Je nosilec Partizanske spomenice 1941 in dolge vrste najvišjih odlikovanj. V NOB se je vključil na Kočevskem, prevzemal kasneje vrsto odgovornih vojaških nalog, bil po vojni na vodilnih mestih v JLA (kot komandant polka in divizije, kot načelnik republiškega štaba TO Slovenije in kot komandant Ljubljanskega republiškega štaba TO Slovenije in kot komandant Ljubljanskega armadnega območja), ob vsem tem pa v republiki in federaciji tudi družbenopolitično dejaven v delegatskem sistemu, v ZK, v socialistični zvezi, v zvezi borcev in v ZRVS. Kot predsednik republiške konference te organizacije je dejaven tudi še sedaj, po upokojitvi.

Ado Naglav, doma iz Zasavja, je vstopil v narodnoosvobodilno vojsko leta 1944, v osemnajstem letu svojega življenja, po vojni pa je delal v upravi za notranje zadeve. Pred upokojitvijo je bil upravnik Revirskega muzeja v Trbovljah, ob tem pa tudi družbenopolitično dejaven na celi vrsti področij predvsem v domeni kulture, zgodovinopisja, spomeniškega varstva. Poseben rezultat njegovega dela so knjige Rdeči revirji, Revirji v boju za socializem, Zgodovinska noč na Čebinah in Trbovlje v NOB.

Marija Poličar je bila v letih 1978–1982 predsednica izvršnega sveta Skupščine občine Slovenske Konjice in nato, poklicno, direktorica Zdravstvenega doma, volontersko pa predsednica občinske konference SZDL. V svojem družbenopolitičnem delu je vsa leta prispevala velik delež k sooblikovanju samoupravnih vodene politične organiziranosti delovnih ljudi.

Vika Potočnik, zdajšnja dejavna delegatka Slovenije v zveznem zboru Skupščine SFRJ, se je izkazala še ob prihodu na študij na Pedagoški akademiji Univerze v Ljubljani, kjer je bila v letih 1981–82 tudi uspešna predsednica univerzitetne konference ZSMS. Uveljavila se je s formiranjem aktiva ljubljanskih srednješolcev in z vodenjem sveta za vzgojo in izobraževanje pri republiški konferenci mladinske organizacije – vse tja do delegatskega delovanja v zveznem zboru.

Martin Primožič-Branko, sin rudarja iz Šoštanja, je – kot izkušen mizar – vstopil v partizane v maju štirinširidesetega, se po demobilizaciji – kot predsednik okrajne komisije – ubadal z agrarno reformo, opravljal vrsto funkcij v šoštanjskem okraju, predvsem kot poverjenik za kmetijstvo ter postal direktor Lesne, ob tem pa ves čas sodeloval v vrsti odborov, svetov in komisij kot aktivist, vreden zaupanja svojih soobčanov.

Bogumil Samsa, časnikar in javni delavec, je bil v partizanih (kot borec Južnoprimorskega odreda in kasnejši obveščevalni oficir v Gradnikovi brigadi) od januarja 1944. V zgodnjih povojnih letih je študiral ekonomijo v Leningradu in diplomiral v Ljubljani. Od leta 1951 je delal kot gospodarski in zunanje politični urednik v tržaškem Primorskem dnevniku; zdaj je njegov odgovorni urednik – znan kot pisec o problemih Slovencev v Italiji. Za seboj ima tudi obilno politično delo, predvsem, kar zadeva levo usmerjeno mladino v Italiji, pa Slovensko kulturno gospodarsko zvezo (katere dolgoletni tajnik je bil, zdaj pa je član njenega izvršnega odbora).

dr. Luka Sienčnik izhaja iz znane Hojnikove družine iz Mokrih pri Dobri vasi. Promoviral je, že leta 1930, na dunajski Veterinarski visoki šoli. Leta 1944 se je vključil v odporniško gibanje in postal sodelavec znanstvenega inštituta pri predsedstvu SNOS. Po vojni je bil podpredsednik Zveze slovenskih zadrug na Koroškem, deloval pa je tudi kot predsednik Zveze koroških partizanov. Napisal je celo vrsto znanstvenih razprav o zgodovini šolstva in plebiscita ter izdal o tem tudi dvoje knjig.

Janez Švajncar, plodni pisatelj z 22 knjižnimi naslovi, je preživel, vojno v nemškem izgnanstvu, ves povojni čas pa je bil dejaven sprva v mladinski, nato v sindikalni in kulturniški organizaciji, kot dopisnik Tanjuga, kot gospodarski urednik Večera ter pred upokojitvijo v letu 1984 kot pomočnik direktorja Radia Maribor – in vmes kot poslanec, kot aktivist, pa v novinarski in pisateljski organizaciji, v zvezi komunistov in drugod. Bil je glavni in odgovorni urednik revije Dialogi, napisal je 15 romanov, uredil celo vrsto zbornikov in almanahov, vselej neposredno vpet v dograjevanje ljudske oblasti in samoupravljanja.

Gabriel Štojs iz Sevnice je dolga povojna leta prebil kot učitelj v osnovnih šolah v Bučki pri Krškem, na Blanci in v Sevnici, kjer je po združitvi osnovnih šol postal direktor šolskega centra. Ob tem je deloval tudi kot zavzet član socialistične zveze, pri krepitvi sodobne kmetijske proizvodnje, pri uveljavljanju samoupravnih interesnih skupnosti v sevniskem avto-moto društvu, v prid razvoju sevniskega radia, potujočega kina – in še na mnogih drugih delovnih toriščih v Posavju in tudi širše.

Jože Tomažin živi in dela v Mirni na Dolenjskem, čeprav je po rodu Gorenjec, eden izmed sedmih otrok v znani Tomažinovi družini v Bukovščici. Odraščal je v zgodnjih povojnih letih in se kot paznik zaposlil v KPD Ljubljana, prišel nato v KPD Dob pri Mirni, postal leta 1966 upravnik in opravljal nato to funkcijo celih dvajset let, vse do upokojitve. Povsod, kjerkoli je služboval, je bil tudi družbenopolitično dejaven, v Trebnjem celo

kot nepoklicni predsednik občinske konference SZDL.

Ivan Uršič ima kot diplomirani agronom za seboj uspešna leta dela v slovenjegraški kmetijski zadrugi (kjer je bil direktor), v republiškem odboru sindikata kmetijskih in živilskih delavcev, v Združni zvezi Slovenije, v skupščini samoupravne interesne skupnosti za gozdarstvo (kot njen predsednik) in ne nazadnje tudi v »domačem okolju, kot predsednik občinske konference SZDL in kot nepoklicni predsednik Skupščine občine Slovenj Gradec. Pridobil si je nesporen ugled.

Slavko Valenčič je dobršen del svojega življenja preživel v Lendavi, kamor so njegovi leta 1934 pribežali iz Gorice, da so se umaknili italijanskemu fašističnemu nasilju. Med vojno so bili internirani, on sam pa se je v taborišču Šarvar vključil v ilegalno narodnoosvobodilno gibanje in svojo skojevsko pripadnost izpričal tudi s povojno dejavnostjo, saj je kot sekretar okrajnega odbora OF v Lendavi organiziral frontne brigade za sečnjo lesa na Pohorju, gradnjo zadrugnih domov, obvezni odkup kmetijskih pridelkov in podobno. Kasneje je kot upravnik krepko razvil kmetijsko zadrugo v Lendavi, se podobno izkazal tudi kot direktor lendavske Mehanike, ob tem končal višjo pravno šolo in postal direktor tozda Primat, kar je bil vse do upokojitve. Svoji družbenopolitični dejavnosti (v borčevskih, sindikalnih in drugih organizacijah) ostaja zvest tudi še danes.

Kolektivna prejemnika Priznanja OF za letošnje leto pa sta:

Enota JLA Novo mesto kot nosilec ohranjanja in razvijanja tradicij NOB, še posebej Gubčeve brigade, katere ime nosi in svoje tozadevno poslanstvo tudi zelo dobro opravlja. Med drugim je v vojašnici v Bršljinu vzorno uredila sobo Gubčeve brigade. Ob 45. obletnici njene ustanovitve, je izdala knjižico z naslovom Živa nit. Vsako leto pomaga pri gradnji vodovodov, cest, mostov in športnih objektov in je kot taka vzor vsega, kar sodi v njeno poslanstvo.

Festival Kurirček s svojo dejavnostjo že petindvajset let spodbuja umetniško ustvarjalnost za otroke in mladino oziroma ustvarjalnost mladih na književnem, glasbenem in likovnem področju – v duhu tradicij NOB in revolucije. Razvil se je v tribuno, ki spremlja, spodbuja in vrednoti umetniška dela za mlade s širših družbenozgodovinskih vidikov. Angažiral je tako borce kot mladino, razširil svoje delovanje po vsej Jugoslaviji ter zapustil v naši umetniški ustvarjalnosti neizbrisne sledi.

Osvežimo si spomin

Prevrat 27. marca 1941, ki ga je organizirala KPJ, je tako razjezil nacističnega vodjo Hitlerja, da je takoj ukazal silam osi, naj brez vojne napovedi z neobzirno in bliskovito vojno napadejo zaostalo, kapitalistično kraljevino Jugoslavijo in naj jo uničijo. To se je zgodilo v zgodnjih jutranjih urah dne 6. aprila 1941, ko so nemški bombniki napadli Beograd, kjer je pod ruševinami umrlo okrog 10.000 prebivalcev...

Prišli so hudi dnevi. Vlada generala Simovića ni storila ničesar za obrambo domovine. Vladajoča klika je pobeignila v tujino in odnesla s seboj vse zlato. Le v nekaj dneh se je zrušila gnila zgradba kraljestva. Za vse ljudstvo se je zastavljalo vprašanje: biti ali ne biti. Edina sila, ki je bila v tistih usodnih dneh na strani zaslužnega ljudstva, je bila KPJ, pod vodstvom tovariša Tita, ki je

organizirala vseljidski odpor za svobodo in preobrazbo kapitalistične, izkoriščevalske družbe. Goloroki, Titovi partizani so šli v boj proti nadmočnim sovražnikom, ki so bili do zob oboroženi z najmodernejšim orožjem, ki ga je takrat zmogla vojna tehnika. Šli so v boj z junaškim srcem in veliko ljubeznijo do zaslužne domovine, kakor je zapisal pisatelj: »Že tisoč let branimo domovi-

no z golimi rokami, a vedno uspešno. Zakaj? Ker je na prvem mestu junaško srce, a na drugem mestu je moderno orožje. »To so dokazali naši borci, ki so vedno zmagovali, tudi mrtvi bataljoni.

Tako se je začelo strašno, pa tudi najslavnejše obdobje golorokega ljudstva za svobodo in boljše življenje. Na žalost pa hočejo nekateri sovražniki popačiti našo novejšo zgodovino v svojih sebičnih nagibih.

V tistih težkih in usodnih dneh so zavedni slovenski rodoljubi pod vodstvom CK KPS v Ljubljani ustanovili OF slovenskega naroda. To je bilo 27. aprila 1941. Poleg članov KPS so se vanjo vključili tudi socialisti, demokrati del Sokola, ter del kulturnih delavcev. Kasneje pa še ne-

katere druge politične skupine. Tako je KPS zbiral vse poštene rodoljube v enotno fronto za združitve in osvoboditev vseh Slovencev, v skupni domovini, novi, Titovi Jugoslaviji.

Ustanovitev OF je bila izjemen izraz in rezultat jasne, idejne in akcijske orientacije KPJ in tovariša Tita. Oborožen boj proti okupatorjem in domačim izdajalcem za svobodo in socialistično revolucijo naj bo stvar najširših ljudskih množic. Tako je OF že tedaj postavila trdne temelje naši državnosti. Tako je pognala korenine socialističnemu samoupravljanju, razvoju naše nove ljudske oblasti z ustanavljanjem narodnoosvobodilnih odborov, in drugih temeljev, na katerih je izgra-

jena naša domovina.

Zelo veliko zaslug pri ustanovitvi OF in njeni graditvi je imel pokojni revolucionar, tovariš Boris Kidrič, ki je umrl leta 1953, katerega obletnico, 35 let njegove smrti, smo se spominjali v teh dneh.

Takrat se je začelo kazati prvič po vojni, da prehajamo v obdobje umiritve, v obdobje mirne graditve samoupravnega socializma. Nova, socialistična, samoupravna, neuvrščena Titova Jugoslavija, se je začela odpirati svetu. Potrebno je bilo veliko časa, da je svet dojel smer našega družbenega razvoja, smer, po kateri so pogrnale korenine sredi vojne vihere. Delavsko samoupravljanje je preraslo v pravo gibanje. Tako se je razvijala OF in prerasla v SZDL, ki temelji

na istih načelih in temeljih, le danes v drugačni obliki in z drugačnimi nalogami, ki jih terja sedanji zapleteni čas. Danes je njena naloga, da bi se čim bolj približala delovnim množicam, da bi prislughnila glasovom delovnih ljudi, brez forumskega dela, brez birokracije in administracije. To pa so oblike delegatskega sistema, ki ga je treba nenehno izgrajevati in dopolnjevati po načrtani poti brez izkrivljenja.

Z vsemi naprednimi silami v svetu se SZDL bori za mir, prijateljstvo med vsemi narodi sveta, proti vojni, izkoriščanju in nasilju. Še posebno proti atomski oborožitvi, za razorožitve.

D. Z.

Manjka nam kidričevskih vrlin

Obletnica, ki nas opominja in dram

Dne 11. aprila je minilo petintrideset let, kar je umrl eden največjih slovenskih revolucionarjev Boris Kidrič. Umorila ga je levkemija — komaj en dan potem, ko je bil dopolnil enainštirideseto leto starosti. Z najvišjimi častmi so ga pokopali dne 15. aprila 1953 v grobnico slovenskih narodnih herojev na ljubljanskem Trgu revolucije. Ob njegovi smrti je izrazilo žalna čustva sto in sto tisoč Jugoslovancev v Beogradu, kjer je ležal na mrtvaškem odru, ob prevozu njegovega trupla iz Beograda v Ljubljano, pa na samem pogrebu, ko so ga najvišji voditelji Jugoslavije ponesli na svojih ramah k zadnjemu počitku.

Spominjamo se Titovih besed ob Kidričevem odprtem grobu: »Dragi tovariš Boris, težko je govoriti, ko se srce stiska in usta nemi... Polnih 19 let sva delala skupaj... Devetnajst let sem imel priliko, da sem spremljal oblikovanje tvoje herojske revolucionarne podedbe... V devetnajstih letih nisi niti mene niti drugih tovaršev nikoli razočaral...«

Globoko pretresljive so bile Kardeljeve besede: »Boris Kidrič je živel kratko, toda boril se je dolgo in silovito...«

Izguba Borisa Kidriča je bila za našo narodno osvoboditev in revolucijo nenadomestljiva.

Se posebej zdajšnje čase, ko pestijo našo skupnost stiske in krize, se tega živo zavedamo. Pogosto je slišati med ljudmi: če bi bil Kidrič še živ, nam ne bi šlo tako slabo, kakor nam gre.

Ne da bi se uklanjali pojmovanjem, ki preveč poudarjajo vlogo osebnosti v družbeni zgodovini, kaže v primeru Borisa Kidriča takšno ljudsko misel vendarle resno upoštevati. Zanesljivo ne bi zašli v tolikšne skripce, če bi poznejši krmarji našega razvoja v izdatnejši meri premogli vrline, ki so bile lastne Kidriču: neuklonljivo borbenost in ustvarjalnost, iznajdljivost, doslednost, organizatorsko sposobnost, ob vsem tem pa neomajno zvestobo socialističnemu gibanju, interesom ljudskih množic, naroda in delavskega razreda.

Tak je bil že kot dijak in študent

Omenjene Kidričeve lastnosti so nepozabne. Zgodovina našega osvobodilnega boja in revolucije jih je zapisala vase z vsem poudarkom.

V radijski spominski oddaji, ki je bila na sporedu letos 11. aprila, so govorili o Kidriču nekateri njegovi sodelavci in soborci. Iz njihovih pripovedi so prihajale na dan Kidričeve vrline vsem obsegu in teži.

Revolucionarka Lidija Šentjanc je med drugim povedala: »Moje sodelovanje z Borisom Kidričem se začelo leta 1931 kmalu potem, ko se je vrnil iz enoletnega zapora. To je bil čas šestojanuarske diktature. Značilno za Borisa Kidriča — takrat mu ni bilo niti še dvajset let — in seveda da celotno takratno vodstvo je bilo, da se ni zadovoljil samo s tem, da se obnovijo partijske organizacije in izdaja ilegalna literatura ter da se zaprejo vaze, ampak je usmerjal komuniste, da se vključijo v strokovna in kulturna društva, v delavske, kulturne in športne organizacije, v sindikate, društva Kmečkih fantov in deklet, ženske organizacije, posebej v okviru Zveze delavskih žen in deklet in po-

stanejo tam aktivni... Se posebej moram to značilnost poudariti v njegovem delu leta 1934 in 1935, ko je postal sekretar CK SKOJ. Osnovna linija, ki jo je vehementno zastopal, je bila razviti široko mladinsko antifašistično gibanje. Neprestano je ponavljal nujnost učenja, branja marksistične literature, da se usposobimo za samostojno delo. Karakteristika njegovega odnosa do kadrov je bila, da je spodbujal samostojno razmišljanje in odločitve za delo, pa tudi za prevzem odgovornosti tako za uspehe in tudi napake. Sam je neprestano zelo pogosto glasno razmišljal in skupaj s tovariši preverjal svoja lastna stališča, čital, diskutiral in prepričeval in je težko prenašal kimavce in oportuniste. V vseh etapah našega boja je ostal tak, principialen, kritičen, vendar tovariški in takega se spominjamo vsi njegovi sodelavci.«

Kidričeva vloga v letih pred viharjem

Srečanj s Kidričem v poznejšem obdobju, ko se je na Slovenskem že uveljavljala ljudska fronta, ko je bil pred vrati Hitlerjev napad na Jugoslavijo in se je Kidrič vrnil iz Pariza v domovino, se spominja Vida Tomšič:

»Na 3. konferenci komunistične partije Slovenije, ki je bila na Vinjah, sva bila oba s Kidričem izvoljena v delegacijo na 5. državno konferenco KPJ. Za to konferenco sem morala pripraviti referat o delu komunistov med ženskami, Peter pa je imel tam referat o agitaciji in propagandi. Skozi njegov tekst se prihajala do izraza njegova poglobljena misel, seveda utemeljena v neprestanem študiju, ne samo marksističnih piscev, ampak vseh filozofov in ekonomistov, ki jih je dosegala bodisi v Sloveniji, bodisi v svojem življenju in delu v Parizu, na Dunaju, v ječah... Svoj referat o agitaciji in propagandi je zasnoval kot primer, kako ne preučujemo samo svet, ne skušamo samo dometi situacijo, v kateri delujemo, ampak skušamo ta svet spremeniti. To je bila globoka podlaga našemu razširjanju in prodoru iz obročev ilegale, v katerih nas je držala stara Jugoslavija. Na osnovi takega znanja smo prodirali v vrste ne samo intelektualcev, intelligence, s katero je Boris imel neposredne stike, ampak predvsem v široke množice ljudi...«

Boris Kidrič je držal v svojih rokah kratkomalo vsa bojišča. Skupaj z Josipom Vidmarjem je imel prav Kidrič največ zaslug, da je bilo zbranih trideset tisoč podpisov za ustanovitev Društva prijateljev Sovjetske zveze. Čeprav to društvo ni legalno zaživelo, je vendar vsa akcija pomenila

veliko mobilizacijo naprednih sil.

Organizator in duša Osvobodilne fronte

V veliki meri po Kidričevi zaslugi se je po okupaciji Jugoslavije lahko rodila Osvobodilna fronta slovenskega naroda. Marsikaj o Kidričevi vlogi v tem zgodovinskem procesu nam odkriva pričevanje Zorana Polića, enega izmed takratnih naprednih sokolov:

»Borisa Kidriča sem spoznal malo pred vojno, ko smo imeli razgovore o sodelovanju sokolske organizacije s komunistično partijo. Temeljiteje pa sem se povezal z njim od časov ustanovitve OF dalje, še posebej, ko sem v letu 1941 sodeloval z njim pri nekaterih razgovorih s predstavniki sku-

ločbe v okviru nastajajoče jugoslovanske federacije.

Kidričeva država v državi

Kako je v prvih letih NOB vezal vse niti upora, da je Slovenija postala »država v državi« sredi okupirane Evrope, značilno ilustrira spominsko pričevanje takratne ilegalke Mire Svetina-Vlaste:

»Oktobra 1942 sta prišla tovariša Kardelj in Kidrič ilegalno v Ljubljano, da bi opravila za razvoj OF zelo pomembne naloge. Ena med njimi, naložena predvsem Kidriču, je bilo zasedanje vrhovnega plenuma OF.

Kidrič me je poklical na razgovor. Govoril mi je zavzeto, prepričevalno, z vsem žarom svoje osebnosti. Prav tak je bil kot leta 1941, ko je dobesedno vsak dan z nikdar preštetimi osebnimi stiki spodbujal in terjal od nas vseh, še in še, da se povežemo s protifašistično usmerjenimi, naprednimi Slovenci, iz katerih se je v kratkem času izoblikovalo samo v Ljubljani okrog štiristo aktivnih odborov OF. Zdaj pa je iskal kompetentne in uspešne znanstvenike,

ki je bila ustanovljena v Ajdovščini, nato pa je 10. maja prvi pozdravil množice herojske Ljubljane.

Na Kidričeva ramena je padlo po osvoboditvi veliko težkih nalog. Klicala ga je obnova, pred njim je stal predvsem razvoj slovenske družbene in državne ureditve in vpreči se je moral v boj za pravične meje. Sebi in vsemu ljudstvu je takrat postavil zahtevo: Junakom borbe naj slede junaki dela.

Bojevnik za kulturo in znanost

Z veliko vnetostjo se je lotil Kidrič tudi kulturnih nalog, razvoja šolstva, prosvete, umetnosti, znanosti... Iz zornega kota znanstvenih institutov, ki jih je Kidrič ustanavljal v Sloveniji in drugod po Jugoslaviji, je pripovedoval prof. dr. Milan Osredkar:

»Ob vseh drugih obremenitvah je Kidrič vedno iskal pota, kako mobilizirati in razvijati znanost in tehnologijo. Vsak človek z idejami mu je bil dobrodošel, predvsem pa je iskal kompetentne in uspešne znanstvenike,

pravljajna. Hkrati je začel nepretrgan boj s silami, ki so vlekle naš voz v birokratizacijo ter stran od ljudske množične pobude. Gradil je na dosledni teoretični zasnovi, ki jo je vse življenje izpolnjeval s študijem marksizma.

Kidričevo izvirno in izdelano ekonomsko misel ter njegovo vlogo pri nastajanju našega družbenoekonomskega sistema je veliko raziskoval profesor ekonomije dr. Viljem Merhar. Značilen je naslednji odlomek iz njegove raziskave:

»Z ohranjenjo blagovno produkcijo v socializmu, je vedel in trdno verjel Kidrič, se poleg planskega mehanizma ohranja še tržni mehanizem. S to socialistično realnostjo je treba uskladiti gospodarski sistem, se pravi, opustiti je treba obliko centralno planskega reševanja družbenoekonomskih problemov. To se veže na državno lastninsko upravljanje in vodenje gospodarstva. S krepitvijo ekonomske vloge države se sprošča njena nevarnost njene birokratizacije. Zato je to vlogo treba nadomestiti z decentralizirano plansko tržno obliko reševanja družbenoekonomskih problemov.«

Pozneje naša družba — pogosto v svojo škodo — ni ravnala v skladu s Kidričevimi zasnovami, ali pa jih je razvijala ob mnogih tavanjih in nedoslednostih. Nasledniki na krmilu so se premalo trudili, da bi ohranjali Kidričevo zapuščino — seveda ob izločanju tistega, kar je čas prerastel in kar bi on sam zanesljivo nadomestil z novim popolnejšim.

Takšni in podobni zaključki se ponujajo, če sledimo Sergeju Kraigherju, enemu izmed naših vodilnih sistemskih delavcev, ko zarisuje kratko sintezo temeljnih Kidričevih delovanj:

»Ustvarjalne sposobnosti Borisa Kidriča so se še posebej razmahale v času prehoda iz administrativnega sistema in ustvarjanja materialnih in družbenoekonomskih pogojev za socialistično samoupravno preobrazbo in demokratični razvoj federativne Jugoslavije. Ne smemo pozabiti, da je Kidrič ostajal dosleden tudi v jeku blokade in pripravi socialističnih držav, po ukazu Stalina, za oborožen napad na nas oziroma na našo samostojno socialistično pot.

Kidrič se je vedno zavedal delovanja ekonomskih zakonitosti in nujnosti njihovega upoštevanja. Upošteval je, da so ljudske pobude odločilen dejavnik v razvoju proizvodnih sil in pri osvobajanju dela. Samo tako je bilo mogoče obvladati družbeno protislovja in konflikte. Kidrič se je zavzemal za spoštovanje zakona vrednosti ter za razvoj ustreznega razvoja planiranja in gospodarskega in političnega sistema. Od tod tudi njegova odločnost proti pojavom birokratizacije v organih ljudske oblasti in v partiji. Tudi iz tega izvira njegovo zavzemanje za razvoj in delovanje občin kot samoupravnih komun.

Svojemu razdobju je Boris Kidrič dal neizbrisni pečat. Dal ga je zlasti v ustvarjalnem medsebojnem združevanju in oplajanju teorije in prakse v vseh družbenih razsežnostih. Svoj pečat je dal s podobno pretehtano organizacijo in izbiro metod, potrebnih za uresničevanje sprejete politike. Nikogar ne vidim, za katerega bi bolj upravičeno lahko dejal, da je v ustvarjanju najpomembnejših rezultatov našega razvoja resnično gori in izgorel.

Prilagodil Zvone Kržišnik

Boris Kidrič in Edvard Kardelj pred odhodom na mirovno konferenco v Pariz leta 1946

pin, ki jih je bilo treba prirediti v OF in pa v uredništvu revije »Osvobodilna fronta«, ki smo ga opravljali on, Kocbek in jaz. Že takrat sem visoko cenil njegovo pripravljenost, da se loti vsake naloge, odločnost, s kakršno je reševal probleme, in sposobnost, da res argumentirano uveljavlja svoja stališča. S svojo aktivnostjo je kazal široko razglednost in predvsem predanost nalogam, ki jih je prevzemal. Ne le, da je bil Kidrič duša in nosilec vsakršnih iniciativ OF v Sloveniji, ki jih je kot glavni in res pristen sodelavec Kardelj dajal kot tajnik IO OF ali pa politični komisar Glavnega štaba NOV in POS, bil je tudi prvi med tistimi komunisti v Sloveniji, ki mu OF ni bila le sredstvo in slučajna pomoč pri uveljavljanju ciljev komunistične partije, temveč dolgoročno vizija, okvir delovanja svobodnega slovenskega človeka, ko bodo vsi Slovenci enakopravni in povezani z drugimi narodi Jugoslavije samostojno odločali o svoji usodi.

Spomini posameznikov ne morejo zaobjeti vse širine Kidričevih delovanj v NOB. Ne morejo prikazati, kako je bil Kidrič hkrati vojaški strateg, snovalec operativnih načrtov, ideolog, politik, propagandist in vsestranski organizator. Ob Edvardu Kardelju je bil najbolj zaslužen za razvoj naše zgodnje ljudske oblasti, ki je bila matica slovenske državnosti in samood-

in skupin, ki so tvorili vrhovni plenum OF slovenskega naroda.

Kidričeva prepričevalna in pogumna beseda ter njegova očitna odgovornost do skupnih dejanj sta nam odgovorila na vsa vprašanja.

Kidrič je od nas terjal veliko, več kot smo zmogli. Ko sem ga nekoč nagovarjal, naj me razreši težavnih stikov s »plenumaši«, mi je odgovoril na kratko: komunisti si v tem času ne more izbirati nalog po svoji meri. Spomladi in poleti 1943 so člani plenuma na ponovno Kidričeva vabila drug za drugim odhajali na osvobodeno ozemlje.

To je bil Kidričev uspeh. Rezultat njegovega neutrudnega, trmasto upornega boja za ljudi in njihovo prihodnost.

Izjemen je bil Kidričev delovni delež tudi v zadnjem obdobju NOB, ki se je začelo z zgodovinskim Zborom odposlancev slovenskega naroda v Kočevju. Na tem zboru, pa na drugem zasedanju Avnoja je v Jajcu, kamor je prvi on vodil slovensko delegacijo, je svoje naloge opravil vzorno. Ob ustanovitvi SNOS-a je Kardelj razložil obči pomen avnojskih sklepov, Kidrič pa način, kako se bo Slovenija vključila v novo Jugoslavijo.

Junakom borbe naj slede junaki dela

Dne 5. maja 1945 je postal Kidrič predsednik prve slo-

venske narodne vlade, ki je bila ustanovljena v Ajdovščini, nato pa je 10. maja prvi pozdravil množice herojske Ljubljane. Na Kidričeva ramena je padlo po osvoboditvi veliko težkih nalog. Klicala ga je obnova, pred njim je stal predvsem razvoj slovenske družbene in državne ureditve in vpreči se je moral v boj za pravične meje. Sebi in vsemu ljudstvu je takrat postavil zahtevo: Junakom borbe naj slede junaki dela.

Nadvse upravičena je trditev, da bi brez Borisa Kidriča vrste institutov, če bi sploh obstajale, danes le životarle.

Skupaj s Kardeljem je bil kreator socialističnega samoupravljanja

Odkar je Kidrič sredi leta 1946 odšel v Beograd, kjer je prevzel resor zveznega ministrstva za industrijo, se je ves posvetil razvoju planskega gospodarstva, delavskim svetom in sploh zamsli socialističnega samou-

Konferenca ZKS

Prenovljeni duh razmišljanja in ravnanja

Nekateri pravijo – morda zveni malce patetično, pa vendarle – da je v razpoloženju, v tonu in v sklepnem enoglasju te zdajšnje partijske konference precej tistega, čemur bi se reklo čebinski duh. Zgodovinske okoliščine so seveda povsem drugačne od tistih izpred petdesetih let, toda usoda naroda, čigar vodilna sila želi biti in ostati partija, delujoča kot zveza komunistov, odgovornih za zdajšnjo in prihodnjo zgodovinsko pot, je spriču vseh mnogih novih dejstev, ki smo jih zakrivali sami, ali pa nam jih s svojimi interesi vsiljujejo drugi, vnovič na usodnem razpotju in v nevarnosti, da namesto vzpona k zastavljenim ciljem zdrkne v klavarno nemoč, kjer nas čakata le še zaostajajoča nerazvitost in postopno usihanje.

S čim takim se seveda, ponosno zazrti v vse dozdašnje dosežke na svoji zgodovinski poti in še posebej na visoke cilje, zastavljene na revolucijski prelomnici, ne smemo, ne moremo in nečemo sprizniti. Groznji, ki visi nad nami in maha s svojimi stoterimi realnimi dokazi, kajti veliko je narobe, smo se dolžni postaviti po robu – v boju, ki je enako odločilen, kot je bil boj, ki ga je napovedalo in kasneje s svojo mogočno zgodovinsko energijo izpeljalo jedro čebinskega kongresa. In pognati se moramo vanj, v ta boj za narodovo suverenost in za svobodni ustvarjalni razvoj, enako resno, kot se je tedanja generacija pognala v narednoosvobodilni boj. Za to so na voljo vse možnosti, tudi nova velika energija, ki jo v svojem jedru in v svojih jadrnih akumulirajo naši družbenopolitični organizmi: zveza komunistov, socialistična zveza, zveza mladine, vsa ta mnogotere ustvarjalno samoupravna volja, ki z neza-

strtim ogorčenjem zavrača, kar se nam v zadnjih letih hudega dogaja, in izraža svojo polno pripravljenost na temeljito prenovo razmerij, duha in stvari.

Ta velika pripravljenost je dihala tudi iz dobršne večine vsega, kar so in kar so si povedali udeleženci – delegati in gostje – na konferenci ZKS. Nič ritualnega ni bilo v teh oglašanjih, nobenega ideološkega leporečja ali taktiziranja. Na dan so bruhala gola dejstva tega našega v mnogočem zavrtega časa – z iskreno željo in zahtevo po takojšnjem tvornem ukrepanju.

Kar so govorci v svojih razpravah pa tudi v polemičnih replikah, ki so bogatile potek konference, prebrali ali prosto povedali (slednjega je bilo, vsekakor, več), bi sodeč po magnetogramih, zapolnilo debelo knjigo. Marsikaj tega pojde sicer kmalu v pozabo, marsikaj pa bo treba shraniti, še večkrat prebrati in se nad povedanim zamisliti.

Tudi mi bomo ravnali tako in bomo posamezne prispevke k razpravi objavljali še v naslednjih številkah. Prepričani smo namreč, da je s prenekatere teh misli vredno in potrebno seznaniti našo skupno zavest.

Namesto običajnega povzemanja, ki ima to navado, da povedano sežme na minimum in se s tem predaja nevarnosti popolnega okrnjenja, smo se odločili, da duha razprave na tej konferenci ponazorimo z objavo ene izmed »diskusij«. Izbrali smo jo iz množice z bolj ali manj poljubnim potegom, vseeno pa menimo, da je iz nje mogoče razbrati temeljito vsebino in seveda duha tega, kar je bilo na tej seji izrečeno in domišljeno.

Kako naj se izognemo monopolu? Kako naj zagotovimo pluralizem interesov? Dokler so v predsedstvu RK SZDL samo simbolični predstavniki nekomunistov, v takih pogojih zveza komunistov v socialistični zvezi nima sogo- vornikov, saj govori sama sebi. Ne more biti avantgarda, ampak je samo ena garda. Zakaj ne predlagamo spremembe statuta socialistične zveze, po kateri število članov zveze komunistov v predsedstvu RK SZDL ne bi smelo presegati 50 odstotkov?

Mladi za vse hude napake iščejo krivca v zvezi komunistov, dokler so na vseh pomembnih funkcijah njeni člani. Zakaj ne predlagamo določila v Statutu Zveze komunistov Slovenije, po kateri nosilci najpomembnejših državnih izvršilnih in drugih političnih funkcij ne bi smeli

ini in sovražniki. Ne ogrožajo oblasti in ne vznemirjajo ljudstva!

Smo zaradi slovenske besede izdajalci?

Slovensko ljudstvo počasi jemlje usodo v svoje roke in edino slovensko ljudstvo je porok slovenske suverenosti. Ali lahko v teh prelomnih trenutkih za razvoj Slovenije in Jugoslavije, ko se povečuje prepad med etatizmom in demokracijo, partija ignorira 50.000 podpisov za referendum v ustavnih dopolnilih? Zakaj mi prvi ne stopimo nasproti ljudstvu? In tudi s stališčem te konference ne podpremo zahteve po republiškem referendumu o ustavnih dopolnilih? Zakaj mi prvi ne zaka- ličimo meja narodove suverenosti v okviru SFRJ?

Pri mladih se krepi občutek pripadnosti narodu, krepi se želja po popolni narodni enakopravnosti. Zakaj mi prvi ne zagovarjamo vseh pravic slovenskega ljudstva, slovenskega jezika, zakaj se na sejah zveznega CK-ja ponižujemo s problematično srbohr-

Zoran Božič:

Sem delegat iz Nove Gorice. Kdo med nami se ne spominja prvošolskega pozdrava Za domovino – S Titom naprej! Tita ni več, po Titu gre veliko stvari samo nazaj, domovina pa je vedno bolj neopredeljena. V naslovu tez smo domovino zamenjali s socializmom. Tita smo nadomestili z ljudmi. Kot rdeča nit se vleče skozi teze duh prenove, potreba po sestopu partije z oblasti.

Danes priznavamo, da je kriza splošna, gospodarska, politična in partijska. Znana teza. Prenova zveze komunistov je pogoj za rešitev politične krize. Samo pozitivne politične spremembe pa lahko pomagajo iz krize gospodarstvu. Stagflacija (stagnacija plus inflacija) je tu in časa nima več. V splošni pomladitvi – idejni in kadrovski – je bistvo prenove. Zato bom govoril o odnosu mladih do Zveze komunistov in o odnosu Zveze komunistov do mladih.

Podatki govorijo, da se Zveza komunistov pospešeno stara. V desetih letih se je delež mladih do 27 let starosti prepolovil. V idrijski občini na primer ni takih niti 5 odstotkov. V občini Nova Gorica sta med srednješolci samo dva člana Zveze komunistov! Pa še ta dva sta prišla iz Kopra. Kako bo na ta gibanja vplivalo dejstvo, da je v preteklem letu izstopilo iz Zveze komunistov Slovenije okoli 400 učiteljev?

Dejansko smo pred generacijskim razkolom. Ideali, interesi, metode delovanja Zveze komunistov na eni ter ideali, interesi, metode delovanja mladih na drugi strani. Pol stoletja nazaj je bilo drugače. Premalo se zavedamo, da so bili ob čebinskem manifestu Edvard Kardelj, Boris Kidrič, Boris Kraigher, Tone Tomšič in Franc Rozman-Stane, če navedem samo nekaj najbolj znanih imen, še mladinci.

Seveda takrat partija še ni bila na oblasti, takrat je

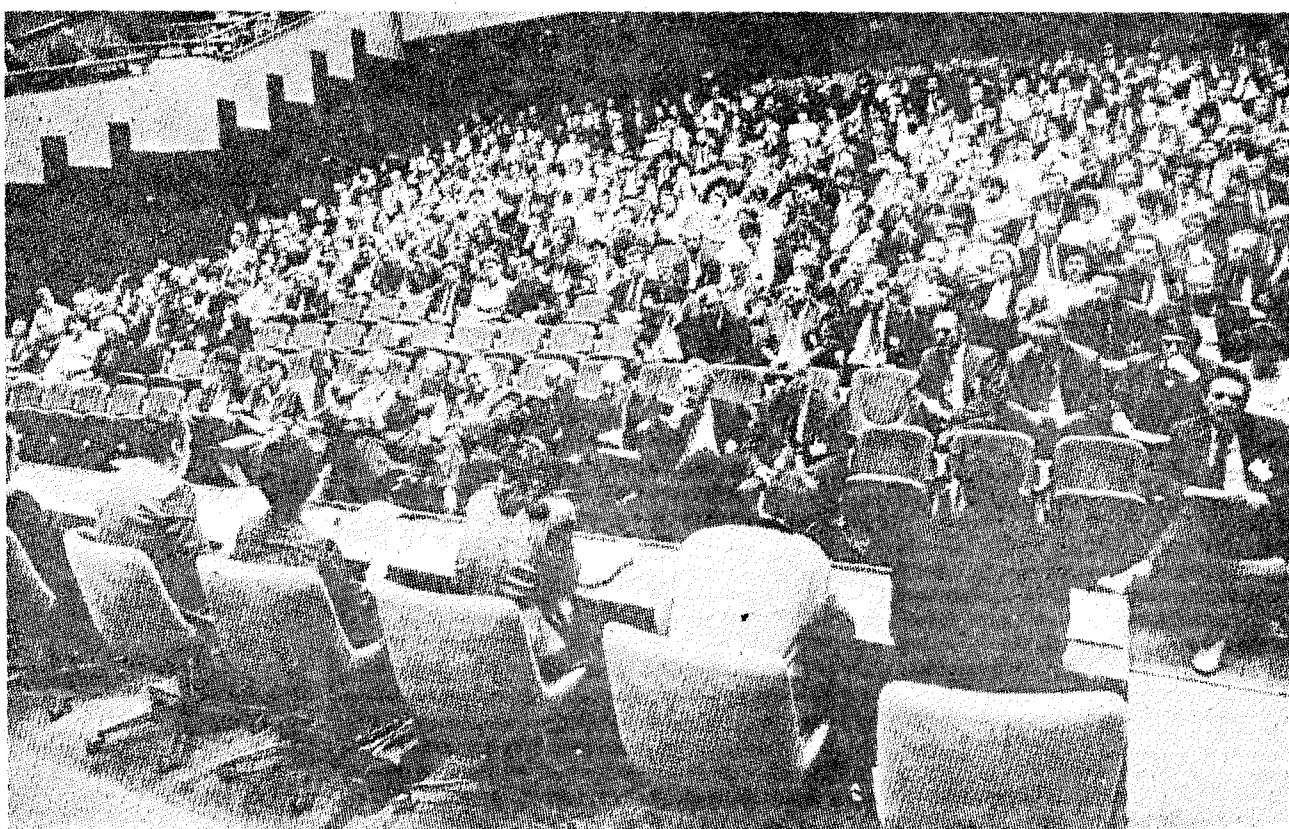
še potrebovala mladost; potrebovala je idealiste, romantike, ki so si prizadevali in se borili za nemogoče, potrebovala je ljudi, ki še niso bili na položaju, ki niso mogli ničesar izgubiti.

Današnja kriza je najprej kriza zveze komunistov na oblasti. Dokler so vsi člani predsedstva, člani vlade, predsedniki skupščin, socialistične zveze in sindikata ne samo člani zveze komunistov, ampak nekateri tudi člani centralnega komiteja oziroma njegovega predsedstva, ne moremo govoriti o razdržavljanju partije!

O uresničevanju stališč 6. kongresa, o nestranskem sistemu, v skladu s programom Zveze komunistov Jugoslavije – dokler je tako, je etatizem najprej problem partije, je birokracija problem partije, so težave trga najprej problem partije. Sprejeti moramo dejstvo, da partija, ki ima po ustavi zagotovljeno vodilno vlogo, dela hude napake. Mladi so danes nezanimivi, apatični, depolitizirani, tudi zaradi posledic usmerjenega izobraževanja. Že pred 22 leti – 1966 – so podobni reformi nasprotovali kvalificirani glasovi s Filozofske fakultete, ki so že takrat pravilno napovedali tudi posledice. Če bi zveza komunistov upoštevala takratne (nedavne) kritične glasove, tudi nekomunistov, glede usmerjenega izobraževanja, bi tega svojega otroka, ki sedaj žre lastne starše, lahko še pravočasno zavrgli...

Mladi nočejo vladati, ampak ustvarjati

Prva pot do prenove je torej slovo od nezmotljivosti, upoštevanje mnenja drugih. Do diferenciacije v sami partiji že prihaja. Na eni strani so člani, ki po zadnjih izjavah (objavljenih v Delu v zvezi z referendumom o ustavnih dopolnilih) očitno ne zaupajo niti lastnemu ljudstvu. Drugi, predvsem mladi člani, s programom Zveze komunistov Jugoslavije, s ci-

tati iz tega programa, doka- zujejo predsedstvu zveznega CK-ja, da je jugoslovan- ski izvoz orožja lahko zelo sporna zadeva. Mladi pričakujejo korenite spremembe, pričakujejo, da se upošteva tudi njihov odnos do sveta. Nočejo vladati, ampak ustvarjati. Kaj naj mladi, željni svobode in to- pline, danes počno z dikta- turo proletariata? Vsakrš- na diktatura jim je tuja, proletariati pa poznajo samo po stavkah. Kako naj mladi sprejemajo demo- kratični centralizem, do- kler lastne funkcionarje v zvezi komunistov volimo posredno in na zapratih li- stah? Mladi zahtevajo ena- kopravnost, pravičnost, odgovornost. Veliko jih je, ki se odkrito zavzemajo za večstrankarski sistem, ker jim ne damo nestranskar- skega, ki so izključno za privatno lastnino, ker vidi- jo pomanjkljivosti družbe- ne, ki so za kapitalizem, ker ne vidijo prednosti so- cializma. Ali smo te posa- meznike že izgubili, ali pa so oni izgubili nas? Ker v 43-ih letih še nismo v ce-

loti rešili mednarodnih odnosov, so nekateri mladi odkriti šovinisti, čeprav se skupaj z otroki Srbov, Hrvatov, Makedoncev mučijo za šolskimi klopki.

Izoginiti se monopolu

Dokler pri teh bistvenih problemih ne bomo našli pravih rešitev, bo zveza komunistov gledala v eno smer, mladi pa v drugo. Je čas, ko slovensko ljudstvo potrebuje mlado, napredno partijo, čas, ko sloven- ska zveza komunistov potrebuje vse ljudstvo, tudi mlade; res je, da nekatere pobude krškega kongresa vendarle prodirajo tudi v uradno politiko ZK Slo- venije, n.p. pobuda za od- pravo 133. člena kazenske- ga zakonika. Očitno pa no- silci teh pobud še vedno ni- so zaželeni. To, kar se je zgodilo Tonetu Anderliču, kot kandidatu za delegata na konferenci ZK Jugosla- vije, je sramota, ki je ne pri- krijejo besede o prenovi. Mladi čakajo, da bo zveza komunistov dejansko se- stopila z oblasti.

biti obenem člani, ne samo predsedstva centralnega komiteja, ampak tudi cen- tralnega komiteja Zveze komunistov Slovenije?

Priznujemo se, da so os- novne organizacije zveze komunistov v delovnih or- ganizacijah v krajevnih skupnostih pretežno upo- kojenci. Zakaj pa se ne pri- bližamo mladim, tudi s spremenjeno osnovno or- ganiziranostjo, ko bi se na primer osnovne organiza- cije oblikovale izključno po teritorialnem načelu? Ne more in ne sme nas za- vesti, da veliko članov zve- ze komunistov pričakuje od konference bistvene spremembe, da le-te lahko zadržijo njihovo slavo. Res je, da slovensko partijsko vodstvo uživa tudi med ne- komunisti precejšen ugled. Da je predvsem po zaslugi tega vodstva zdajšnja slo- venska pomlad, vendar pa demokratizacija še ni de- mokracija. Nedavno oma- hovanje vodstva niso po- trebna; mladi zato, ker so kritični, radiklani in brez predsodkov, še niso pobla-

vaščino, kot da bi s sloven- sko besedo izpadli izdajal- ci? Kako naj bo suveren narod, ki že pri rabi jezika pristaja na podrejen polo- žaj? Zato kot stališče te konference predlagam, da morajo slovenski delegati na zvezni konferenci govo- riti zgolj in samo slo- vensko.

V teh mojih besedah je bilo gotovo marsikaj nedo- rečenega, so gotovo ču- stvene, so močna posploše- vanja. Tega se seveda zave- dam. Tudi mladi so seveda boljši in slabši. Napredni in nazadnjaški, taki in dru- gačni. Vendar pa se nečesa moramo zavedati. Narodu, ki se boji lastne mladine, se je še kako treba bati pri- hodnosti. Zato je skrajni čas, da spremenimo naš odnos do mladine, kajti predvsem mladi so žrtvo- vali svoja življenja za svo- bodo. Predvsem mladi so nam izborili avnojsko Ju- goslavijo, predvsem mladi bodo s svojim znanjem, s svojo energijo in s svojo načelnostjo gibal našo prihodnosti!

Znova so se srečali študentje obramboslovja iz vse Jugoslavije Strpen in demokratičen dialog

Pred dnevi je bilo v centru za obrambno usposabljanje na Igu deveto srečanje študentov obramboslovja. Udeležilo se ga je osemdeset študentov in profesorjev iz Zagreba, Sarajeva, Beograda, Skopja ter Ljubljane, med gosti pa so bili predstavniki republiških in zveznega sekretariata za ljudsko obrambo. Med tridnevni bivanjem so si ogledali tudi nekatere zgodovinske in kulturne znamenitosti Ljubljane in njene okolice.

Nekatere izmed študentov smo vprašali, kaj so delali na srečanju, kakšne sklepe so sprejeli in kako so zadovoljni z organizacijo srečanja.

Eden organizatorjev Janez Soderžnik, sicer študent četrtega letnika na katedri za obramboslovje pri FSPN v Ljubljani, je delovni del srečanja opisal tako: »Bilo je razdeljeno na tri tematske sklope. V prvem smo govorili o študentskih in študijskih zadevah. V ospredju je bila anketa med študenti, ki je pokazala, da niso zadovoljni s širino študijskih programov. V Zgrehu predlagajo, naj bi v program vnesli tudi statistiko, metodologijo in računalništvo. Drugi sklop je bil namenjen vojaško-strokovnemu usposabljanju, s posebnim poudarkom na stažiranju. Sedanji program je nenatančen in zastarel. V Sloveniji smo že naredili korak naprej in v Ljubljanskem armadnem območju poteka stažiranje bistveno drugače kot v drugih republikah. Predlagamo, da bi se ta način razširil na vso Jugoslavijo. V tretjem sklopu pa smo obravnavali nova družbena gibanja in drugačnega služenja vojaškega roka. Razčistili smo nekatere dileme, pokazalo pa se je, da so v drugih republikah premalo obveščeni o teh zadevah. Dialog med nami je bil strpen, demokratičen in odprt. Mislim, da so bila pri teh razpravah najbolj problematična mirovna gibanja. Pokazalo se je namreč, da so nekateri kolegi posegali v razpravo o teh rečeh, čeprav so imeli premalo podatkov za kvalificiran pogovor.«

Ze petič se je srečanja obramboslovcev udeležila Roza Ilievska, absolventka na Inštitutu za SLO pri Filozofski fakulteti v Skopju. Vprašali smo jo, kaj se ji zdi najpomembnejše pri teh srečanjih. »Menim, da je najpomembnejše zblizevanje med nami mladimi. To je priložnost, da se še bolje spoznamo ter navežemo prijateljstva, ki bodo postala delčki mozaika, imenovanega bratstvo in enotnost naših naro-

dov in narodnosti. Seveda pa smo znova ugotovili velike razlike v študijskih programih, saj imajo ponekod do diplome tudi po sedemnajst izpitov več kot drugje. V Zagrebu prevladuje filozofski, v Ljubljani pa sociološki duh. Prav gotovo bi morali narediti več, da bi bil ta študij vendarle enak za vso Jugoslavijo. Občutek imam, da smo vse preveč govorili o drugih temah, premalo pa o študentskih problemih. Sama sem tik pred diplomom, vendar še ne vem, kje se bom zaposlila, saj so v moji občini, v Strumici, že štirje diplomirani obramboslovci, vendar še vsi čakajo na prvo službo. Sama sem pripravljena sprejeti službo kjerkoli, še najraje pa bi učila.«

Vojo Čakarevič, študent četrtega letnika Fakultete političnih znanosti, odsek za SLO, je pripovedoval: »Sre-

čanje je bilo dobro in koristno. Razprava je bila veliko bolj demokratična, kot smo jo vajeni zadnje čase v naši družbi. Potekala je delovno, imeli pa smo tudi veliko priložnosti, da se med seboj bolj spoznamo in spoprijateljimo. Zelo vesel sem bil, da so se srečanja udeležili tudi predstavniki zveznega sekretariata za ljudsko obrambo, saj so lahko slišali marsikateri koristni predlog ali pobudo. Ne vem pa, ali bodo tisto, kar so slišali, sporočili naprej. Študentje smo se veliko pogovarjali in lahko rečem, da smo precej stališč tudi uskladili.«

Med predstavniki obramboslovcev iz Beograda je bil tudi Saša Radojevič, študent tretjega letnika tamkajšnje Fakultete za splošno ljudsko obrambo. »Letošnje srečanje je bilo predvsem delovno. Izmenjali smo mnenja in stališča, predvsem pa izkušnje. Ugotovili smo, da v študijskih programih ni večjih razlik. Bistvena razlika pa je pri vključevanju študentov v znanstveno delo. Menim, da so sklepi tega srečanja dobri, v kolikšni meri bodo uresničeni, pa bomo šele videli, saj sami nimamo nobenega vpliva na to.«

B. K.

Janez Soderžnik

Roza Ilievska

Vojo Čakarevič

Saša Radojevič

Podobe naših ljudi

Bil je junak, tih in skromen

Ciril Brvar je bil eden izmed tistih redkih obveščevalcev in propagandistov našega narodnoosvobodilnega boja, ki svojih zaslug in povojnega prispevka ni nikdar postavljaj v ospredje. Namesto tega je ostal skromen, skrben oče s prešernim značajem in z velikim krogom prijateljev, ne le v Mariboru, njegovi okolici, njegovem Zasavju, temveč tudi po vsej Sloveniji.

Kaliti se je pričel pred osemindesetimi leti. Rodil se je na Trojanah. Odraščal je na hriboviti, revni kmetiji. Otroške ali pa mladeniške dobe ni poznal in za marsikaj je bil prikrajsan. Kakor da mu je lepo življenje obrnilo hrbet. On pa se ni dal in mu je znal kljubovati.

V Zagorju ob Savi se je izučil fotografske stroke. S tem se vseeno ni mogel preživljati in zopet je pomagal doma na domačiji. Kjer je bilo vedno preveč dela, kruha pa pramanjkovalo. Peko ga je spoznanje, da morajo nekateri tako garati za tisto golo preživetje, drugim pa se godi tako dobro.

Ze kot mladenič je razel v proletarca, ki v boju za pravice ne more ničesar izgubiti. Ze

pred vojno se je družil s posameznimi zasavskimi naprednjaki in se tudi nalezal njihovih idej, ki so padale na rodovitna tla. Ob okupaciji je bil z njimi še veliko več skupaj, zlasti se je sestajal z Leopoldom Strelom in Nikom Kraljem. Slednji je bil povezan s partijsko organizacijo v Zagorju ali pa v Zasavju. Njemu je Ciril že julija 1941. leta izročil dve vojaški puški z okoli sto naboji.

Nemški okupator ga je hotel mobilizirati v svojo vojsko. Ciril se je temu izognil tako, da se je kot rudar zaposlil v zagorskem premogovniku. Rudarji so bili namreč oproščeni vojaščine. Tako je tudi zaščitil svoje starše. Tovrstna zaposlitev mu je prišla zelo prav, saj se je po slej ves posvetil organiziranemu sodelovanju narodnoosvobodilnega boja. Pri tem se je spretno izmikal številnim pastem. Njegovega brata Jerneja so 5. januarja 1942 aretirali v Ljubljani in odpeljali v italijansko koncentracijsko taborišče. 8. decembra 1944 še drugega brata Stefana in sestro Valentino.

Organizatorji vstaje v zasavskem predelu so v Cirilu spo-

nali zvestega in sposobnega sodelavca. Tako je postal 2. marca 1942 do 23. marca 1944 na območjih Zagorja, Moravč, Vranskega in še kje obveščevalec in propagandist. V tem času je med ljudmi, s katerimi je sodeloval, stal tako tesne vezi, da jih je obnavljal tudi po osvoboditvi. Marca 1944. leta se je pridružil borcem narodnoosvobodilne vojne. Ostal je še naprej obveščevalec, hkrati pa tudi vojaški fotoreporter pri četrti operativni coni. S prav tako fotografom Jožetom Petkom sta bila nerazdružljiva tovariša, skupaj sta marsikateri dogodek iz tistega časa ujela v fotografski objektiv.

Sodelavci, zlasti pa obveščevalci, so bili prav gotovo tihi junaki pogumnih dejanj. Naloge so opravljali v nemogočih razmerah. Pri vsakem koraku jih je spremljala smrt. Postala je njihov vsakdanjik. Med njimi so nekateri padli junaške smrti ali pa so jih umorili na grozovit način. Ciril je te dolžnosti opravljal do osvoboditve. Od takrat pa do upokojitve je delal v Mariboru pri oddelku za zaščito naroda, potem pa pri organih državne varnosti.

Na njegovi zadnji poti smo ga pospremili na limbuško pokopališče pri Mariboru. Za njim ostaja trajen spomin.

Njegovi sobori in sodelavci

Akademik profesor dr. Fran Zwitter

(1905–1988)

Tisti, ki smo svojega nekdanjega profesorja dr. Frana Zwittera srečevali v zadnjem času, smo vedeli, da mu zdravje občutno peša. Kljub temu nas je njegova smrt presenetila in nas tudi zelo prizadela. Z njegovo smrtjo smo zgodovinarji in vsi Slovenci izgubili zelo mnogo in še dolgo časa ne bo mogoče zapolniti praznine, ki zdaj zeva v naši družbi.

Za profesorja dr. Zwittera sem zvedel leta 1951, ko sem se vpisal na oddelk za zgodovino Filozofske fakultete v Ljubljani, takrat sem ga tudi prvič srečal. Mene in tudi moje sodelavce je pri njem pritegnilo zlasti dvoje. Prvič, izredno pokončna politična in moralna drža tega človeka, ki ni klonil ne pred željami in ne pred pritiski, če je vedel, da ima prav, ko je šlo za načelne stvari – za zgodovinsko vedo, za slovensko univerzo ali za našo družbo sploh. Takšna pokončna drža ga je pod italijansko okupacijo Slovenije spravila dvakrat v zapor in konfinacijo in po italijanski kapitulaciji v partizane. Ko so vodstvu narodnoosvobodilnega gibanja za Slovenijo sporočili, da je docent dr. Zwitter prispel (prišel je ceo peš iz severne Italije, kjer je bil bliže Švici kot Sloveniji) v partizane, je nekdo na to sporočilo napisal: »V propagando!«

Mislim, da to ni bila prava odločitev in ne vem, če je na tem področju tudi kaj storil. Vemo pa, da je med nemško ofenzivo jeseni 1943 potrpežljivo prenašal partizanske ranjence v 18. diviziji. Za gotovo pa naše partizansko vodstvo ne bi moglo najti ustrežnejše osebnosti za vodenje partizanskega Znanstvenega inštituta pri predsedstvu ŠNOS kot je bil dr. Zwitter. Ko je ta edinstveni inštitut, ki mu ni para v evropskem odporniškem oziroma osvobodilnem gibanju, ustanovilo, je dr. Zwitter imenovalo za direktorja. To funkcijo je opravljal do konca vojne in tudi še po njej, dokler je inštitut obstajal. Inštitutova in še posebej Zwitterova zasluga je, da so bile naše zahteve po novih, pravičnih mejah na zahodu in severu skrbno pripravljene še pred koncem vojne in tudi znanstveno utemeljene. Zavzemal se je tudi za zaščito kulturne dediščine, še posebej arhivskega gradiva, že v samem osvobodilnem boju. Tudi ob koncu vojne in nekaj časa po njej je dr. Zwitter pri zunanjem ministrstvu v Beogradu pripravljaj gradivo za reševanje mejnih vprašanj in bil nato izvedenec na pariški mirovni konferenci.

Drugo, kar nas je študente pritegnilo pri profesorju dr. Zwitteru, so bila njegova predavanja obče zgodovine novega veka. Bila so tako globoko zasnovana, plod dolgoletnega študija, da smo jim v začetku z našim skromnim gimnazij-

skim znanjem le težko sledili: pozneje, v višjih letnikih, pa smo pri njih tako rekoč uživali. Ni mu bilo vseeno, kako študiramo; če te je srečal na cesti, se je ustavil in te povprašal, kaj in kako študiraš. Ko sem že končal študij in se zaposlil, me je ob srečavanju ustavljal in spraševal, kaj delam, kaj pišem itd. Čutil sem njegovo zaupanje in si prizadeval da ga ne razočaram. In tako je bilo najbrž tudi pri drugih mojih kolegih.

Zwitterovim predavanjem podobne so tudi njegove razprave, od prve o starejših kranjskih mestih in meščanstvu do poslednjih, vse globoko utemeljene in sintetične. Med njimi za gotovo stoji najvišje tista o nacionalnih problemih v Habsburški monarhiji, ki je bila tudi njegov zelo odmevni referat na mednarodnem kongresu za zgodovinske vede v Stockholmu 1960. leta. Profesor dr. Zwitter bi mogel napisati še več, če se ne bi toliko razdaljal za predavanja, seminarje, mentorstvo in tudi za druge naloge, med katerimi boj za vrnitev naših arhivov iz Avstrije ni na poslednjem mestu. Bil je tudi precej časa predsednik Zgodovinskega društva za Slovenijo in jugoslovanskega komiteja za zgodovinske vede, predstojnik oddelka za zgodovino Filozofske fakultete, v letih 1952–54 tudi rektor ljubljanske univerze, dalje predstojnik Inštituta za zgodovino »Milka Kosa« pri SAZU itd.

Družba ni bila povsem gluha ali nevaležna za njegovo delo. Postal je akademik, zaslužni profesor, častni doktor, odlikovanec, nagrajenec AVNOJ itd., čeprav teh časti ni želel, ne prosil ali zahteval. Več mu je pomenilo, če je videl napredovanje zgodovinske vede, in bolelo ga je vse, kar jo je oviralo, pa tudi drugače ni bil ravnodušen državljan. Za vse, kar nam je dal, so mu hvaležni celi rodovi zgodovinarjev in drugih kulturnih delavcev.

dr. Tone Ferenc

Da se ne pozabi

Na letni skupščini Odbora skupnosti relednih kurirjev Gorenjske je predsednik te organizacije Janez Kavčič-Orlov predstavil bogato izdelan album, za katerega je prav on v zadnjem letu naredil največ.

Album z lepimi barvnimi slikami ob kratkih, bistvenih podatkih prikazuje spominska obeležja vseh 40 nekdanjih kurirskih postaj, spomenike padlim kurirjem, postavljena obeležja posameznih nevarnih prehodov preko zastraženih cest in železnic in druge pomembne kraje po Gorenjskem. Prav tako so v albumu zbrane tudi nekatere zanimive ohranjene zgodovinske slike kurirjev iz tistih najtežjih časov. Skupno je v albumu zbranih 148 najzanimivejših dokumentacijskih slik in prav toliko tekstovnih opisov, kar vse daje albumu zaokroženo celovitost.

Album je izdelan v treh izvodih. Eden je namenjen arhivu 4. brigade VDV partizanskih kurirjev Slovenije, eden je za Gorenjski muzej, eden tretji, pa bo za tekočo

porabo, na vpogled.

Glavni cilj albuma je, po besedah predsednika Orlova, da se ne pozabi, da se ohranijo, osvežijo spomini na polpreteklo zgodovino, v kateri pa so bile kurirske mreže prav naša organizacijska posebnost.

Da se ne bi pozabilo, je poskrbel tudi obsežna monografija, knjiga Partizanski kurirji, za katero so kurirji Gorenjske več let zbirali podatke. Se zlasti pa je oživela aktivnost današnjih organizacij partizanskih kurirjev po Gorenjski, ko so pred osmimi leti sprejeli obsežen načrt o postavitvi spominskih plošč na vseh 40 krajih Gorenjske, kjer so svojčas delovale reledne postaje. Odkrivanje teh plošč je razgibalo mladino, sole in sploh aktivnost po vseh krajih Gorenjske.

Se najbolj živo pa kurirji Gorenjske delujejo na obnavljanju tradicij med mladino, s stalnimi obiski po šolah, sodelovanjem s taborniki in drugimi organizacijami, pri kurirski pošti in podobno. Veliko energije in časa je bilo potrebno tudi za

organizacijo planinske transverzale Po poteh partizanskih kurirjev. Urejene, označene in zavarovane so poti, urejeni kraji po kmetijah in hišah za žige, poskrbljeno za značke raznih stopenj in še celo za priročnik – vodič.

Uspeh z množično udeležbo mladih pohodnikov pa je moralno plačilo organizatorjem. Tradicionalen je postal vsakoletni smuk partizanskih kurirjev nad Jesenicami, ki je ob letošnji 34. obletnici imel kar 275 udeležencev. Ali pa zdaj že tradicionalni vsakoletni pohod Po poteh partizanskih kurirjev, ki ga prirejajo v Mojstrani z obhodom po nekdanjih okoliških karavlah pod Karavankami in Julijci s prehodi preko Save in tremi različnimi zahtevnostnimi stopnjami (z najzahtevnejšo na 40 km). Koliko je tam potrebno truda in skrbi za varnost, za markacije in organizacijo poti, pa za značke, sendviče, čaje in podobno za (lani) 591 udeležencev, si lahko sami predstavljamo. In vedno samo – da se ne pozabi.

K. Makuc

Marjan Tovornik

Žebranje gluhih

Pogovor z Marjanom Tovornikom, naprednim kmetom s Topolovega pri Lesičnem na Kozjanskem, pravzaprav ni prinesel vsaj bistveno novega, saj je pokazal le tiste znane — in tolikokrat povedane — rane, ki se že desetletja ne morejo zaceliti.

Tovornikova kmetija je hribovska domačija, za katere smo se že zdavnaj odločili, da jih bomo skušali ohraniti za vsako ceno. Iz več razlogov, o katerih čivkajo že vrabci po strehah Tovornikovih stánov. Tovorniku je jasno vsaj eno: hribovske kmetije, ki jih zunaj naših meja skušajo ohraniti z različnimi posegi, tudi z močnimi finančnimi injekcijami, so pri nas potisnjene na obrobje kmetijskega dogajanja. Čeprav je res, da dobe hribovske kmetije pri prodaji svojih pridelkov nekaj dinarjev stimulacije, to še zdaleč ne zadošča za kritje vseh stroškov, ki so v hribovju precej večji kot v normalnih okoliščinah. Davčna politika je sicer ustrezna, misli Tovornik, vendar so ostale datjate izredno visoke — zaradi tega se učinki stimulacij izničijo! Posledica takšne kmetijske politike je izredno visoka fluktuacija kmečkga življa, predvsem mladih.

»Naša, zagorska, krajevna skupnost je pred vojno štela okoli 600 ljudi, danes je ta številka prepolovljena,« natančneje ilustrira položaj Tovornik in ga dopolni s pripovedjo o žalostnem dogodku izpred nekaj dni. Mlad fant, kmet, z bolnimi starši in nemočnim bratom, ni zmozel več bremena kmetije, na katero kljub dobrim material-

nim razmeram ni hotelo nobeno dekle, zato se je sredi spomladanskega dela odločil za najhujše — samomor.

»V petdesetih letih smo,« nadaljuje, »storili veliko napako, ker smo ukiniteli takratne splošne zadrage, v katere je kmet imel zaupanje. Takrat smo imeli kar dovolj strojev, za vse območje. Po reorganizaciji je družba obratna sredstva pobrala, torej je pobrala naše žulje, naš denar, našo akumulacijo. Podobno se je zgodilo z objekti, ki so bili last kmetijstva, v katere so se preselili industrijski obrati. Torej smo bili znova ogoljufani. Ti in še drugačni načini odlivanja akumulacije iz kmetijstva v druge sfere gospodarstva so še danes v rabi, posledica vsega tega pa je, da rezerv, ki bi spodbujale razvoj, preprosto ni. Današnje temeljne organizacije kmetijstva niso napisane kmetu na kožo, saj nima nikakršnega vpliva pri odločanju o čemer koli.

CK ZKS je sprejel sicer zelo dobre smernice za razvoj kmetijstva, žal pa je ostalo le pri tem. Ideološke hlačnice so očitno predolge, da bi lahko brez težav zlezli iz njih.

Litanije težav so kot žebranje gluhih. Poseben problem so draga posojila za kmetijske stroje, vsega pač, kar kmet potrebuje za normalno

delo. Ne le Tovornik, tudi drugi kmetje, s katerimi sem se pogovarjal v različnih predelih Slovenije, menijo, da so nekakšna socialna ustanova, na katere račun živi lep kup dejavnosti, vendar bi bilo to treba enkrat temeljito analizirati in si pogledati iz oči v oči. Izhoda seveda še dolgo ne bo, dokler pač ne bo zasvetila lučka tržnega obnašanja, zato ne gre pogrevati starih molitvic o cenovnih neskladjih.

»Pred štirimi leti,« pojasnjuje nelogičnosti, »sem moral dati za okoli sedem do osem ton umetnega gnojila, včasih tudi deset na leto, enega bika lepe rasti, danes gredo iz hleva za isto količino trije. Prav zaradi tega trdim, da s takšnimi cenami kmetije kreditiramo druge sloje prebivalstva, ne vemo pa, zakaj je to dobro. Hrano je pač treba plačevati z njeno realno ceno. Znani so mi očitki, da kmet drago prodaja svoje proizvode. Resnica je seveda drugačna, bolj žalostna. Cenovna neskladja, in zanje nismo krivi niti kmetije niti tisti, ki so prisiljeni kupovati naše, sicer drage proizvode, ko zaidejo na police trgovin. Kadar se v kmetijstvu podraži kakšen

proizvod iz verige repromaterialov, potem gredo odstotki podražitev v stotine, povzpno pa se tudi na tisoč odstotkov...«

Večina kmetov ima na svojih posestvih tudi gozd, ta pa je poceni, kadar ga prodaš in drag kot žafran, ko ga kupuješ. Kje so vzroki, vprašujem?

»Kmetij ne gledamo kot celote. Mi smo, na primer, kar se lesa tiče, vezani na dve organizaciji: našo zadržno,

ima na voljo dovolj mehanizacije, da bi lahko obdeloval vsaj še enkrat toliko zemljišč, s tem pa bi se seveda pocenila tudi enota proizvoda. Zemljski maksimum, pravi, vendar le, če bi se izognili ideološkim coklam, bi moral biti neomejen in prilagojen razmeram, te pa bi počasi izrinile vse, ki se ne bi obnašali ekonomsko. Proletarec namreč ni zainteresiran za intenzivno obdelovanje, saj mu socialno varnost

Da bi obdržali kmeta na zemlji, bi seveda morali poskrbeti za njegovo socialno varnost, osebni standard, ki je v verigi kmetovih prizadevanj gotovo na zadnjem mestu. Medtem, ko so kmetje vlagali v mehanizacijo in zidovje, so domačije čakale in še čakajo. Kmečko pokojninsko zavarovanje, kakor je bilo dobro zastavljeno, se je izrodilo v svoje nasprotje. Prispevki za kmečko pokojnino so namreč dosegli takš-

Marjan Tovornik, eden izmed »ukradenih otrok«, je že zelo zgodaj občutil težko breme življenja, ki ga je, z brati in sestrami vred, čez noč postavilo pod kap in v temo. V septembrskih dneh leta 1942 so jim Nemci odpeljali očeta in ga zaprli, 4. novembra pa ustrelili v skupini kozjanskih talcev. Mati je umrla tik pred kapitulacijo in otroci so ostali sami. 3. novembra je nemška soldateska odpeljala v izgnanstvo še nje. Petnajstletnega Marjana, desetletnega brata in leto in pol staro sestro. Po nekaj mesecih skupnega taborišča v Bambergu so najmlajšo

odpeljali v otroško taborišče v Neustift, brata v Kastel, Marjana v Seligenporten...

Delal je pri kmetih in hudo zbolel, tri dolge mesece je bil priklenjen na posteljo in ko se mu je zdravje kolikor toliko popravilo, se je spet vrnil na njive, dokler ga niso preselili v Neumarkt, v tovarno orožja. Od dela in pomanjkanja hrane izžeti deček je izdeloval ročne bombe...

Ko so se vrnil domov, je bila domačija prazna. Lotili so se dela, kot jih je naučil oče, ki je zaradi sodelovanja s partizani že od prvih prevratniških dni izgubil življenje.

zagotavlja tovarna. Res pa seveda je, da smo ga na ta način obdržali tam, kjer le malokomu po volji. Te zadeve bi morali preseči s sistemskimi ukrepi, ki bi temeljili na tržni logiki.

Zelo veliko bi lahko storil tudi izobraževalni sistem, ki se, vsaj na podeželju, odvrta od kmeta. Starojugoslovanska šola je, se spominja Tovornik, imela ob sebi sadjarske vrtove, kjer so se otroci naučili vsaj najosnovnejših vedenj o obdelavnju zemlje. V ta sklop vprašanj spada tudi pospeševalna služba, ki pa se po mnenju sogovornika ukvarja z vsem drugim, le s tistim, za kar je namenjena, ne. V ospredju je vsekakor administrativno izgubljanje časa in denarja.

ne vsote, da je kmečka pokojnina marsikomu le še pobožna želja. Ti prispevki so se, tako Marjan Tovornik, povečali v enem samem letu kar za trikrat.

»Če že nič drugega, se vsaj deklarativno v zadnjem času nekoliko pozornije vedemo do kmeta, to deklarativnost pa si lahko zatakneš za klobuk. Obe ti prehodu na tržne zakonitosti, ki jih po kapljicah spuščata nad naše glave zvezna vlada / z očitno tendenco, da do njih ne bi prišlo... / le vzbujajo upanje tudi slovenskemu kmetu, ki je bil vsa leta po vojni nekakšen pastorek, nebodigatreba, nekaj pač, kar sicer mora biti, a bi bilo lepše, če ga ne bi bilo...«

Milenko Strašek

Stanislava Knez-Milojković, beograjska Slovenka

Zaljubljena v Kras in Kraševce

Na obisku pri slikarki, ki ne priznava nikakršnih meja, ki hodi povsod, kjer najde dobre ljudi in prijatelje

Že kot študentka beograjske akademije je bila članica planinskega društva, saj jo je nezadržno vleklo v tihe gorske svetove. Zato je že zarana spoznala Slovenijo in še posebej njen alpski svet. Vleklo jo je v tišino, tako različno od njenega domačega okolja, kjer so vsi odprti, drug drugemu na očeh, sredi velikega mesta z nadihom po svetovljanstvu in hkrati po tradiciji in »pedigrejih«.

Srečali sva se pred časom v kraški vasi Gorjansko, kjer so domači gostilničarji s posluhom za krajevno kulturno življenje priredili kletne gostinske prostore v galerijo in povabili k razstavljanju novo Sežanko Stanislavo Knez-Milojković. Nekaj akvarelnih portretov, nekaj bežnih laviranih risb ženskih obrazov, ki kakor skozi tenčico časa zro v gledalca, je napovedovalo nežno umetniško dušo. In takšna se je tudi predstavila v najinem drugem srečanju v Sežani, kjer sem jo obiskala v njenem novem domu.

Leta 1974 je razstavljala v sežanski galeriji. Tako se je začelo. V Beogradu je imela slovensko prijateljico, tudi umetnico, ki je po rodu Primorka. Ta jo je pripeljala v naše kraje. Vendar takrat še nihče ni slutil, da bo srečanje s Krasom usodno za beograjsko slikarko.

»Poznala sem doberšen del Slovenije že iz mladih dni. Rada sem jo imala, vendar mi nikoli ni prišlo na misel, da bi se preselila, dokler nisem zagledala Krasa. Od mo-

jega prvega srečanja s kamnom, s to skopo, pa tako bogato barvito pokrajino, mi je postalo jasno, da želim živeti tu in nikjer drugje. Morate vedeti, da to ni majhna človekova odločitev, zlasti če upoštevam, da ima v nekem drugem okolju svoj rojstni dom, brez števila prijateljev in znancev... Vendar sem prodala vse družinsko imetje v Beogradu in kupila v Sežani staro kraško hišo. Mnogi znanci so zmajevali z glavami, ko so zagledali prvotno podrtijo, kamor sem se seveda takoj preselila. Prvi dnevi in leta so mi potekala med gradbenim materialom in kamenjem, med kupi zemlje na vrtu in nerazpakiranimi škatlami. Vse je bilo začasno, vendar me to sploh ni motilo.

Moja sogovornica je še danes, po teh letih gradbišča, premnogih samokolnic, garanj in pehanja, vsa polna entuziazma. »Ko bi vi vedeli, kako so me ti moji sosede sprejeli, kako so mi vsi po vrsti pomagali! Cela ulica je sodelovala, ko smo delali betonsko ploščo...« Njen trud

je bil bogato poplačan, ko so ideje o novem bivališču začele dobivati konkretne materialne oblike. Kuhinja je postala sodobna sprejemnica, delovna soba z »angleškim pridihom«, salonček z odprtim kaminom daje videz skromne, pa nadvse okusne domačnosti... In sedje, ki so morda na začetku še z nejevero kukali k sosedu in njenemu kupu kamenja, so začeli prihajati po ideje za posamezne domače detajle...

»Ko pravi, da so Slovenci

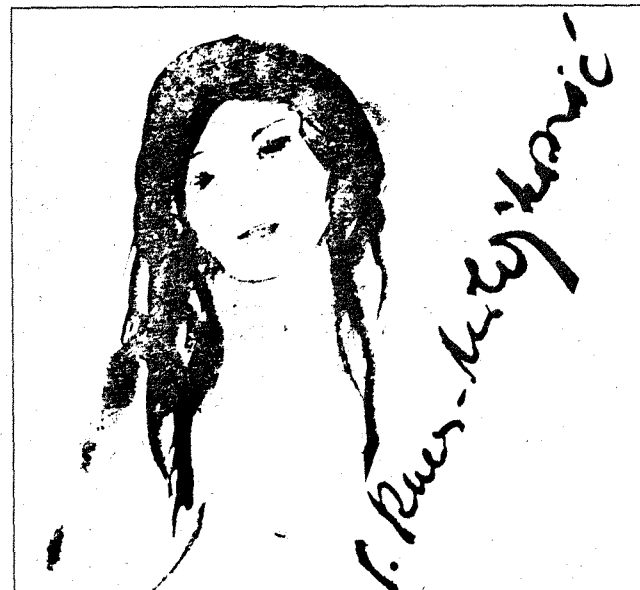

Korajža velja, si je rekla umetnica in za uresničitev svojih sanj preložiла premnogo kraških kamnov, preden je nastal prijeten cvetoči vrt.

zaprti, nepristopni? Včasih so mi o njih tako govorili, vendar to sploh ni res! Sicer pa je najbrž pri tem tako kot pri vsem drugem v življenju pomembno, kakšen človek si. Če si tak, da najdeš stik z ljudmi, jih boš našel sredi Beograda, sredi Ljubljane ali pa sredi Sežane. Lahko bi si bila zaželela oditi na primer v Pariz ali pa še kam dlje... Vendar je to le čisto nekaj drugega, če sem našla svoj novi dom v Jugoslaviji, znotraj domovine, kjer se vsi med seboj drugače razumejo kot v tujem svetu. Zdaj sem za Kras navdušila že številne moje beograjske prijatelje, ki zlasti poleti zelo radi prihajajo k meni na počitnice.

Njena dobra volja je nalezljiva, prijazna pa nezmotljivo — beograjska. O svojem slikarskem delu pravi, da ga še vedno ne more opravljati tako, kot si želi, ker še ni vse urejeno. Vendar pa ne miruje niti v pronicanju v slovensko likovno javnost. Prvo trajnejše sodelovanje si je zagotovila z Delovim Tozdom Globus, kjer je likovno opremila in ilustrirala že več knjižnih izdaj, in ima pravkar že tudi naročila za nove opreme. Rada bi svoje slike predstavila tudi na več domačih razstavah, ker meni, da je doslej razstavljala več v tujini kot doma. To pa seveda pomeni več povezovanja z društvom slovenskih likovnih umetnikov in spoznavanja novih znancev.

Sicer pa si lahko o njenem likovnem delu ustvarja vsakdo sodbo sam. Takrat smo jo želeli predstaviti predvsem kot človeka, ki izžareva ne-

Akvarel je njena priljubljena slikarska tehnika, človeški obraz pa pogosta tema.

navadno toplino in prijateljstvo, ki tke mostove in ima za svoj življenjski kredo podiranje vsakršnih ideoloških in drugih ovir med ljudmi dobre volje. Je svojevrstna ambasadorica humanizma in civilizacije, ki so jo očitno prvi prepoznali prebivalci in sosede na sežanski Stari poti.

Toliko tega nam je še hotelo povedati, o človeških ravah, kakršne je spoznavala skozi življenje, o tem, kako je s trdno voljo in učenjem premagovala vsakršne življenjske težave in še o drugih dušnih stvareh, ki se izražajo tudi v njenem slikarstvu. Toda, vsega si ne moremo povedati naenkrat, zato smo obljubili, da se bomo še vrnili, da bomo še obiskali njen prelepi kraški vrt, kjer vsak

kraški kamen najde svoj kotiček in, kjer rastlinje bolje raste, ker »čuti vso mojo ljubezen«.

»Želim si, da bi tukaj na Krasu organizirali kar največ kulturnih srečanj, ne samo v večjih mestih, tudi po vaseh in v manjših krajih. Rada bi, da bi se dobili na kulturnih večerih skupaj slikarji, pesniki in pisatelji, glasbeniki in da bi bolj pogosto, bolj neposredno in manj uradno tem dobrim ljudem posredovali tisto, kar znamo, kar delamo in čutimo.«

Prepričana sem, da bo svojo idejo o kulturnih večerih spravila v tek, kajti tudi s hišo na krasu je začela tako, da si je sredi beograjskega stanovanja najprej naredila papirotno maketo...

Bojana Žokalj-Jesih

Življenje slovenskega kulturnega duha za mejo Kje se Butale začnejo in kje se končajo?

Ko kdo omeni začetke slovenstva, potem naša misel odločno prestopi mejo. Tam, na Koroškem, so se naši predniki srečali z drugimi evropskimi narodi, kar jih je bogatilo, obenem pa tudi vsrkalo vase. Slovenci smo tako izgubili veliko ozemlja, ki je dobilo prave meje šele po 1. svetovni vojni. Koroški Slovenci so ostali zunaj matične domovine, skupaj z njimi pa tudi naša narodna zibelka. Avstrija kot država pravno sicer ščiti manjšino, dejansko pa zelo malo naredi, oziroma še pospešuje ponemčevanje. Položaj se je nekoliko izboljšal z ustanovitvijo Zvezne gimnazije za Slovence v Celovcu (po velikem prizadevanju g. Tischlerja), ki daje že trideset let zamejsko inteligenco. Ravnatelj Mohorjeve družbe, letošnji dobitnik Tischlerjeve nagrade g. Horenböck je dal pobudo za ustanovitev ustreznih dijaških domov, kjer naj bi mlade vzgajali v slovenskem duhu. Eden takih domov za slovenske dijakke na Koroškem je tudi Modestov dom.

Novi dom je bil odprt pred štirimi leti in ker so številne domačije, s katerih prihajajo dijaki v slovensko šolo v Celovec, osemdeset in več kilometrov raztresene po okolici, so si tu poiskali zatočišče. Poleg najrazličnejših športnih, glasbenih in drugih dejavnosti sodi v domsko vzgojo tudi ukvarjanje z gledalištem, slovenskim gledališčem. Zakaj poudarjamo »slovenskim«? Zato, ker njihova mlada gledališka skupina (komaj drugo leto so skupaj na odru) sega po delih slovenskih literarnih ustvarjalcev. Ne naključno, ampak zato, da občinstvu lahko ponudijo

nega ponavljanja vedno istih prizorov. Pa vendar imajo radi oder, ki jih je nekako še bolj povezal med seboj in jim nevsiljevo razvija čut, da so Slovenci. Tako v kulturnem pomenu zorijo eden ob drugim in v njih se prebujajo občutki za vrednote. Modestov dom pa s svojo gledališko vzgojo izpolnjuje tudi besede Milčinskega, »da je poglavitno, kakšni

prvega do zadnjega dejanja kažejo navade pri Slovencih, opozarjajo na napake vsakdanjega življenja v današnjem času, v odraslem svetu, na napake, ob katerih živimo, pa se jih ne zavedamo in vendar se drugim ob njih smejimo. Kakor pač Milčinski, ki je poznal naše vsakdanje in malo drugačne napake, in jih skiciral v Butalcih! Z uprizoritvijo sprašujejo

smejati občinstvo v dvorani. In resnično, do sedaj ga ni še bilo gledalca, ki bi po predstavi s kislim obrazom odšel proti domu.

Nekatere vloge so manjše, druge večje, toda vsaka po svoje je pomembna in brez ene izmed njih ne bi bilo popolnih Butalcev. Manfred Dovjak je tipični butalski župan Kancijan Buta, ki z govorniškega odra karikira preštevilne

Ko so se dokončno odločili, da bodo na oder spravili Butalce, je režiser ugotovil, da so med mladimi igralci tudi takšni, ki znajo igrati kak instrument. In tako je nastal BOT (butalski orkester trobil). Dobili so nalogo, da sestavijo butalsko himno, ki bo ustrezala celotnemu kontekstu. Nastala je po sledečem načelu: vsak v Butalah ima svojo vlogo in svoj prav in vsak zna po svoje pomoderovati. Takšna je tudi himna: uvod s fanfaro je enoglasen, sledi solo boben, solo bariton (ob spremljavi BOT), solo violina... vse skupaj pa je čisto po butalsko zlito v celoto.

so ljudje, ki tvorijo narod, in da je »treba z vzgojo naroda pričeti v lastnem gnezdu!«

Oče Butalcev – Fran Milčinski

Očeta Butalcev, Frana Milčinskega iz Loža na No-

mladi igralci sebe in občinstvo, kje se Butale začnejo in kje se končajo... kajti, kakor je zapisal Fran Milčinski: »In v teku let Butale pretesne so postale za vse Butalce in je bil mlajši rod korajžen in šel pogledat po svetu in so se neka-

govore, seje in zborovanja sodobnega časa. Andrej Gabrutsch sam pravi, da mu je vloga butalskega nadpolicaj Gregorja Copatke čisto po meri, kot nalašč pisana zanj in bi težko zaigral v Butalcih kaj drugega. Johannes Riepl si je prisvojil vlogo navadnega Butalca Fida Kljukca. Tomaž Mikl je postal Butalec Janko Blebetalko, Marijan Tomaschej pa Butalec Francot Cincot. Seveda imajo Butalci tudi svojega glasnika Pavlušo, katerega vlogo igra Štefan Rosenzopf. Saša Stern je slikar v Butalah, znan pod imenom Čačko Packa. Imajo tudi Butalca z baritonom, Butalca s pozavno in »kar tako pismenega« Butalca. Spretni krčmar je Simon Sadjak, najmlajši Butalec – butalski otrok Antež Meketač pa je enajstletni Rudi Kotschitsch in treba mu je priznati, da svojo vlogo res odlično odigra. Edini tujec, ki pride v Butale, je znani razbojnik Cefizelj, ki ga, že vaje odskrih luči, odigra Marko Ferm.

Svojo predstavo so »Butalci« iz Modestovega doma prijavili na Zvezni kulturnih organizacij Slovenije v Ljubljani, ki izbira najboljše za srečanje na »Naši besedi«. Letos bo to v Trbovljah od 11. do 13. maja. Niso si sicer upali preveč upati. Pa vendar – uspelo jim je! Lahko si mislite, da je veselje na višku, še večji pa ustvarjalni zagon, da svojo igro še izpopolnijo.

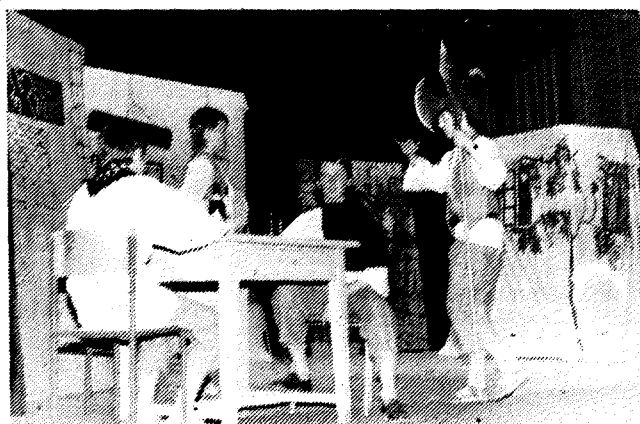
Živa Drole

Ljubiteljska gledališka dejavnost

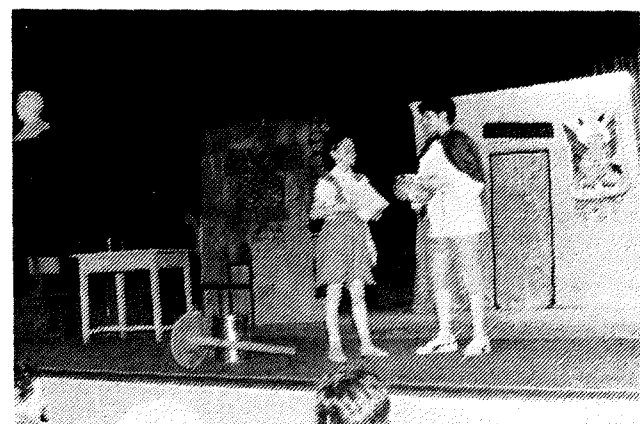
Amaterska oziroma ljubiteljska gledališka dejavnost ima na Slovenskem zelo dolgo tradicijo, ki sega do začetka slovenskega gledališča nasploh in preko čitalništv, delavskih odrov, uprizoritev kulturnih skupin med NOB ter ljudsko prosvetnih društev, v času po vojni pa posega tudi v sodobno kulturno življenje in ustvarjanje. Začetek načrtnega dela na gledališkem področju gotovo pomeni 1. revija igralskih skupin Slovenije leta 1958 v Velenju. Začetek sedemdesetih let pa pomeni v gledališkem ljubiteljstvu preboj osnovnošolskih in srednješolskih skupin. Začne se namreč uveljavljati gibanje Naša beseda, ki je bilo prvič organizirano leta 1971 v Celju. Iz tega obdobja je tudi izraz soustvarjanje, ki pomeni, naj bo predstava rezultat sooblikovanja vseh udeležencev v skupini. Gledališka skupina naj ne bo sredstvo za uveljavljanje estetskih in idejnih nazorov »najmočnejšega posameznika«, mentor naj bo predvsem tisti, ki zna (po zaslugi let, izkušenj in izobrazbe) najbolj večje loviti zamisli v jadra in jih namestiti tako, da barka gladko plove.

Toda, za znanje je najprej potrebno neprestano izobraževanje in izpopolnjevanje, na visoki strokovni gledališki ravni, tudi amaterskih skupin. Na to je še posebej opozorila Metka Zobec, strokovna svetovalka za gledališko in lutkovno dejavnost pri ZKO, ko sva se pred nedavnim pogovarjali o gledališču in lutkah v osnovnih šolah. »Opaziti je krizo pri mentorjih,« pravi. »Neznanje se kaže v pomanjkljivosti igre na odru. Na to gotovo vplivajo nemogoče razmere dela, kot na primer, da ni časa za vajo ali pa so te šesto šolsko uro, da so dramski krožki v šolah servisi za proslave in podobno. Zavod za šolstvo nima svojih svetovalnih delavcev ne za gledališče ne za lutke ne za film in ne za plesno dejavnost. Edina, ki skrbi za strokovno izpopolnjevanje, je ZKOS. Organiziramo strokovne seminarje in simpozije, ker se zavedamo, da mora biti osnova tako amaterskega kot profesionalnega gledališča ista in da se je zato treba tudi z amaterji ukvarjati profesionalno. Pa se je izkazala zlasti pomanjkljiva udeležba mentorjev šolskih gledaliških skupin. Nimajo niti organizacijskih niti finančnih možnosti, da bi te seminarje obiskovali.«

Odpiranje gledališke in lutkovne dejavnosti vsem sodobnim smerem, ki lahko prispevajo k bogatenju neprofesionalnega ustvarjanja, bo tudi v prihodnje ena temeljnih nalog Zveze kulturnih organizacij Slovenije.

Modrovanje v gostilni Pri Butalcu; na desni butalski nadpolicaj s helebardo

Butalski otrok Antež Meketač je v pomoč glasniku Pavluši, ki vsak svoj razglas začenja: »Butalci, vsa vaša živina in... Butalke! Danes, dne...« V ozadju visi butalski grb na občinski hiši, spredaj pa je nekakšna butalska samokolnica s sodom, s katerim so šli Butalci kupovat pamet v sosednjo vas – pod pogojem, da »bo dobra roba in poceni!«

Navdušeno občinstvo

Iz slovesnega uvodnega govora butalskega župana Kancijana Bute

(se odkašlja) Predragi Butalci in vsi drugi Butalci! Vsi lepo pozdravljeni na našem butalskem občnem zboru. Kako imeniten je rod naš butalski, sami vemo. Naj bo nam v vzpodbudo, kar pravi izročilo: »Ko so se naši predniki skregali s pametjo, so zmagali Butalci in ne pamet!« Tako kremeniti so bili naši predniki. In kot župan vesoljnih Butal obljubljam, da ostanemo vedno zvesti izročilu. Niti za milimeter ne odstopimo od butalskih načel, da bodo tudi o nas lahko rekli: »Glejte, tudi oni niso pameti podlegli!« (pri tem odločno – po govorniško – gestikulira z rokami po zraku), medklici: Naj živi Butalec vseh Butalcev, naš župan Kancijan Buta!

V preteklem letu so bile naše Butale nadvse delavne. Bilo je 313 najrazličnejših srečanj, prireditev, zborovanj, sej in drugih prireditev v Butalah. Kakor mi je sporočil g. policaj Gregor Copatka, se je udeležilo teh prireditev 314 Butalcev in če malo pomislimo, ugotovimo, da se je vsak Butalec udeležil vsaj ene prireditve. To je več kot dovolj, da ostanemo vsi še naprej na visoki butalski stopnji. Kot župan vam obljubljam, da bova skupaj z gospodom nadpolicajem Gregorjem Copatko poskrbela, da bo ostalo vse po starem! (ploskanje)...

nekaj slovenskega. Avstrijci imajo doma dovolj svoje literature, Slovenci za mejo pa dostikrat premalo poznajo tisto, kar je resnično njihovo-slovensko, in to samo zato, ker so ostali za mejo.

Gledališka dejavnost za polnjuje prosti čas fantov, starih od 11 do 14 let, tistih let, ko so vsi polni energije in jo je treba nekam pravilno usmeriti. Gledališče jih oblikuje in jim omogoča prve stike z umetnostjo. Vaje so dostikrat naporne, zahtevajo ure in ure vztraj-

trajnskem pri nas kar dobro poznamo, saj ga srečamo že v vsakem osnovnošolskem učbeniku. Za mejo pa je to malo drugače.

No, in prav teh Butalcev se je v letošnjem letu lotila gledališka skupina Modestovega doma. Hitro se jim je priljubil preprost in zabaven slog pisanja Frana Milčinskega, ki je znal marsikatero bridko resnico povedati z dobrohotnim nasmehom. Prisvojili so si Butalce – njihovo kožo, hiše in opravo, pa seveda butalski ponos. Skozi igro od

teri naselili ob Dravi, nekateri ob Muri, nekaj jih je prišlo celo do morja in so si tam postavili ognjišča. Ostali pa so, kar so bili.

Najprej so Butalce predstavili v svojem rodnem gnezdu, ob kulturnem prazniku 8. februarju v Modestovem domu, potem pa so še dvakrat gostovali v Sloveniji, in sicer so jih povabili v Cerknico, nazadnje pa so bili gostje v Jakličevem domu Videm-Dobrepolje. Klepet z njimi nam je povedal, da so najbolj veseli, ko jim uspe na-

Kaj je povedal po osmih mesecih službovanja v JLA Bojan Milišaš?

Pri izbiri poklica nisem zgrešil

Vojak na vhodu v vojašnico je odprl velika vrata. Čez nekaj trenutkov je skozenj zapeljala kolona tovornjakov in se ustavila pri eni izmed številnih zgradb. Iz kabine prvega je izstopil mlad in visok fant z oficirsko kapo na glavi. Na njegovo glasno in ostro povelje so iz tovornjakov začeli sestopati vojaki. Ko so bili vsi v postroju, jih je nagovoril in po nekaj minutah so začeli iz tovornjakov nositi najrazličnejše zaboje, zvitke žice, krampe, lopate in vse drugo, kar sodi na teren.

Po obnašanju, telesnih gibih in besedah bi človek sodil, da je že dolgo starešina, dejansko pa je minilo šele dobrih osem mesecev, kar je začel službovati v Jugoslovanski ljudski armadi.

Bojana Milišaša sem prvič srečal konec lanskega avgusta v ljubljanskem domu JLA na sprejemu mladih starešin, ki so prišli po končanem šolanju na vojaških akademijah službovat v ljubljansko armadno območje. Bil je višji od svojih kolegov, obraz pa so mu krasile fantovske poteze. Ko sem ga pred dnevi znova obiskal v eni izmed gorenjskih vojašnic, je bil precej spremenjen. Zagorela polt je pričala, da je veliko na soncu in gorskem zraku, obraz pa je odseval odločnost.

»Pravkar smo se vrnili z nekajdnevnega terena. Na topovih smo praktično vadili tisto, kar smo se učili v učilnicah. Streljali pa smo tudi z vstavljenjo cevjo. Ne smete biti preveč kritični, ker so naši prostori nekoliko razmetani. Fantje bodo to uredili v nekaj urah,« je dejal Bojan Milišaš. »Se vedno si nabiram izkušnje. Izredno veliko mi pomagajo nasveti starejših kolegov. V pomoč so mi tudi pripombe vojakov. Na sestankih vojaškega kolektiva in mladinske organizacije povedo, kaj je bilo dobro in kaj ni bilo najbolje. Pri naslednjih akcijah skušam to popraviti.«

Čeprav tega ni rekel, sem imel občutek, da ima v mislih: »Kako lepo je bilo v akademiji!« Prav gotovo ima po svoje prav. Študijski in življenjski pogoji so zelo dobri. Gojenci imajo lepe sobe, svetle in prostrane predavalnice in kabinete. Objekti za športno udejstvovanje so skoraj idealni. Bazen, z umetno snovjo pokrita atletska steza in še marsikaj drugega. Tam vedno kdo bedi nad mladim človekom in skrbi, da je vse v redu.

»Menim,« je nadaljeval Bojan Milišaš, »da je vrhunec dobrega dela v enoti takrat, ko delaš tako, da te razume

vsak vojak in znaš vsakega pritegniti k pouku. Meni še veliko manjka do tega, toda iz dneva v dan sem temu bližji.«

Ko pride mlad starešina v enoto, je bistveno drugače. Dobi svojo enoto, v njej pa je toliko in toliko ljudi, vsak od njih ima svoje navade, takšno ali drugačno izobrazbo. Vendar se to ob pomoči starejših kolegov dokaj hitro uredi, težje pa je v zasebnem življenju. Poiskati si je treba stanovanje, urediti prehrano in še marsikaj. Pri tem pa se marsikdo ne znajde tako hitro.

Medtem je v pisarno, v kateri sva sedela, vstopil deseter in povedal, da so začeli čistiti osebno oborožitev. Ko je odšel, mi je Bojan dejal: »Deseterji so zelo pomembni za stanje v enoti. Z vojakom preživijo veliko več časa kot starešina in jih tudi dobro poznajo. Pri nas ostajajo za deseterje tisti naši vojaki, ki so se najbolj izkazali z delom. Po končanem urjenju opravijo enomesečni tečaj, nato imajo izpite.«

Bojan Milišaš v pogovoru z enim izmed vojakov iz enote, ki ji poveljuje.

Bojan Milišaš je samo nekaj let starejši od svojih vojakov. V enoti, ki ji poveljuje, so vojaki stari od devetnajst do dvaindvajset let. Skoraj vsi so končali srednjo šolo. V razumevanju teh mladih fantov pa je Bojan v veliki prednosti pred svojimi starejšimi kolegi. Še pred nekaj meseci je namreč živel podobno kot oni in je imel skoraj enake probleme, kot jih imajo zdaj njegovi vojaki, ki naredijo vrsto napak zaradi mladeniške neučakanosti in vihravosti. Biti pa mora tudi del psihologa in ugotoviti značilnosti vsakega posameznika.

»Ko sem prišel v enoto, so me opozorili na enega izmed vojakov, ki je rad popil kozarec več, vedno pa je zamujal pri vrnitvi v vojašnico. Prvič, ko sem mu dovolil izhod, sem bil tiho. Zgodilo pa se je tisto, kar so mi drugi povedali. Po končanem dnevnem urjenju sem ga poklical k sebi in mu povedal, da sem vedel za njegovo navado, v mesto pa sem ga pustil, da bi se tudi sam prepričal, ali je res takšen. Fanta je to prizadelo in je odtlej eden najboljših v enoti,« pravi Bojan.

Seveda nisva mogla mimo osebnega dohodka. »Moja plača znaša 470 tisoč dinarjev in mi zadostuje. Hranim se in stanujem namreč pri starših v Ljubljani. Če bi moral s plačo plačevati stanovanje in hrano, pa bi ostalo bore malo. V tem sem privilegiran. Naj vam opišem primer enega mojih kolegov. Skupaj sva prišla službovat v ljubljansko armadno območje. Kolega je že poročen in ima dva otroke, žena pa ni zaposlena. Lahko si mislite, kako živijo s plačo, kakršna je moja. Veliko fantov iz moje generacije pa še vedno spi in se hrani v vojašnicah. To

Po potrebi se Bojan ukvarja tudi z vodenimi protiklepniimi raketami, čeprav zanje ni specialist.

da, kaj hočemo,« poudarja, »sami smo si izbrali ta poklic in sprizniti se moramo z vsemi posledicami, ki jih prinaša.«

Ko sva se v mislih ustavila ob dnevih, ki jih je preživel na terenu, jih je našel šestdeset. Veliko in malo hkrati. Pravi, da mu je zdaj vseeno, ali je v vojašnici ali zunaj. V tistih šestdesetih dneh je videl skoraj vso Slovenijo, razne Štajerske in Prekmurja. »Zadnje čase se veliko govori o odnosu Slovencev do JLA. Kakšen je ta odnos, bi ilustriral s primerom. Bilo je na lanski združeni taktični vaji Jesen '87. Neprestano smo bili v gibanju in ni bilo časa, da bi si bili postavili šotore. V vaseh smo prosili, če lahko prespimo na senikih. Toda najpogostejše so nam vaščani odstopali nadstropja, ali pa kar cele hiše, da smo lahko spali. Pekli so nam kruh in nam dajali hrano, čeprav smo imeli vse to s seboj. Povsod, kjer sem bil kot vojak, sem prišel v stik z ljudmi in povsod smo bili dobrodošli.«

Medtem je spet prišel de-

setar in povedal, da so končali s čiščenjem orožja. Med vrati sem Bojana vprašal, kako je zadovoljen s svojim poklicem zdaj, ko je že preizkusil, kako trdo skorjo ima kruh, ki si ga prisluži. »Zadovoljen sem in vedno bolj sem prepričan, da sem izbral pravega. Posvečam se mu po svojih najboljših močeh in upam, da so tudi moji nadrejeni zadovoljni z mojim delom,« je poudaril.

Obiskal sem tudi starešino Vlada Radulovića, ki ima dober vpogled v Bojanovo delo. »Zelo smo zadovoljni z njegovim delom. V zelo kratkem času je poprijel za delo in njegovi rezultati so več kot dobri. Da gre za mladega človeka, ki je sposoben in voljan delati, kaže tudi dejstvo, da je bil izvoljen za predsednika mladinske organizacije v naši enoti in da je član komisije za SLO in DS pri občinski konferenci mladine v Kranju. Menim, da gre za izjemno delovnega in sposobnega človeka, pred katerim je še lepa vojaška kariera.«

B. K.

Živi kamen – Pietra viva

Kako si mladi na zamejski strani obetajo obuditi tradicijo, ponuditi novo in si zaslužiti za življenje

Najprej je bila ideja. Morda so neke v ozadiju, v podzavesti odmevale tudi kitice Iga Grudna o nabrežinskih kamnosekih, kdo ve? Čas je tak, da je naklonjen smelejšim in predvsem tistim, ki imajo trdno voljo svoje ideje speljati v življenje in to tako, da bo njihovo delo koristno za skupnost in seveda – tudi zanje.

Šestnajst mladih fantov, arhitektov, tehnikov, grafikov in orodjarjev – različnih poklicev torej, osem Italijanov in osem Slovencev s Tržaškega se je pred časom odločilo, da bodo stopili skupaj v zadrugo in ustanovili kamnoseško dejavnost na podlagi tradicije kraškega kamnoseštva, z novim znanjem ter občutkom za sodobno oblikovanje in trženje. Njihovi zametki so se oblikovali v Nabrežini in se konstituirali v Trstu proti koncu predlanskega leta.

Takole so si rekli: ti kraji so bili stoletja nazaj znani po kamnoseških delavnicah, njihova slava je šla do Benetk, Rima in drugih velikih evropskih mest. Pred nekaj leti se je po desetletjih »kraljevanja« plastike v oblikovalskem in gradbeniškem svetu spet začelo večati zanimanje za pravi kamen, za njegovo »pravo težo«, za kamnite obloge, umetniške predmete, portale in okrase vseh vrst. S tem se je porodila nekakšna renesansa okusa, ki sega v zgodovinska likovna obdobja – vse do antike.

Objekti iz kamna imajo že zaradi svojega materialnega

dejstva svojo prvotno vrednost, ki obeta trajnost, element, ki ga danes bolj kot v preteklih obdobjih tega stoletja spet iščemo z lučjo.

Mladi ljudje, ki so se začeli zbirati okrog ideje Toneta Maura, so se s takšnimi ugotovitvami strinjali, hkrati pa so se zavedali, da klasični obrtniški prijemi v sodobni organizirani italijanski tržni družbi najbrž ne zagotavljajo niti preživetja, kaj šele zaslužek – slednje pa je kljub deloma umetniškim in estetskim nagnjenjem vendarle končni cilj skupine, ki šele stopa na pot služenja lastnega kruha.

Mladi so se za začetek spravili pogledat, kaj o takšni ideji pravi domače in mednarodno tržišče. Ugotovili so, da bi bilo za njihove izdelke, če bi bili narejeni visoko kakovostno in tudi po črki novih oblikovalskih in modnih zahtev, dovolj prostora.

Lani je minilo dvesto let, odkar v slavni nabrežinski jami režejo kamen in tradicionalni momenti so tehnično odločanja »o poslu« še bolj nagnili proti »da«. Uvideli so, da se je v zadnjih desetletjih vsa nekdanja kamnoseška slava tega kraškega kraja preusmerila v komercializacijo na področju izdelkov za pokopališča, k izdelkom iz umetnega kamna, ploščam za polaganje podov in podobnemu, njihova hotenja pa gredo dlje.

Za bolj strokovno in lažje usmerjeno delo so si omislili štiri delovne skupine. V prvi, dokumentacijski se bodo uk-

varjali z restavratorstvom in raziskovanjem za restavriranje predloženih materialov. Ob tem bodo skrbeli za dokumentacijo in evidentiranje lokalnega znanega kamna (kamnologov) in uvajali v skupinsko delo tako stare kot tudi nove tehnike obdelovanja kamna. Skrbeli bodo za zadržni arhiv in dokumentacijo in pripravljali načrte, se ukvarjali z didaktičnimi projekti, informatiko za potrebe šol in podobnim. V prihodnje pa imajo v načrtu celo pripravo manjšega muzeja in razstavišča vsega, kar bodo izdelovali v zadrugi.

Oblikovalska skupina bo skrbela na začetku (to že počne!) za individualizacijo procesov oblikovanja, za študij tehnik obdelave kamna in za takšne prijeme v vsebinskem smislu, ki bodo zagotavljali njihovim izdelkom konkurenčnost na trgu.

Tretja skupina ima nalogo spraviti v tek proizvodnjo in

zagotoviti tržišče. Za to pa mora opraviti še natančnejše analize zahtev tržišča in tudi sestaviti tako imenovani »paket ponudbe« te zadruge. Vzporedno s to nalogo skupina pripravlja vse potrebno za vzpostavitev in delovanje njihovega sedeža, za kar mora pripraviti tudi vse potrebne dokumente, ki jih zahteva občina.

Zadnja skupina za »končno obdelavo« dela skrbi za kontinuiteto celotne dejavnosti, kar pomeni tudi uvajanje morebitnih potrebnih sprememb in tehnoloških novosti, za potrebna delovna orodja in utensilije. Ta skupina je tudi zadolžena za koordinacijo z vsemi deli zadruge.

V sedanjí fazi uresničevanja združnega projekta so prišli fantje do potrebnih osnovnih prostorov v Nabrežini in pripravili vse potrebne papirje za občino ter kar precejšnje število uradov, kjer so predstavili svoje načrte. Gre namreč za nekaj več, kot bi bilo le odprtje

obrtne delavnice ali podjetja, ki ga pač nekdo, ki ima kapital, začne. V našem obravnavanem primeru gre za skupino mladih, ki v tem združnem načinu dela iščejo tudi svojo zaposlitveno alternativo, saj je znano, da v Italiji primanjkuje delovnih mest, na Tržaškem pa še posebno.

Zakaj so se odločili za obliko zadruge? Pravzaprav bi morali za začetek vprašanje zasukati drugače: kaj so pravzaprav v Italiji zadruge? Zadruge so izum italijanske levice, ki je z iznajdbo te vrste podjetja skušala oponirati dominantnim oblikam velikega kapitala, oziroma, je v združnem pristopu videla možnosti za tako imenovanega »malega človeka«.

Čisto drugače je, če moraš dobršen del življenja varčevati in nato privarčevani vložek usmeriš v svoje podjetje. Naših šestnajst fantov iz zadruge Živi kamen je vložilo šestnajst enakovrednih deležev denarja in ko so to prvo konstitutivno finančno akcijo opravili, so si pridobili pravico, da na podlagi predloženih programov zagrosijo ustrezni resor svoje deželne vlade za finančno podporo njihovega projekta. Le-to so si tudi zagotovili. Za naša razmerja je nadvse zajetna (gre za nepovratna sredstva!), za italijanske razmere pa jim bo denar pomagal ravno toliko, da bodo premagali začetne muke z nabavo osnovnih sredstev.

Dobro vedo, da jim lepi načrti brez učinkov v bližnji prihodnosti ne bodo prinesli nič. Zato so tudi uvajanje proizvodnje in drugih (že opisanih delovnih procesov) časovno dozirali: v prvi fazi bodo izdelovali manjše serije umetniško oblikovanih predmetov. V na-

daljevanju pa se bodo lotevali tehnično vse bolj zahtevnih nalog. Pri vsem tem pa bi radi ostali odprti in s svojo proizvodnjo na ogled obiskovalcem in turistom.

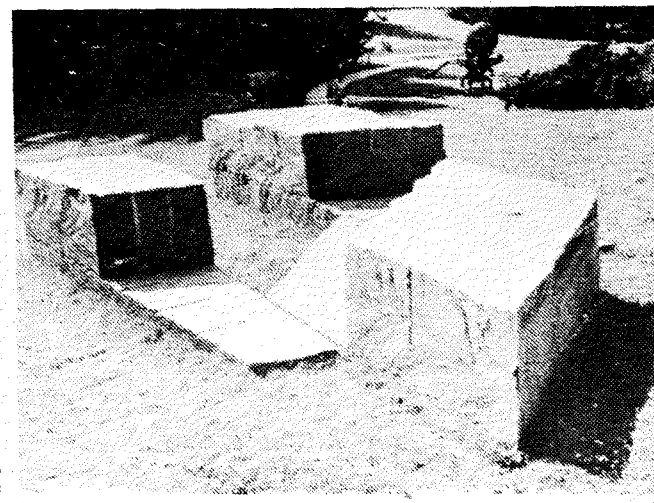
Idej za prihodnost imajo še cele koše, saj so si omislili že tudi načrt za kamnoseško-umetniško šolo... Zaenkrat pa so pristali pri lastnem učenju: stopili so malo naokoli in v domači Nabrežini našli izkušenega mojstra kamnoseka, Slovenca Milka, ki je štiri desetletja vihtel kladivo in dleto in ve o kamnu že vse skrivnosti.

Aleks Mazzucca, ki nam je navdušeno pripovedoval o nastajajoči zadrugi Živi kamen sicer omenja, da je bil poleg Toneta glavní »ideolog« projekta Lino Froschella, vendar ni nobenega dvoma, da so tudi vsi ostali dodali »svoje kamenčke« ter tudi znanje, saj je ena obetavnih prvin te združbe, prav v različnih osnovnih poklicih, ki jih imajo.

Nabrežinski zadržniki upajo, da bo njihova osnovna naloga do začetka leta 1990 izpeljana in da bodo takrat že lahko odprli vrata firme »na stečaj«. Mi jim lahko ob njihovem mladostnem entuziazmu zaželimo le veliko sreče, nam, ki smo pogledali k novim zadržanjem čez mejo, pa je dalo njihovo početje misliti, saj je tudi na tej strani meje nebroj mladih, ki imajo ideje, šole, znanje in, ki bi, morda združeni v nekakšne zadruge našega tipa, utegnili dobiti nove ustvarjalne in gospodarske impulze.

»Živi kamen« asociira na »živo vodo«, na »zdravo polje«, »domači sir«... in na tisoče drobnih možnosti, ki pa morajo biti vselej podprte z ustavo, zakoni in ne le z deklarativno dobro voljo posameznih politikov.

B. Ž. J.

Kamen ni le simbol narave, je tudi simbol človekovega spoprijemanja, zlasti, ko je obdelan in nam lepša okolje.

Srečko Vičič

»Ko mi bo dajala plodove, ta demokracija, potem bom verjel vanjo!«

Veter, strupeno mrzel zlahtnik vipavske burje, je v sicer sončnem dnevu razsajal okoli nove izolske bolnišnice na hribu in vrtinčil listje. Po hodniku se je nekoliko negotovo, z drsajočim korakom, sprehajal starejši mož, sključen in zamišljen, osivel, a nekako veder; izza očal so se v obiskovalca zapirali hudomušni bliski, ki so dali vedeti, da nosi njihov strelec v sebi šalo za sprotno rabo. Da z njo odganja tegobe, bolezen, ki se je zalezla v to še vedno pokončno, le malo upognjeno telo.

Bil je to pogovor, poln sočnosti in vedrosti, šal, preganjajočih vsiljivca, ki je Vičiču narekoval, da mora stati, sicer mu bo bolečina dala vedeti, da je močnejša od njega.

»Se nekaj dni in grem domov!«

Domov torej, k morju, bar-kam, v vrvež, med uličice, kjer so desetletja dolgo ljudje s spoštovanjem pozdravljali svojega nekdanjega župana, Podgrajčana, ki je z zdravimi domislicami in sočnim humorjem preganjal vraga težkih dni.

Bil je to pogovor, ki ga — le malo je manjkalo — skoraj ne bi bilo.

»Res sem vesel, da ste me obiskali, govore pa naj drugi, tisti, ki imajo kaj za povedati!«

Skromnosti je Primorci naučilo življenje. Kdo drugi neki. Nenehna zapostavljanja in zaničevanja, nasilno potujčevanje, šikaniranje vseh vrst, izrivanje z domače zemlje so Srečka in njegove prisilili ne le, da so mislili, pač pa tudi, da so se ozrli okoli sebe. In ozirati se je bilo treba, kajti to je pomenilo — živeti. Živeti za vsako ceno. In tako je peščica ljudi, ki je ostala onstran krivične meje, ohripela zaradi kričanja gluhim, utrujena od gorja, spoznala, da se je treba boriti. V sebi in za sebe, tiho, neopazno, a vendarle učinkovito. Nekateri so ostali, drugi spet so odraščali čez mejo, v Jugoslavijo.

Osmega leta se je napol obrtniku, gostilničarju, napol kmetu iz Podgrada rodil sin Srečko, ki bi simboliko, vtisnjeno v ime, v življenju še kako potreboval; seveda pa se staremu Vičiču še sanjalo ni, kakšni časi prihajajo. Časi, ki bodo pometli z jezikom, običaji, z vsem, kar je bilo ljudem sveto...

Srečko je pasel krave, trgal hlače med leskovjem, lezel za ptičjimi gnezdi, v daljnem svetu pa je divjala vojna, ki je ni razumel in ki ga je naposled tudi odrezala od domovine. Z dvanajstimi leti ga je stari Vičič poslal v Idrijo na realko, kjer je slovenščina še imela domovinsko pravico. Po Srečkovi mali maturi so ukinili še to in Primorska je ostala osiromašena do gola.

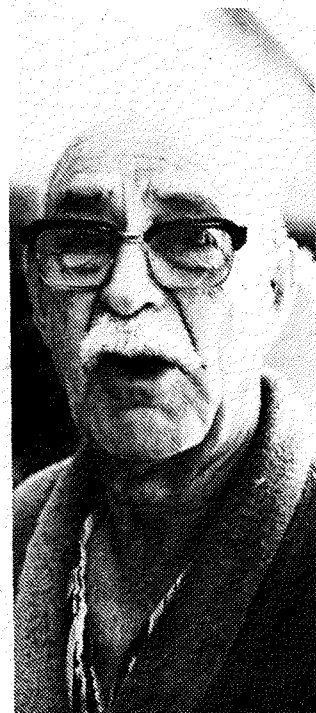
Fantič je spoznal, da doma nima kaj več iskati, da bo treba stopiti v svet. Odpravil se je v Novo mesto, v dvoletno šolo in ko je šolanje končal, se je vrnil domov, k očetu.

Oblast ni oklevala: že kar takoj je Srečku dala vedeti, da zanj, za Slovenca, dela ni in ga ne bo. Tudi po vojaščinu ne, ki jo je, seveda, odslužil v Italiji. Ko se je vrnil, je mati umrla.

»Lotil sem se dela na kmetiji. Ni bilo kaj prida zemlje,« me je stoje, narahlo naslonjen na mizo, s trepetajočim nasmeškom, kot da bi bil za vse večne čase prilepljen na razbrzdani obraz, vsaj za glavo višji, pogledoval (mogoče

tudi ocenjeval, premišljeval, ali ima vse to sploh kakšen smisel, kaj vem) Srečko, »šest krav smo imeli, vendar sem moral najeti zemljo. Tu in tam sem zagrabil za kakšno priložnostno delo, sezonsko, na občini, pri cestnem podjetju. To je prineslo kakšen ficek več. Treba je bilo hraniti brate in sestre.

Kaj in koliko smo pomenili Slovenci pod Italijo, ni treba razlagati. Očetu so vzeli

obrt, ker ni bil v »fasciu«, jaz pa nisem dobil zaposlitve.

Torej sem kmetoval. Tik pred vojno so me, kot aktivnega gasilca, mobilizirali na Reko. Tamkaj se je začelo moje sodelovanje z narodnoosvobodilnim gibanjem.

V začetku 1942. leta se je tipanje spremenilo v organiziranost. Bil sem doma, vendar sem imel povezave z Re-

ko. Pri nas je bila takrat italijanska vojska in sem našim posredoval vse podatke, ki so bili kakorkoli pomembni za gibanje. Opravljal sem še številne druge posle, vse dokler nisem odšel v Brkinsko četo in naposled v Istrski odred, kjer sem ostal do konca vojne.

Načelnik Istrskega odreda, Srečko Vičič (»bil sem starina med borci!«), trmoglavi Podgrajčan, je svoj dolg do domovine in boga Marsa izpolnil, slekel vojaško suknjo in — po dekretu — odkorakal na ministrstvo za industrijo in rudarstvo LRS. Zaskominalo ga je po kraški burji, po jugu, barkah in vsem, kar je čutili v tistem pljuskanju in butanju morja ob čeri, ki jih je bil vaju tudi v življenju. Postal je tajnik koprškega okraja, dokler ni predsedal v izolsko občino kot predsednik.

»Kot nekdanji župan, tamkaj sem bil vse do upokojitve, sem otipal arterijo obale do zadnjega utripa, zato lahko rečem, da je Izola, glede na okoliščine, ki so ji vsiljevale razvoj, naredila veliko. Priznam, delali smo nekatere napake, razvijali smo industrijo, a to je bila splošna usmeritev, kar direktiva. Turizem je bil sekundarna dejavnost, morda še bolj zadaj. Potem smo se premikali tja-kaj, kjer smo imeli več koristi, kakršne so pač bile okoliščine, potrebno je bilo veliko diplomacije. Bili smo v dilemi, kaj storiti, kako združiti industrijo s turizmom, da ne bi trpelo ne eno ne drugo, čeprav smo vedeli, da se na dveh stolčkih ne da sedeti.

Postavili smo na noge ribištvo, za katerega pa nikoli nismo imeli dovolj denarja in

smo le od daleč lahko gledali italijanske podjetnje,« še danes ne gre v račun Vičiču.

Iz (ne)varne oddaljenosti opazuje dogajanja, ki vrtinčijo čas, porodne krče demokracije, vse močnejša hotenja delovnih ljudi, da bi naposled vendarle izvedeli tudi tisto, kar jim je bilo desetletja zamolčevano.

Ne okleva in ne premišlja. Izkušnje, strpane v ta desetletja, prebita po »kanclijah«, ki so narekovele hitrejšo ali počasnejšo vožnjo med neštetimi ovinki ljudstvu, navajenemu treznosti in bliznjic, ta spoznanja mu pač dajejo pravico, da izostri svoj objektiv.

»Demokracije so res polni vsi časopisi, v resničnem življenju pa je je kaj malo čuti. Delavec še vedno ne odloča o ničemer, še najmanj o samoupravljanju. Poslušam govore. Danes tako, jutri drugače. Najpomembnejši tovariši govore o nujnosti samoupravljanja, kajti v nasprotnem utegnemo utoniti. Prav: dajmo ljudem to samoupravljanje. Zakaj jim ga ne damo? Mar ga ne zavirajo prav tisti, ki na ves glas kričijo, da je samoupravljanje premalo. Ljudje spodaj si ga, vsaj zaenkrat, sami ne bodo vzeli, s potrpljenjem, ki je sicer res božja mast, pa se ni igrati. Torej mora ljudstvo dobiti možnost odločanja od zgoraj navzdol.

Berem, kar pišejo mladi. Dovolj časa imam, da se z mislijo ne zaletim. To, kar počne mladina, ni nič slabega, lahko bi celo dejal, da ima še kako odprta ušesa in oči na pravem mestu. To je dovolj, da pooseblja glas ljudstva. Je mar narobe, če hočejo ljudje vedeti, kaj se počne z njihovim denarjem? Če se nihče drug ne upa lotiti teh zadev, se jih pač mladi rod. Tako je bilo že od nekdanj. Sicer pa: morda to počne res nekoliko grobo, res pa je tudi, da z rokavicami očitno ni moč ničesar rešiti...

Zavedam se, da premlevam stokrat, tisočkrat prežvečene stvari. Delegati v zvezni skupščini so se prisiljeni odločati o pomembnih stvareh, ne morejo pa natančno preštudirati obsežnih gradiv, ki jih največkrat dobe tik pred zdajci. Seveda ni več daleč do ugotovitve, da je to storjeno hote, to pa je že igrakanje z ljudmi.

Nekje sem prebral, da imamo med 104 državami, ki so bile predmet analize, največjo administracijo in potemtakem tudi najbrž na svetu. Nič čudnega, da se vse, kar je dobrega, izgubi po pisarnah.

Ko sem bil na okraju, pa na občini, smo imeli najmanj deset reorganizacij. Razlagali so nam: novost bo prinesla racionalizacijo kadrovske politike in seveda sredstev, učinkovitost dela bo večja itd., kar je še takega. Zgodilo se je vedno obratno, ničesar se nismo naučili in tudi danes je tako. Človeku se zžežijo lasje ob vseh teh stabilizacijskih načrtih, protinflacijskih programih, komisijah in podkomisijah, tonemo pa vedno bolj, vsega naveličani.

Birokratska zgaga pa raste, raste in nas potiska v podreden položaj. Tudi zvezna vlada z Mikuličem na čelu je že nekajkrat obljubila, da bo drastično zmanjšala administrativni aparat (ki je povrh vsega še neučinkovit), zgodilo pa se ni nič. Kako naj verjamem moji, naši vladi, ki ne ve, da obljuba dela dolg?

In spet pristaneš pri ugotovitvi, da to nekomu paše. Jasno je, da s tako močnim administrativnim aparatom lažje, suvereneje obvladuje položaj...

Še kakšen dan in Srečko Vičič, stari revolucionar, bo stopil v veter, ki reže do kosti; z vsemi svojimi osemdesetimi leti vred bo znova, a sam, begal po križpotjih naše zmede, nesrečen in tudi sam zmeden zaradi poigravanja (ne)zgodovine, ki ji igralci niso v čast.

M. S.

Iz naše preteklosti ohraniti čimveč

Koroški pokrajinski muzej ljudske revolucije v Slovenjem Gradcu je zrastel v ugledno ustanovo. Njihovi strokovni delavci že vrsto let uspešno sodelujejo s sorodnimi ustanovami in drugimi, po vsej naši domovini ter tudi onstran Karavank. Tudi za letošnje leto imajo obsežen program. Ravnatelj muzeja profesor Marjan Lenasi je povedal, da gre za okrog 35 konkretnih nalog s petih različnih delovnih področij. Nekateri so bolj trenutne, druge pa so vezane na daljši čas.

»Naši delavci bodo med drugim in poleg ostalega dela raziskovali: Koroška partizanska (vojaška) zgodovina, Koroška med NOB 1941–1945, NOB v Mislinjski dolini, Koroška krajina 1945–1953.

Skrb za ohranitev zgodovinskomuzejske in kulturne dediščine je naša nadaljnja skupna in trajna naloga. V tej smeri že dalj časa zbiramo posamezne gradivo. Prek aktivistov in borcev smo na

območju slovenjegraške občine zbrali kar precej fotografij, spominskih zapisov, pričevanj in drugih muzealij. S tem nameravamo letos nadaljevati še po ostalih občinah koroške krajine.

K temu se pridružuje še ureditev vsega muzejskega gradiva po novem sistemu. Nalogo bomo opravili v sodelovanju z muzejem ljudske revolucije Slovenije. Potem je še obnova Pavčkovih partizanskih bolnišnic na Zahodnem delu Pohorja. Poskušali bomo že letos na tem kraju pripraviti

srečanje borcev, ki so se v njih zdravili, z bolnišničnomedicinskim osebjem. V letošnjih jesenskih mesecih bomo v naših prostorih postavili razstavo o narodnoosvobodilnih taborih od 1935 do 1940, ki jo je pripravil Muzej NO Maribor. Z njo bomo gostovali še v Ravnah na Koroškem, Dravogradu in v Radljah ob Dravi,« je še dodal.

Pripravljate še kaj drugega?

»Med večje in perspektivnejše naloge sodi tudi razstava Razvoj koroške krajine po vojni. Pripravljali jo bomo vzporedno z raziskavo njenega povojnega obdobja. Želeli bi jo postaviti do 1990. leta. Imamo pa težave; po eni strani v muzeju nimamo ustreznih prostorov, po drugi pa je tudi vprašanje denarja. Nameravamo sicer obnoviti podstrešje, tako bomo nekaj prostora le pridobili, ki bi ga namenili tej razstavi, le-ta naj bi postala stalna. Če finančnih sredstev ne bo, bomo morali to nalogo prenesti v leto 2000.

Poleg te in še drugih

dejavnosti nameravamo čimprej po osnovnih šolah: Črna na Koroškem, Libelče, Trbonje, Črneče, v Mežiški dolini in še na nekaterih ustanoviti zgodovinske krožke. Gre za manjše razstave s poudarkom na lokalno zgodovino NOB, kjer posamezne šole delujejo. Krožki naj bi postali učni pripomoček posameznim učiteljem za boljše poznavanje zgodovine.

Kaj pa muzejska pedagoška dejavnost?

»V muzeju imamo dokaj dobro razvito pedagoško dejavnost. Naš kustos, ki je hkrati tudi pedagog (Marjan Kos) ima že izdelanih več in z diapozitivi opremljene posamezne teme za šolsko mladino. Z osnovnimi in srednjimi šolami imamo že vrsto zelo dobro sodelovanje. Uspešno nam je, da smo lahko pri šolskem pouku popestrili lokalno zgodovino, ki se nanaša na predvojno delavsko gibanje in na medvojno s povsem konkretnimi dogajanj.

Doslej smo za učence in diake bližnjih šol s Koroške krajine v našem muzeju pripravili več takšnih razlag, ki so zelo

uspele. Tiste šole, ki so oddaljena, pa s podobnimi temami večkrat obiščemo. To obliko muzejske pedagoške dejavnosti, ki jo bomo sproti izpopolnjevali, bomo ohranili. Zelo so potrebne.

Kako pa je s publicistično dejavnostjo?

»Izdati nameravamo vodnik o razstavnih zbirkah Koroškega pokrajinskega muzeja ljudske revolucije. Vključili bomo še razstavne zbirke: Pavčkov partizanske bolnišnice, gestapovsko mučilnico v Dravogradu in Ribnico na Pohorju. Kdaj, je seveda zopet odvisno od denarja.

Želimo ustanoviti še muzejsko knjižno zbirko. V njej naj bi zbrali pomembnejše prispevke predvojne, narodnoosvobodilne in povojne obdobja; zajeli bi čas od 1918. leta naprej. Ob tem naj bi v najkrajšem času izdali manjše publikacije, v katerih bi zajeli okoli 50 posameznih, na leto pa vsaj eno do tri teme. Poleg tega bomo v sredstvih javnega obveščanja in strokovnih revicah sodelovali z razpravami, članki ter podobnimi prispevki o posamez-

nih zgodovinskomuzejskih temah.

Pomagali bomo pri izdajanju posameznih publikacij, v katerih bodo obravnavana spominska obeležja občin: Radlje ob Dravi, Dravograd, Ravne na Koroškem in Slovenj Gradec.

Sodelovali bomo tako kakor doslej pri naši publicistični dejavnosti s knjižnicami NOV in POS ter OF.

Pripravljate morda še kaj?

»Nemajhno skrb bomo posvetili našemu organizacijskemu delu. Med najpomembnejšimi nalogami je ustanovitev društva zgodovinarjev za Koroško krajino. Vanj bi bi želeli pritegniti ne le tiste, ki se s tem ukvarjajo po svoji stroki, ampak tudi ostale ljubitelje te dejavnosti. Njegove naloge bi bile skrb za ohranitev zgodovinskomuzejske in kulturne dediščine ter strokovno izobraževanje. Pod njegovim okriljem bi kdaj pa kdaj na medobčinski ravni pripravili strokovne pogovore in ogled posameznih krajev.

Drago Miklavec

Portret mladinskega prostovoljnega dela

Novo vštric s starim

Mladinsko prostovoljno delo je v vsakem obdobju, iz poletja v poletje, potisnjeno v nek družbeni okvir, ki mu določa pogoje tako za pripravo, kakor tudi za izpeljavo mladinskih delovnih akcij. Poglobljanje družbenoekonomske krize je prav gotovo eden izmed elementov, lahko rečemo kar prvi element, ki z vedno večjo inflacijo zavira razvoj gospodarstva. V prizadevanjih, kako se izkupati iz krize, pa dobi mladinsko prostovoljno delo svoje mesto, kljub ugotovitvam, da mladi gradijo objekte, sicer pomembne za določeno krajevno skupnost, občino ali regijo, niso pa v središču družbene orientacije. Ekonomsko so akcije torej opravilne. Vsakoletni jesenski rezultati kažejo, da je delovni učinek večji od stroškov.

Kljub temu pa je zadnja leta vedno več govora, da so akcije v krizi, da mladinsko prostovoljno delo ni več, kar je bilo in kažejo se tudi novi poskusi, ki se klasičnim akcijam pridružujejo v obliki raziskovalnih in delovnih taborov različnih vsebin: kmetijski, veterinarski, ekološki, socialni itd. Zakaj »pridružujejo«? Pač iz spoznanja tistih odgovornih mladincev, ki akcije organizirajo in vodijo, da so posebne oblike lahko le alternativa klasičnim akcijam, nikakor pa jih ne morejo nadomestiti. Medtem ko pri klasičnih akcijah nastopa kot mobilizacijski element predvsem privlačnost določene akcije, vabijo posebne oblike MPD predvsem s svojo strokovno vsebino. Morda bi veljalo povedati tudi to, da se pri posebnih oblikah rojevajo pristnejši odnosi med udeleženci in okoljem, do izraza pride individualnost, medtem ko klasično akcijo še vedno označuje množičnost, ki zahteva vse pojave oblike: brigade, čete, zbornice, kazni in nagrade, pa tudi določeno hierarhijo. Znotraj teh okvirov so seveda možne spremembe; npr. večja demokratizacija odnosov, za katero težijo mladinci. Pa, tudi tu so okusi različni (ne samo v drugih jugoslovanskih republikah, ampak tudi pri nas) – nekateri še vedno težijo za tem, da bi bilo vse »pošlhtano«.

Letos bo v Sloveniji organiziranih šest klasičnih MDA, predvidenih pa je še štirinajst taborov. Tri klasične akcije bodo zvezne (Suha krajina, Slovenske Gorice in Goričko), tri pa republiškega značaja (Bela krajina, Zasavje in Sevnica). Na njih bodo dograjevali in gradili ceste, vodovode, telefonsko napel-

ljavo, kakor je na klasičnih akcijah že običajno. Na njih bo sodelovalo približno 2200 brigadirjev, medtem ko na taborih pričakujejo 500 do 600 mladincev. »Na klasične pridejo predvsem dijaki in v prvo izmeno delavci,« pravi novi sekretar centra za MPD pri RK ZSMS Mirko Vavpotič, »študentje pa se bolj zanimajo za posebne oblike, ki jim omogočijo, da se na terenu v praksi srečajo s tisto stroko, ki so se jo lotili na fakulteti, da jih pripelje do določenega poklica. Tako so posebne oblike pritegnile v mladinsko prostovoljno delo tisti del mladinske populacije, ki smo ga na akcijah vedno pogrešali.«

V vsako klasično akcijo bo tudi letos vključena po ena pionirska brigada, s posebej pripravljenim programom, ki bo upošteval sposobnosti pionirjev. Tudi za prostovoljne dejavnosti bodo imeli pionirji svoje programe. Seveda pa bo nekaj starejših pionirjev sodelovalo tudi v mladinskih brigadah. Nič si ne moremo zatiskati oči pred tem, da število brigadirjev v brigadah iz posameznih občin pada in na Centru so sklenili, da se ne bodo več železno držali zahteve po sprejemu samo popolnih brigad, ki morajo šteti toliko in toliko »brigadirjev. Prišli bosta tudi dve brigadi otrok naših zdomcev, ki bodo krajši čas na akciji; ne toliko delovno, ampak bolj počitniško. Namen je, da se ti otroci srečajo s svojo domovino skozi mladinsko prostovoljno delo in da to domovino spoznava. Kakor vedno bodo prisotne brigade Rdečega križa – na vsaki akciji skupina z desetimi do petnajstimi brigadirji. Te bodo na terenu organizirale vrtce, skrbele za

socialno pomoč bolnim, ostarelim itd. Načrtujejo večje sodelovanje z vojsko, saj naj bi ob koncu tednov v tako imenovanih »vikend brigadah« prihajali na akcije vojaki, ki bi sodelovali tako na delovnih, kakor tudi v prostovoljnih dejavnostih. Tem pripisujejo vedno večji pomen, ponavadi pa se zatakne pri financiranju in zagotavljanju strokovnih mentorjev za to ali ono dejavnost. Ponavadi vse visi na vodstvih akcij. V posameznih občinah pa naj bi bili za to odgovorni SIS. S Centra poskušajo vso zadevo koordinirati, uspe pa jim, pač kolikor jim. Dejstvo je, da pri teh družbenih prostovoljnih dejavnostih »moraš« ne obstaja več. Vse temelji na željah in zanimanju brigadirjev. Nič več ni obveznih tečajev, predavanj, političnih šol. (Kdor bo želel, mu bodo seveda tudi s tem postregli!) Vse več pa je razvedrilnih in kulturnih dejavnosti, pa balonarstva, jamarstva, modelarstva...

Brigadirji, ki bodo sodelovali na klasičnih MDA se bodo iz obrobja naselij, kjer so imeli postavljena svoja bivališča, (da ne bi rihogor motili!), preselili v kraj in zaživel z njim ter njegovimi ljudmi. Tako ne bodo več kot neka vsiljiva ločena skupina, ki se počuti kot tujek in ga tako jemljejo tudi krajan. Klasični brigadir se ne sme v ničemer razlikovati od drugega mladince. K temu bodo letos pripomogle tudi brigadirske uniforme. Štiri akcije bodo svoja naselja preselile v dijaške domove, z vso potrebno opremo in postrežbo, dve pa bosta še ostali v klasičnih naseljih, seveda urejenih in z izpopolnjenimi pogoji bivanja.

Posebne oblike mladinskega prostovoljnega dela

Z uveljavljanjem novih oblik MPD so v mladinski organizaciji začeli razmeroma pozno pa nas ob vznemirjenosti nad njimi ne sme zadovoljiti samo ocena, da gre z uveljavljanjem teh oblik mladinsko prostovoljno delo v korak z zakonitimi časi in da je samo s tem mogoče vztrajati pri nadaljnjem uresničevanju ideje o prostovoljni družbeni pomoči mladim. V Centru za MPD pri RK ZSMS so sklenili, da bodo

s temi novimi oblikami nadaljevali (seveda ob klasičnih akcijah tam, kjer bodo potrebne). Zavedajo pa se še neobdelanih vsebin, ki bodo v določenem času planile na dan in jih bodo v mladinski organizaciji najbrž sprejeli za svoje.

Letos bodo posebne oblike organizirane v smereh: hrana, okolje, energija, informatika in socialna dejavnost. Predvidenih je štirinajst taborov (delovnih in raziskovalnih), med njimi veterinarski, ekološki, zgodovinski, foto z dodatno temo ekologije, socialni, pla-

jev tudi na klasičnih akcijah. Izmenjave so s skupinami iz Slovaške, Madžarske in Gruzije).

Razveseljivo je, da se bo končno začel uresničevati projekt izgradnje male hidroelektrarne Bača-Podbrdo, ki se vleče že od štirinosemdesetega. Načrt se je rodil med mladinci Litostroja. Tekstilna industrija Bača Podbrdo, je to seveda sprejela, saj takšno malo HE navsezadnje zelo potrebuje. Stvar pa je zastala, ker sama tovarna ni imela dovolj sredstev za financiranje projekta. Letos so še Soške elektrarne

Ekonomski učinek torej je – pri vsakršni obliki mladinskega prostovoljnega dela. To pomeni eno od opravičil za organiziranje akcij v prihodnje, ni pa edino. Še vedno je smisel tudi v druženju slovenskih in jugoslovanskih brigadirjev, v spoznavanju naše domovine in njenih ljudi, pri taborih gre še za strokovno praktično izpopolnjevanje mladim in za napolnjenost na tem ali onem področju (npr. kako uspešno kmetovati). »Navsezadnje pa se na akcijah tudi vse odkriva in odprto zmenimo,« pravi bivši sekretar Centra za MPD pri RK ZSMS Stanko Šalamon, »tudi tisto, kar se na političnih forumih ne moremo. Ugotavljamo, da so si pogledi mladih, čeprav prihajajo iz različnih sredin, kar slični. Pa ne samo iz naše, ampak tudi iz drugih jugoslovanskih republik. In kar tu slišijo, prenašajo v svoja okolja. Včasih dobimo prav presenetljive povratne informacije. Zato nam je po svoje žal, da ne bo uresničen jugoslovanski raziskovalni projekt o MPD, ki smo ga načrtovali za letos in ki bi nam pokazal premike v mladinskem prostovoljnem delu po vsej domovini. Takšni raziskovalni materiali so za Center še posebej pomembni pri nadaljnjem načrtovanju.«

V čem je prihodnost mladinskega prostovoljnega dela? Najpomembnejše je, da čim več ljudi o tem razmišlja in dojemajo pomen, da ne vidi akcij samo skozi samokolnice, krampe in lopate, ampak skozi celovitost. Mladinci hočejo prebiti zid mladinske organizacije in s svojim prostovoljnim delom zaživeti v vseh porah naše družbe. V tem smislu je zastavljena tudi propagandna akcija za MPD. Največja reklama pa je še vedno dobro organizirana akcija sama.

Leta 1990 se izteče družbeni dogovor o MPD za obdobje 1986–1990. Takrat bo treba narediti kvantitativni in kvalitativni preskok. Ali to pomeni ukinjanje klasičnih akcij ali več posebnih oblik ali prehod iz masovnosti v individualnost, v strokovnost...? Vprašanje je veliko, čas sam ne bo prinesel nič, ampak angažiranje mladincev v njem.

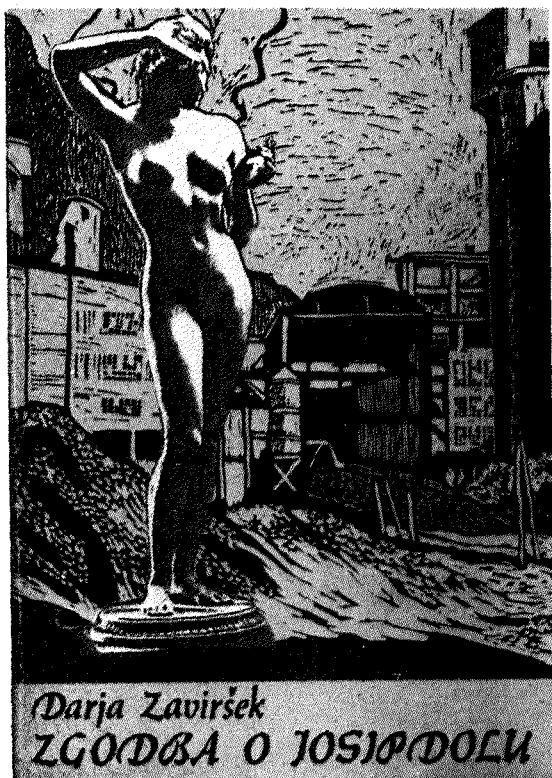
Živa Drole

Eden od namenov mladinskega prostovoljnega dela je vsekakor druženje in spoznavanje mladih širom Jugoslavije, tkanje prijateljskih vezi...

ninski, v Novi Gorici je predviden video tabor, svoje delo bo nadaljeval delovni tabor v Starih žagah, kjer mladinci obnavljajo partizanske delavnice in to – kar uspešno, saj je doslej že precej urejenega, očiščenega, letos pa s strokovnimi ustanovami načrtujejo saniranje zidov in pripravljajo projekt, kako naj bi bilo vse skupaj urejeno. Sedem taborov bo mednarodnih, kar pomeni, da bodo na njih sodelovali tudi mladi iz zahodne Evrope in Kanade. (Seveda bo kot vsako leto poskrbljeno za mednarodno izmenjavo brigadir-

sklenile primakniti delež in tako se bodo po sporazumu začela prva gradbena investicijska dela, v Litostroju pa se bodo lotili izdelave strojne opreme. Mladi v Litostroju kažejo tudi veliko pripravljenost sodelovanja pri montiranju »na samem mestu dogajanja«. Projekt za opremo je že izdelan. Zanj so poskrbeli mladinci in s tem prihranili ogromne vsote denarja. Lahko govorimo o milijardah, v končnem znesku pa bo to sploh visoka številka. Kar štirideset odstotkov bo vloženo v mladinskega prostovoljnega dela.

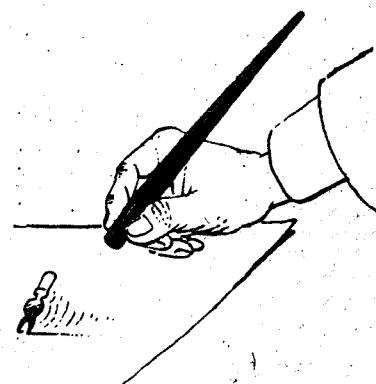

Darja Zaviršek
ZGODBA O JOSIPDOLU

Antropološka študija avtorice Darje Zaviršek z naslovom Zgodba o Josipdolu, katere založnik in izdajatelj je RK ZSMS, tisk pa je omogočila DO Mikrohiti, je konkreten rezultat ene posebnih oblik mladinskega prostovoljnega dela. Gre za izjemno raziskovalno prizadevanje in prepletanje teorije mita z njegovo »konkretizacijo v določeni krajevni skupnosti« – v Josipdolu (Jožefovi dolini), ki je dobil ime po Josifu Schnecku. Ta je namreč okoli leta 1800 sredi dominija Puchenstein postavil glažuto in postal njen prvi lastnik. Avtorica je morala zelo vsestransko spoznati Josipdol, skozi posebno doživljanje mita o preteklosti in izvoru pa vse do današnjih dni. Navezala je tudi stike z domačini in iz vrste neformalnih pogovorov je začutili utrip tamkajšnjega življenja. Poudarjanje kontrasta in celo konflikta med kmečko in delavsko miselnostjo označuje razpoznavno relacijo josipdolske srenje z okoliškim kmečkim življenjem. V tem smislu je prikazana specifična josipdolskega proletarskega življenja.

Mladi v Josipdolu naj bi bili poseben predmet pozornosti. Avtorica je s tem tudi začela raziskavo in skozi tovrstne stike tudi razvila širšo »zgodbo«, če jo lahko tako imenujemo. Prav ta del študije je še posebej lahko v premislek v nastopajoči generaciji, o njenih dilemah, ki niso le zaposlitvene, ampak se raztezajo na raven vrednot, politične kulture, vernosti in nevernosti pa tako naprej. In morda postanejo prepoznavne dileme mladih širom Slovenije.

Navsezadnje pa je avtorica v epilogu svojega dela pripisala: »Za konec naj zapišem, da besedilo, nastalo s pomočjo ljudi, o katerih govori in je njegov cilj vrniti ga istim ljudem, kot »vrnjeni dar«, skriva v sebi željo, da bi pripomoglo k dvigu kolektivne samozavedi in k samoorganizaciji josipdolske skupnosti ter k njenemu ponovnemu srečanju s kamnom in kamnoseštvom, v njegovem izvornem »delovnem« pomenu.«

Borislav Stanković

Od plakatov do zakonov

Protijudovsko nasilje v nacistični Nemčiji

Dogajalo se je pred 55 leti, proti večeru 1. aprila 1933: Minilo je šele nekaj tednov, odkar so nacisti uveljavili svojo diktaturo v Nemčiji, pa se je po državi že razširil nov val nasilja. Če so v prvih dneh po 30. januarju 1933., še posebej po insceniranem požigu Reichstaga, postali žrtve nacističnega divjanja predvsem desetstisoči komunistov, socialistov in drugih protifašistov iz meščanskih krogov, so se aprilske akcije usmerile proti judovskim državljanom.

S protijudovskimi plakati so pripadniki SA in SS korakali po mestih in manjših krajih in se ustavljali pred lokali in pisarnami, pred zdravniškimi ordinacijami, ambulantom, trgovinami in sodišči. Mazali so izložbena okna, pisali protijudovska gesla in vznemirjali mimoidoče.

Po volitvah 5. marca je bilo fašistično vodstvo mnenja, da je prišel čas za okrepjene protijudovske akcije. Njihova propaganda je dosegla vrhunec in ustvarjala protijudovsko razpoloženje v javnosti. Med drugim so se sklicevali na knjigo, v kateri je že leta 1913 profesor in vodja staronemške zveze Ernest Hasse postavljaj naslednje zahteve: Judom je treba vzeti vse državljanske pravice, ne smejo biti niti pravniki niti učitelji, ne smejo voditi gledališč, kaj šele bank.

Nacisti so se zatekali tudi h gospodarskim in političnim motivom, da bi onemogočili Jude v poklicih, kot so bili: gospodarstveniki, znanstveniki in kulturni delavci. Pri tem pa so bili številni judovski intelektualci: pisatelji, novinarji, znanstveniki, umetniki, pravniki in zdravniki, prepričani liberalci, ki so prisegali na humanistične ideje ali pa so bili člani delavskega gibanja.

S svojim demagoškim geslom: »Judje so naša nesreča« so hoteli nacisti razbiti enotnost protifašističnega gibanja, uvesti rasno razlikovanje in sovražstvo ter poglobiti politična nasprotja v Nemčiji. V ta namen so nacistični voditelji pripravili za 1. april 1933 prve velike protifašistične akcije.

Prve akcije

Že 29. marca je »Völkische Beobachter« zahteval bojkot judovskih lokalov, judovskih izdelkov, judovskih pravnikov in

zdravnikov. Vso akcijo je spremljala povodenj protisemitskih letakov in plakatov. V Annabergu so nacistični aktivisti vsakega, ki je prišel iz judovskega lokala, pritisnili na obraz žig z napisom: »Mi izdajalci kupujemo pri Judih«. V Leipzigu so nacistični divjaki trikrat napadli veleblagovnico Brühl, pregnali kupce in prodajalce in prisilili judovske prebivalce, da so nosili po ulicah protijudovske transparente. V Kölnu je fašistična drhal naložila judovske pravnike in sodnike na vozove za odvoz smeti. Mestna uprava je po kratkem postopku odpustila iz šol judovske učitelje, na univerzah pa so nacisti blokirali seminarje in predavalnice, kjer naj bi poučevali profesorji – Judje.

V skladu s svojo demagoško prakso je fašistična propaganda prikazovala dogajanja 1. aprila 1933 kot odgovor na poročila o nacističnih grozodejstvih, o katerih je pisalo tuje časopise. Nacisti so trdili, da je takšne članke lansiralo judovsko prebivalstvo. V resnici je bil glavni namen tega nasilja po ulicah kar najbolj navezati nase pripadnike režima, jih še bolj sfanatizirati ter prestrašiti tiste, ki so se upirali diktaturi. Z bojkotiranjem so hoteli preveriti, ali je že čas za nadaljnje, še ostrejšše preganjanje judovskih državljanov.

V nasprotju s pričakovanji nacistov je bilo med nemškim ljudstvom veliko več tistih, ki so protestirali zaradi dogodkov. Ogorčeni državljani so se zbirali pred trgovinami in lokali, ki naj bi jih bojkotirali. V Krefeldu so se ženske odločile za akcijo v prid preganjanim Judom. Lokalno nacistično glasilo »Krefelder Generalanzeiger« je rohnelo: »Svarimo tista znana dekleta in žene v Krefeldu, ki so se zavzele za osovražene Jude«. Obljubljalo jim je enako usodo,

kot je menda doletela nemške ženske, ki so se v zasedbenih časih družile z belgijskimi vojaki in oficirji. »Mi imamo oči odprte«, so dejali.

Vsaka solidarnost zaman

Že na večer 1. aprila so morali nacisti omiliti svoje nasilje, niso pa ga ustavili. Nekaj kasneje, 7. aprila, je v Baslu izhajajoče glasilo KP Nemčije opozorilo, da se nasilje nadaljuje. Komunisti in drugi protifašisti so izražali svojo solidarnost s preganjanimi in organizirali akcije za pomoč prizade-

razpoloženju. »Zakon o obnovitvi poklicnega uradništva«, objavili so ga 7. aprila, je bil naperjen proti Judom in vsem antifašistom. Tretji člen zakona je odločno zahteval, da je treba takoj upokojiti vse državne uslužbenke, ki »niso arijskega rodu«.

Naslednji paragraf je bil naperjen zoper vse tiste, za katere »je bilo ugotovljeno, da njihovi nazori niso usklajeni s politiko nacionalne države«. Uradnike, uslužbenke in delavce, člane KP Nemčije ali socialno-demokratske stranke ter pripadnike sindikatov so s tem zakonom izključili iz dejavno-

Pred »judovsko trgovino« v Berlinu 1. aprila 1933. Pripadniki SA so kupcem zaprli dostop do lokalov.

detim. Veliko je bilo krajev, kjer so protifašisti demonstrativno prihajali v judovske lokale, pa čeprav so jih stražili uniformirani rjavosrajčniki.

V času, ko se je vse to dogajalo po ulicah, pa so državni uradniki že pripravljali prve zakone, ki so ustrezali protijudovskemu

si, ki so jo plačevale država, pokrajine ali komunalne uprave.

Do septembra 1935 so nacisti izdali nadaljnjih 600 zakonov, ki so se skoraj izključno nanašali samo na judovsko prebivalstvo. Proces se je končal z zakonodajo o »dokončni rešitvi judovskega vprašanja«.

Cenzura slik in – resnice

V Bielu v Švici so ta mesec odprli zanimivo razstavo, ki dokazuje, da je imela vojaška cenzura veliko dela med 2. svetovno vojno tudi v sicer nevtralni Švici.

Na gradivo je opozoril profesor Francis Siegfried, sekretar za kulturo v Bielu, ko je pregledoval švicarski državni arhiv. V eni izmed skat je našel časopisne fotografije, ki jih oblasti v tistem času, to je od leta 1939 do konca vojne leta 1945, niso dovolile objaviti, nato pa so nanje pozabili. Profesor je naredil izbiro in organiziral manjšo razstavo nekdanj prevođenih slik.

Razumljivo je, da lahko takšna razstava zajame samo nekatere vidike in epizode tedanjega dogajanja v Švici. S slikami je dokumentiran pobeg francoskih spahijev v Švico, en del razstave pa je posvečen samo prebeglim generalom. Vse skupaj je prirajeno bolj kot razstava umetniške fotografije brez sicer zelo potrebnih komentarjev k slikanim dogodkom. Za tiste, ki jih zanimajo zgodovinska dejstva, je razstava prirejena žal preveč diletantsko. Med žal maloštevilnimi dokumenti, ki so tudi sestavni del razstave, so zanimiva pisma, ki so jih »izmenjavali« fotoreporterji in cenzorji, ko so osupli zvedeli, da njihove fotografije ne smejo v časopise.

Razumljivo je, da uradnikom pri cenzuri ni bilo treba utemeljevati svojih odločitev, ko so presojali primerenost posameznih fotografij. Obiskovalec razstave si mora kar sam narediti sodbo, kajti nikjer ni nobenih faksimilov uradnih odločb o zaplombi fotografij. Morda je

vojaškega cenzorja res zbolela slika, bližnji posnetek švicarskega vojaka za strojno, v kateri je že pas z naboji. Morda tudi sicer lepa slika dveh bolničark, ki spremljata iz vojaške bolnišnice nekoga ozdravljenega vojaka. Na njegovih epoletah je razvidno, iz katere vojaške enote je prišel.

Pri cenzuriranju drugih posnetkov je verjetno prevladalo stališče o »varovnjem morale švicarske vojske«. Sem sodi reportaža o vojaškem pogrebu, na katerem je bilo videti konje v strašljivi opremi. Še bolj je razjezila cenzorje propagandna fotografija, skupinska slika vojakov, ki imajo »zalepljena« usta, za njimi pa je plakat, na katerem piše: »Kdor ne zna molčati, škoduje domovini«.

V iste državno-politične okvire bi lahko postavili tudi posnetke, ki so bili med 2. svetovno vojno nekaj običajnega. Na sliki je nekako izgubljeno delujoč švicarski vojak, ki vodi slikovito kolono oficirjev in vojakov v internacijo pri Büsserachu. Če je prepoved takšne slike razumljiva, zakaj se je potem cenzura spotaknila nad sliko, ko vojak briše prah z oficirjevih škornjev?

Lažje pa obiskovalec razstave razume cenzuro, ko je obravnavala splošne slike iz 2. svetovne vojne in pa naspote švicarske generalitete. General Guisan je sila strumno nastopal na vsaki vojaški paradi, prirejeni za civiliste in deloval kot utelešenje neomajnosti švicarske vojske. Nato pa se nenadoma pojavi na sliki brez čepice, s cigareto v roki in obdan s povabljenimi damami, o ozadju pa čaka častna četa

valizanskih strelcev, da bi ji posvetil dolžno pozornost.

Cenzurirana je bila tudi slika, ko general vstopa v avto in »kar spotoma« salutira. Morda zaradi tega, ker stojijo v ospredju trije mladi švicarski vojaki, oboroženi od nog do s čelado zavarovane glave in morda le preveč spominjajo na željo nekaterih generalov, da bi povsem militarizirali švicarsko mladino. Morda pa spominja tudi na kakšno diktaturo?

Za Švicarje in druge obiskovalce je ta razstava pomankljiva, saj ne daje odgovora na marsikatero vprašanje, med drugim: Zakaj je bila tako različna medvojna vojaška praksa in cenzura v posameznih švicarskih okrožjih? Opaziti je, da kriteriji švicarskih cenzorjev niso bili povsod enaki. Vsekakor pa razstava opozarja na neko pomembno obdobje v švicarski novejši zgodovini, kar je brez dvoma politično umesten korak organizatorjev razstave.

Katalog, ki so ga izdali ob otvoritvi razstave, prinaša poleg fotografij tudi (žal) krajši intervju s Hansom Baumgartnerjem, enim izmed časopisnih fotoreporterjev tistega časa. Pripravil: fl.

Švicarski vojak, precej skromnega videza, na čelu kolone interniranih tujih oficirjev in vojakov v Büsserachu je kriv, da slike niso smeli objaviti v medvojnih švicarskih časopisih. Bralec, ki bi si ogledoval takšno sliko, bi kaj lahko nevedno primerjal ravnanje švicarskih in drugih (nacističnih) oblasti z vojnimi ujetniki.

Vabilo in obvestilo

Področni odbor koroških partizanov Ljubljana vabi vse svoje člane, da se udeležijo proslave 1. maja na Rožniku v Ljubljani. Zberemo se med 8,00 in 9,00 uro na prireditvenem prostoru pred odrom, ki je pripravljen za programski del proslave

Letos se bomo udeležili organizirano tudi Pohoda ob žici okupirane Ljubljane. Zato vabimo vse naše borce in njihove svojce, da se na dan pohoda dne 7. 5. 1988 ob 8,00 uri zberemo pri muzeju NOB v Tivoliju, od koder se bomo podali na tako imenovani družinski pohod (cca 3 km) in se nato udeležili zborovanja na Trgu revolucije in tovariškega srečanja borcev.

Področni odbor koroških partizanov Ljubljana

Elkroj

PROIZVODNJA MODNE KONFEKCIJE MOZIRJE n. sol. o.

Pred spominskim obeležjem.

Obisk v Sremu

Vsako leto 12. aprila, na dan preboja Sremske fronte in osvoboditve vasi Lovas pri Vukovarju, položita delegaciji Skupnosti borcev Slovenskega bataljona 1. Krajiške udarne proletarske brigade in Krajevne skupnosti Leskovac pri Krškem, na grobnici padlih jugoslovanskih bork in borcev v Komletincih in Lovasu vence ter obudita spomin nanje.

Letos so bili v delegaciji skupnosti borcev Slovenskega bataljona Pavle Flere, Milan Peroci in Jože Romih. Avtomobil za prevoz jim je dala na voljo DO Mercator-Agrokombinat iz Krškega, vozil pa je Jože Strmšek. V delegaciji KS Leskovec pa so bili Darinka Dimič, Ivan Lapuh in Ivan Mirt. Za pre-

voz je poskrbela Tovarna celuloze in papirja »Djuro Salaj« iz Krškega z voznikom Janezom Čoradičem.

Pred osnovno šolo »Mladost« v Lovasu je delegaciji iz Slovenije sprejela skupina pionirjev s prvim spomladanskim cvetjem. Sledila je slavnostna akademija v domu Kulture. Uvodoma je pevski zbor osnovne šole zapel jugoslovansko in hrvaško himno, nato pa je goste in krajanke pozdravil predsednik Skupščine krajevne skupnosti Lovas Franjo Žadanj ter spregovoril o pomenu krajevnega praznika. Krajanke Lovasa sta pozdravila in jim zaželela vse dobro ob njihovem prazniku predstavnika naših delegacij Pavle Flere in Ivan Mirt. Sled-

nji je v imenu osnovne šole Heroine Mile Kerin osnovni šoli Mladost podaril knjigo »Pozdravi iz Slovenije«. Sledili so nastopi pevske, folklorne in recitacijske skupine pod vodstvom požrtvovalne učiteljice Anice Milković. Nato so delegacije položile vence k spomeniku padlim vaščanom NOB ter na grobnico padlih bork in borcev Jugoslovanske armade, kjer je pokopanih tudi 73 bork in borcev Slovenskega bataljona.

Po kosilu so se delegacije iz Slovenije in Lovasa sestale na delovnem pogovoru. Pavle Klisurić, direktor osnovne šole »Mladost«, nas je uvodoma obvestil, da se je njihovo Kulturno-umetniško društvo (KUD) pobratilo s KUD »Alojz Colnarić« iz Starš pri Ptuj. KUD iz Starš nosi ime sovaščana, našega soborca, ki je pokopan v Lo-

vasu. Vas Lovas je pobratena tudi z vasjo Mladenovo iz Vojvodine, kamor so se za boj nesposobni vaščani Lovasa zatekli po 17. januarju 1945 leta, ko so vas ponovno zavzeli Nemci. Poudaril je, da je vse te vezi potrebno poglobljati prav zaradi dogodkov, ki zadnje čase burijo jugoslovansko skupnost narodov in narodnosti. Nato je povedal, da so na njihovi šoli že pričeli poučevati slovenski jezik. Ta pouk bi radi razširili in poglobili, a nimajo potrebnih učbenikov. Ivan Mirt, ravnatelj osnovne šole iz Leskovca, jim je obljubil, da jim bo poslal učbenike slovenskega jezika, ki jih je izdala Delavska univerza v Krškem. Nadalje je bilo dogovorjeno, da bosta obe osnovni šoli organizirali medsebojna srečanja v Lovasu oziroma Leskovcu, z možnostjo prenočitve. Ta srečanja bi popestrili s športnimi, taborniški in šahovskimi tekmovanji, nastopi pevskih, folklornih, moderno plesnih in recitacijskih skupin, s kvizi iz različnih znanj, z izmenjavo znanja na področju računalništva, z medsebojnim sodelovanjem v glasilih svojih šol, spoznavanjem krajev, ljudi in običajev. Sklenili so, naj vezi pobratena prehajajo na mlade na čim širši podlagi. Lotili so se tudi nekaterih družbenopolitičnih in izobraževalnih strokovnih vprašanj, niso pa se mogli izogniti tudi vprašanju osebnih dohodkov, ki so na šoli v Lovasu precej nizki.

Na poti proti Sloveniji smo si ogledali gradbišče, kjer bo stalo Spominsko obeležje »Sremska fronta«. Iz Šida smo se zapeljali skozi vas Adaševci na avtocesto »Bratstva in enotnosti«. Po približno treh kilometrih vožnje proti Zagrebu, že v SAP Vojvodini, smo na desni strani opazili delovišče, kjer potekajo zadnja dela za ureditev Spominskega obeležja. V celoti mieri Spominski park štirideset hektarjev. Deloma je obkrožen s stoletnim hrastovim gozdom, s kanalom Djepuš, z avtocesto »Bratstva in enotnosti«, reko Bosut in širimi polji, ki se raztezajo vse do Fruške gore. Spominsko obeležje je posvečeno padlim na Sremski fronti, ki je segala od Donave do Save (ožji pojem), časov-

no pa zajema čas od 27. oktobra 1944 do vključno 13. aprila 1945, en dan po preboju fronte. To je bilo 175 dni nenehnih bojev, v katerih je padlo okrog 30.000 bork in borcev.

Pred vhodom v Spominsko obeležje stoji levo majhna upravna zgradba, desno pa okrepčevalnica in prodaj-

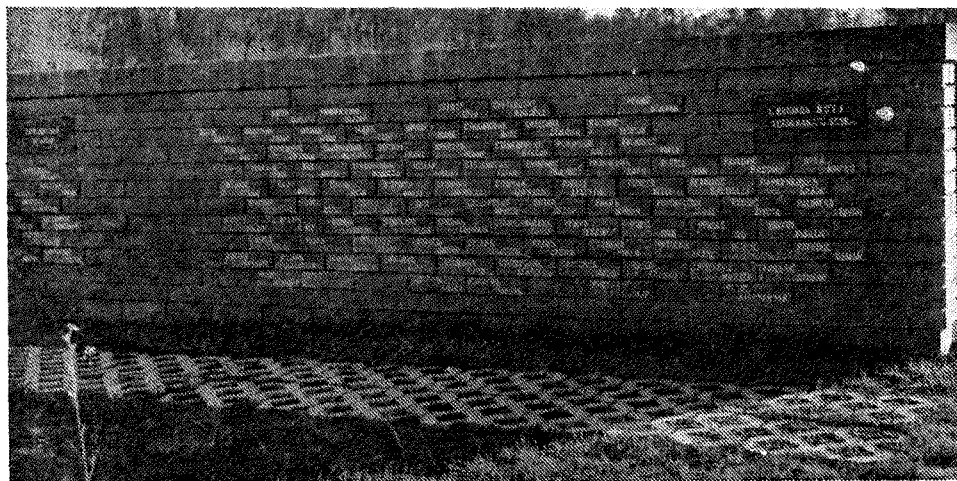
ki je zgrajen kot krožni obroč. Na sredini tega obroča pa je poglobljen prostor za spomenik, sestavljen iz ostankov različnega nemškega orožja in čelad. Muzej še ni opremljen. Vodič nam je razložil, da bo poleg fotografij, skic, dokumentov in predmetov, opremljen z najmodernejšo videotehniko, ki

V Lovasu so člani delegacij obiskali grobnico padlih in nanjo položili venec.

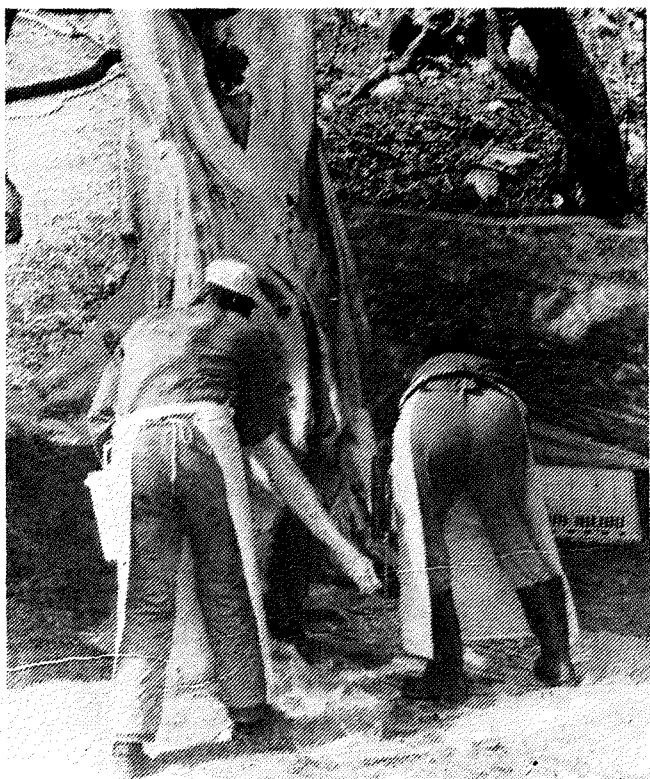

Venec so položili tudi na grobnico v Komletincih.

Zid padlih.

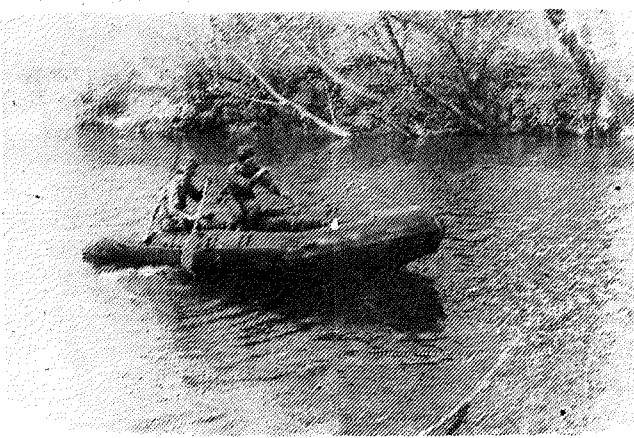
(foto: M. Peroci)

V začasni klavnici so mesarji zares pripravljali meso za enote.

Združena taktična vaja Pomlad '88

Kljub vaji poteka delo normalno

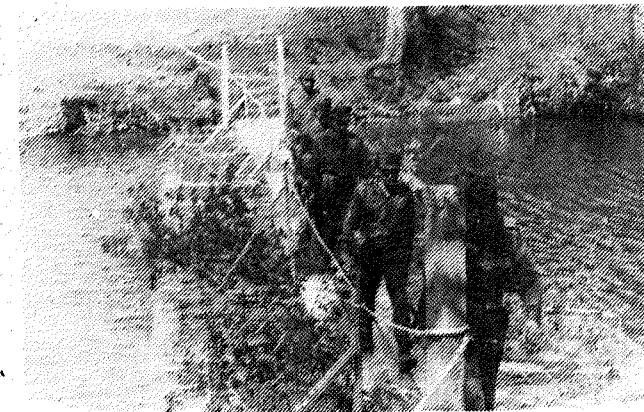

Kljub temu, da je bil pontonski most trden, so za vsak primer imeli pripravljen čoln.

Na območju ajdovske, idrijske in delih novogoriške občine je prejšnji teden potekala združena taktična vaja Pomlad '88. Na njej je sodelovalo približno šest tisoč udeležencev, ki so preverili tri naloge. Tako so poskušali ugotoviti naše možnosti upiranja vojaško-okupa-

cijskemu sistemu sovražnika, kako lahko delujejo oborožene sile na začasno zasedenem ozemlju in preverili naj bi tudi, kako lahko delujeta na začasno zasedenem ozemlju družbenoekonomski in družbenopolitični sistem.

Šlo je torej za preizkus organizacije proizvodnje

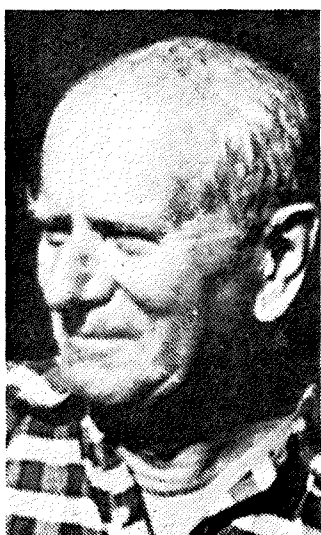

Inženirska enota teritorialne obrambe občine Nova Gorica je na reki Vipavi postavila pontonski most, prek katerega so pehotne enote prečkale to vodno oviro.

Pohodniki obeležili dan železničarjev

Slovenski in istrski železničarji so minuli teden proslavili svoj dan – 15. april. V okviru prireditve so v petek, 15. aprila, v Festivalni dvorani 304 železničarjem izročili zlate značke – za tridesetletno neprekinjeno delo na železnici, osmim železničarjem – nekdanjim borcem NOV pa je Nuša Kerševan, predsednica Skupščine mesta Ljubljane, izročila bronaste plakete ilegalca.

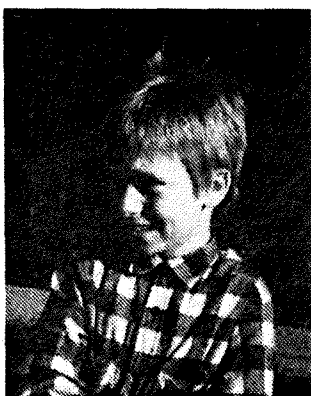
Pravtako je na petkovi slovesnosti poveljnik Ljubljanskega armadnega območja generalpolkovnik Svetozar Višnjič izročil Železniškemu gospodarstvu Ljubljana ve-

Ivan Lutz

spomin na dogodke pred 68 leti, je bil v soboto, 16. aprila, že deveti spominski Pohod na Štampetov most. V sicer lepem vremenu, se ga je udeležilo več kot 450 planincev in drugih ljubiteljev gora, med njimi tudi okoli 60 članov Planinskega društva Železničar Ljubljana v spomin na 15. april in na znani Štampetov most nad Vrhniko, na progi med Ljubljano in Postojno, ki so ga borci 14., 15. in 18. divizije v letih 1943 in 1944 večkrat napadli in tudi rušili.

Udeležence letošnjega pohoda je do Verda pri Borovnici popeljal posebni vlak. Kot že nekajkrat odslej, je tudi tokrat vla-

Atila Boštjančič

Gregor Pavunc

liko plaketo oboroženih sil SFRJ. To visoko odličje, ki ga podeljuje zvezni sekretar za ljudsko obrambo Branko Mamula, je priznanje Železniškemu gospodarstvu Ljubljana za rezultate pri vojaških transportih po železnici, pa tudi za vsestranski napredek obrambnih priprav Železniškega gospodarstva Ljubljana.

Poleg vsakoletne slovesnosti ob Založki cesti v Ljubljani, kjer so učenci Železniške srednje šole iz Maribora zaznamovali

kovno kompozicijo popeljala častljivo stara parna lokomotiva, katere puhanje in piskanje proti Verdu je razveselilo marsikoga, zlasti tistega, ki se je tokrat prvič udeležil pohoda na 25 kilometrov dolgi poti.

Enainsemdešetletni Ivan Lutz je stari znanec Pohodov na Štampetov most. »Ne samo na Štampetov most, tudi drugih pohodov se rad udeležujem. Sem planinec z dušo in srcem, saj sem se na primer lani ob svoji 70-letnici povzpel na Triglav. Letos praznujem tudi 50-letnico organiziranega planinarjenja in 40-letnico amaterskega fotografiranja. Eno svojih razglednic vam tudi podarjam. Verjemite mi, da sem srečen, saj se na pohodu znova srečujem s starimi znanci, vsakokrat pa spoznam tudi nove«.

Franc Hočevar

Franc Hočevar je predsednik Planinskega društva Železničar Ljubljana. »Vsekakor sem zadovoljen z udeležbo, kar gre pripisati tudi vremenu, s katerim doslej nismo imeli preveč sreče. Prav zadovoljen sem, da so se pohoda udeležili tudi učenci osnovne šole iz Vrhnike, pa tudi OŠ Milana Jarca iz Ljubljane. Po drugi strani pa mi je malo hudo, ker med pohodniki ni recimo pripadnikov JLA in TO pa tudi ne rezervnih vojaških starešin. (Menda so bili vabljeni,

op. p.) Več kot 450 pohodnikov je kar zadovoljiva udeležba in menim, da se bodo mnogi izmed njih še udeleževali teh pohodov, ki so sicer naporni, a tudi prijetni«.

Med pohodniki so bili tudi najmlajši, ki so korajžno skupaj s starši in prijatelji seštevali kilometre od Verda mimo Štampetovega mosta, postaje TV-17, skozi zaselke Trebevnik, Padež, Lašče do Borovnice, kjer je bil tudi cilj pohoda.

Devetletni Atila Boštjančič je učenec tretjega razreda OŠ Hinko Smrekar iz Ljubljane. »Všeč mi je bila vožnja z vla-

kom, ki ga je vlekla parna lokomotiva. Sošolcem bom pripovedoval o tem pohodu in verjetno se bo kateri navdušil in se ga bo prihodnje leto tudi udeležil. Malce sem od hoje utrujen, vendar mi ni žal«. Enake misli so se prepletale v glavi njegovega prijatelja Gregorja Pavunca, ki pridno drgne šolske klopi v OŠ Ledina. »25 kilometrov dolge hoje je nekoliko utrudljivo, vendar kot vidite, uživam ob zmagi na cilju. Tudi jaz sem prvič na tem pohodu in mislim, da bom še šel!« Atila in Gregor, ki sta bila že na Triglavu, vesta tudi to, komu je namenjen ta pohod, kakor tudi

to, da so pred desetletji tod hodili partizani, ki so se tolkli s sovražnikom...

S pohodniki bi še klepetali, toda pred odhodom v Ljubljano je bilo treba potešiti lakoto in željo, tudi izkaznice in značke si je bilo treba priskrbeti. Da je letošnji pohod uspel, gre zahvala požrtvovalnim članom Planinskega društva Železničar, ki so nas tudi povabili na ogled svojih prostorov v Ljubljani. Še uro klepeta s prijaznimi planinci in železničarji in nasvidenje spet prihodnje leto...

S pohoda je poročal: Jože Čurin

in storitev v vojnih razmerah, na vojnih lokacijah. Preizkusili so tudi izvajanje različnih oblik neoboroženega boja. Občina Ajdovščina je na vaji prevzela vso, materialno in zdravstveno oskrbo enot in prebivalstva. V vajo je bilo vključenih štiriinštirideset organiza-

cij združenega dela in petinštirideset krajevnih skupnosti.

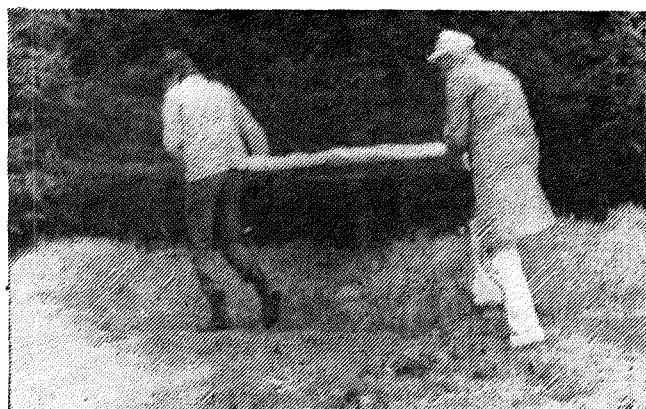
Za oskrbo enot JLA, TO, partizanskih enot in prebivalstva, so na planoti nad Vipavsko dolino ustanoviličasne pekarnice, kovačnice, klavnice, mehanične delavnice in bolnišnico s kirurškim

oddelkom. Lahko bi rekli, da je bila med vajo okolica Predmeje in Otlice skoraj enaka, kot je bila med narodnoosvobodilno vojno, ko je bila prava partizanska baza, ko so se na tem območju zadrževale enote devetega korpusa.

Kot poudarjajo v vod-

stvu ajdovske občine, ki je med vajo delovalo na vojaški lokaciji pri Predmeji redna proizvodnja v občini ni zastala, ponekod je bila samo delno motena, na najpomembnejših mestih pa ni bilo nobenih problemov.

B. K.

V eni izmed pekarn bi lahko ob dvoimenskem delu napekli tudi do petsto kilogramov kruha. Seveda je bilo vse delo ročno.

V redkih trenutkih počitka šale »lete« na vse strani.

Med samo vajo in pred njo pa sta imela veliko dela edina podkovna kovača v Vipavski dolini Jože Božič in Franc Posega, ki sta morala na novo podkovati več kot trideset konj.

Praznovanje dneva OF in prvega maja v partizanih

Praznik, poln smeha

Konec aprila 1944. leta smo se nahajali z Gradnikovo brigado nekaj časa v našem bivališču v vasi Otlaci nad Ajdovščino. Z referentom za kulturo 2. bataljona tovarišem Štefanom Ščekom sva dobila nalogo, da pripraviva program in nekaj točk za miting, ki naj bi ga imeli gradnikovci v vasi Lokavec nad Ajdovščino, in za program ob praznovanju 1. maja.

Naš kulturnik Štefan Šček, ki je šele prišel kot politični delegat iz 2. čete za kulturnika bataljona, jaz pa nekaj časa pred tem iz 3. čete za sekretarja SKOJ bataljona, sva se zamislila. Naloga je bila težavna, čeprav sva že pred tem nekaj časa sodelovala v različnih oblikah kulturno-prosvetnega dela bataljona. Sam sem rad, poleg ostalega, pisal in recitiral pesmi in igral različne – predvsem komične – skeče na mitingih ob raznih priložnostih. Zadovoljiti smo se morali pač s tem, kar je kdo znal. Toda, nekaj Aškerčevih in Gregorčičevih pesmi, nekaj Prešernovih in novejših, ki jih je že napisal naš soborec Ivo Minati, pa je že bilo konec...

Na Otlaci, kjer se je brigada nahajala že nekaj dni, smo se morali po povelju takoj in bojno uriti. Komandant brigade Ratko Marjanovič in njegov resen namestnik Jože Mihevc – Rudar nista dovolila, da bi počivali v brezdelju. Počitka sicer nismo nikoli poznali, saj je bila brigada vedno na pohodu ali pa v bojih in smo ga bili deležni res zelo redko. Tudi to pot, ko naj bi imeli kakšen teden počitka, je prišlo nekaj dni vmes, zato poleg naših urjenj za priprave na miting nismo imeli miru.

Pred 1. majem se je namreč brigada nekajkrat spopadla s sovražnikom zato so bila pripravljena za boj res pospešena. En spopad je bil 29. aprila 1942. leta, ko so enote našega 1. in 2. bataljona zasedle položaje okrog Ajdovščine, da bi minirali mini-rali železniške naprave na postaji, samo postajo pa zažgali. Tako smo jim hoteli dokazati, da ne počivamo. Akcija ni popolnoma uspela. Na več krajih so bile sicer minirane tračnice, železniških vagonov in postaje pa nam ni uspelo zažgati. S seboj nismo imeli dovolj vnetljivih sredstev.

Do spopada med našimi in sovražnikom pa je prišlo tudi 30. aprila, kajti ta teden je brigada ponovila demonstrativen napad na Ajdovščino, ker pa so Nemci pred tem že poslali svojo zasedo pred Lokavec, je skupina borcev našega bataljona z namestnikom komandanta bataljona Muharenom Šešadinovičem naletela na zasedo. V spopadu je padel Šešadinovič in še en borec, bataljonskemu obveščevalcu Tonetu, ki ga je sovražnik že imel v rokah, pa je uspelo pobegniti. Izvil se jim je iz rok, potegnili pištolo izza pasu, ustrelil Nemca, ki ga je držal in ušel. »Pa le kako je mogel naš ubogi Muharem tako nesrečno pasti... Hudo mi je, pa tudi domačim bo zelo hudo!« je ves potrj govoril naš komandant bataljona Ibro Ibrahim, ki je prišel z Muharemom v našo brigado skupaj iz italijanske internacije. Ker sta se izkazala, sta oba kmalu napredovala. Muharem pa je

bil Ibrov sorodnik, menda celo bratranec. Vendar se ni dalo prav nič pomagati, kajti naš boj je ker naprej zahteval tudi smrtno žrtve. Vsaka taka žrtev nas je močno prizadela, posebno še, ker so padali med mlajšimi tudi stari borci...

Predno je odšel naš bataljon v Vipavsko dolino, smo imeli na Otlaci proslavo ob tretji obletnici Osvobodilne fronte. Naš bataljon je dobil nalogo, da se pripravi za parado na Otlaci. Seveda to ni bilo tako enostavno, kajti morali smo imeti čiste obleke in perilo, poleg tega smo morali biti lepo ostriženi in obriti, nas pa je bataljonski brivec Dominik s svojim pomočnikom komaj uspel vse ostriči. Poleg tega pa nas veliko sploh ni bilo pri vojaki, kaj šele, da bi sodelovali na kakšni vojaški paradi. Tudi v komandah in izvajanju strumnih »strojev« predpisov nismo poznali.

Ob cesti, namenjeni za parado, se je zbralo veliko civilnega prebivalstva iz Otlace, Predmeje in še nekaterih drugih okoliških vasi. Skupaj z ostalimi borci predvsem iz pristabnih enot, so predstavljali kar lepo število opazovalcev.

Ker je bil Polde Rijavec iz Oseka pri Šempasu dobro znan »strojevniki«, ker je znal najbolj odsekano in strumno komandirati, je prevzel nalogo, da nas »uvežba«. Predvsem v maršu in pozdravu z orožjem, pa tudi v nekaterih nujnih veččinah za parado. Sledil naj bi ognjevit govor o pomembnem datumu in o uspehih ki jih dosegajo naši zavezniki, partizani po Jugoslaviji, Sloveniji in na Primorskem, ki da se bori-mo ne le za Primorsko, temveč tudi za Trst... Politični komisar divizije Ciril Kersič – Metod je ta govor opravil, mi pa smo pristopili k izvajanju parade.

Ni potrebno posebej poudarjati, kako strumno smo korakali ter pozdravili štab brigade in predstavnika divizije. Navzoči so nam navdušeno ploskali in vzklkali. V Gradnikovi brigadi je bilo veliko Primorcev in so jo imeli Vipavci in Kraševci za svojo. Druga dva bataljona naše brigade se te slovesnosti nista udeležila, ker sta bila na položajih.

Ko smo bili čez nekaj dni, bilo je v aprilu 1944 v Vipavski dolini blizu vasi Lokavec, so se nas zopet spomnili za miting, čeprav so deli našega bataljona sodelovali že v prvem napadu na Ajdovščino, ki je bil prav ta večer. Miting je pripravljala naš kulturnik Štefan Šček v sodelovanju s še nekaterimi kulturnimi sodelavci brigade.

Gledal sem tovariša Ščeka, ki je postal resen in celo malo nasajen. Zanj je bil to prvi miting, za katerega izvedbo je bil zadolžen. Poleg vsega smo ga prirejali v »njegovi« Vipavi, namenjen pa je

bil – obletnici OF in praznovanju 1. maja.

Miting

V dvorani, namenjeni za miting, se je zvečer zbralo veliko ljudi. Kljub temu, da so vsi stali, je bil dren kot še nikoli, kajti Primorci so bili željni novic in veselja. Vesele in šaljive točke so morale biti, na koncu pa ples s spremljavo harmonike.

Najprej smo razvili zastavo, pevski zbor bataljona je zapel našo slovensko himno. Sledil je kratek, vendar dobro pripravljen govor komisarja brigade Ivana Frana – Iztoka, ki se je kmalu po tem mitingu za nekaj mesecev poslovil iz naše brigade in ga je ta čas nadomeščal Ivan Suljič – Iztok. Nato je sledila recitacija pesmi Antona Aškerca in ena recitacija Ivana Minatija, ki jo je lepo recitala bolničarka Anica Muzetič. Nato smo slišali recitacijo, v kateri je sodelovala lepa mlada partizanka Marica Štrukelj iz Tolminskega Loma. Z nekim partizanom sta Prešernovo Železno cesto pravzaprav pela. Vse nas je prevzela lepota njenega glasu in šaljive pesmi. Marica je nastopila, kot bi bila poklicna igralka, bila pa je takrat sekretarka SKOJ 3. bataljona. Jaz sem jo takrat prvič in tudi zadnjič videl, kajti padla je natanko čez tri mesece po tem mitingu in sicer 26. julija 1944 v Mačjem kotu pod Otlaco. Pogumno je jurišala v koloni avtomobilov, ki se je prebijala na Predmejo. Bolničarka Anica Muzetič, doma iz Renč, je padla še poprej pri napadu našega bataljona na Koritnico v Baški grapi konec junija in v začetku julija istega leta.

Sledili sta dve moji recitaciji, ki sem ju napisal malo pred tem, ko sem se potikal po Trnovskem gozdu, Otlaci in Predmeji.

Gozdovi slovenski, visoke planine, na vas vse življenje bom vzbujal spomine. Od prve ste borbe na straži nam stali, nam vedno zavetje pred tujci dajali.

Gozdovi slovenski, kdo zabit vas more,

od borcev junaških, ki šli smo v gore? Načrte za borce v vas smo kovali, so ptički nam naši poguma dajali.

Gozdovi slovenski, le mirno nam stojte, mi borci smo tukaj, prav nič se ne bojte. Pač kradel je tujec, požigal domove, uničiti mogel ni naše gozdove.

Gozdovi slovenski ste žrtve sprejeli, ki v borbah krvavih smo jih mi imeli. Le spite junaki, saj vaši domovi so bili in bodo, slovenski gozdovi.

Gozdovi slovenski, visoke planine, na vas vse življenje bom vzbujal spomine. Od prve ste borbe na straži nam stali, nam vedno zavetje pred tujci dajali.

Ko sem končal, sem zaslišal prijetno ploskanje in zahvalo, da ponovim recitacijo. Vendar sem se izgovoril, da imam še eno, zato sem jo tudi takoj izrecital.

Moji materi

Kot veja, ki v vročini te hladi, tako sem čutil tvojo kurb ljubečo, ko mislila si le na mojo srečo. Učila si me, govorila in mislila: »Kaj če bi ga izgubila.«

Ko ležal sem na postelji od tvojih rok in ko oči narahlo sem zaprl, prišla si tiho čul sem: »Moji otrok« in čutil sem na čelu prste tvojih rok. A skoz trepalnice zaprte, razločno sem te videl, mati.

Ti mislila si, da sem spal, vendar sem te opazoval. Še danes vidim te enako zaskrbljeno, vedno zamišljeno in še bolj blede.

Ne jokaj, ljuba moja mati, tvoj sinko dolgo že tirana mlati, on bo že mož, ko se bo vrnil v tvojo sredo.

Če sem se ponovitve prve recitacije izognil, pa sem drugo moral ponoviti, posebno vztrajne pa so bile v zahtevi matere in dekleta, saj so se prenekaterim zarisile oči.

Sledilo je nekaj komičnih točk. Štabni administrator brigade Srečko Perhavec iz Vipave je izvajal svojega Trebušnika. Zelo jim je bil všeč. V igri je namreč dokazal, da

ima »šlang linijo«, čeprav je rad veliko jedel in je imel zelo velik in napet trebuh, seveda podložen s posteljno blazino. Po Srečkovi točki pa sem nastopil še jaz s komično točko. Imenovala se je Pevec pred sodiščem, v partizanih sem jo izvajal večkrat, naučil pa sem se jo in jo delno prilagodil potrebi v italijanski internaciji Renicci. Z nami je bil takrat interniran tudi mariborski komik Božo Podkrajšek.

Glavna vsebina je bila naslednja: Pevec, ki ne zna govoriti, temveč samo peti, se znajde pred sodiščem, zato, ker je zapeljal vaško dekle, ki mu je rodila otroka, ni pa se hotel z njo poročiti. Sodnik strogo sprašuje pevca zaradi storjenega delikta, pevec pa mu ob spremljavi harmonike v pesmih odgovarja. Vprašanja in odgovori so bili takšni: Kako se pišeš? Jaz sem Kranjčičev Jurij... Kdaj si rojen? Pa glih o pol noči, ko vse najslajše spi... Kje si

obvezni ples ob zvokih Tonetove harmonike, vendar pa sem sam še tako slabo plesal, da se plesalkam nisem hotel odzivati. Izgovarjal sem se, da me boli noga, čeprav sem imel po tako uspešnih točkah pri njih nemalo »šans«.

Kres

Kljub žalostnemu dogodku, ko je naš bataljon izgubil nekaj tovarišev, pa ni bilo skoraj nikoli časa za žalost. Z brigado smo se odpravljali proti Otlaci na proslavo 1. maja. Zvečer pred 1. majem smo v vasi zakurili velik kres; Takih kresov je bila polna Primorska. Med veselimi prasketanjem in prepevanjem smo streljali z raketami in tudi orožjem, da je odmevalo daleč naokoli. Zjutraj pa je dobil prvič po dolgem času vsak borec večji kos kruha. Prinesle so nam ga vrle Vipavke, zraven pa še belo kavo. Nato je sledilo brigadno tekmovanje v raznih disciplinah. Predvsem so se pomerili strelci in pev-

Štab 2. bataljona Gradnikove brigade sredi 1944. Z leve proti desni: Alojz Tomšič (politični komisar), Miro Fagan (namestnik komandanta), Silvo Kolar (namestnik političnega komisarja), Ibro Ibrahim (komandant) ter Zoro (vojni dopisnik) in Miran Beretič (avtor zapisa, sekretar SKOJ).

rojen? Stoji, stoji, Ljubljana... Pa le kje sta se z dekletom spoznala? Pod klančkom sva se srečala... Kaj je dejala ona na to? Le pridi, le pridi, sem sama doma... Kaj si ji ti odgovoril? Ob tihi večerni uri, bom prišel pred tvoje duri... Kaj sta potem z dekletom počela? Kol'krat sva skupaj spala... Kaj je potem bilo? Zdaj pa naš Jurij več ne sameva, v zibelki majhen Jurček prepeva... Ali nameravate dekle poročiti? Adijo pa zdrava ostani... Toda kdo bo živel otroka? Lepa naša domovina, bo že živela še enega sina.

Občinstvo je planilo v smeh, sodnik pa me nagnal ven. Seveda sem se s palico v rokah in klobukom na glavi s šopkom cvetlic počasi umaknil iz dvorane. Sledil je

ci, katerih zmagovalci so dobili v dar pakete s prehrabeniimi dobrotami.

Naslednjega dne smo izvedeli, da so belčki in Nemci, pa tudi Italijani, po postojankah in tudi v sami Gorici kar trepetali od strahu, ko so opazovali kresove in slišali streljanje. Med njimi so se razširile govorice, da nas je okrog 60.000 partizanov, pripravljenih, da vdremo 1. maja v vse postojanke na Primorskem z Gorico vred, same operacije pa da bo vodil sam Tito, ki naj bi bil te dni v Julijski Benečiji. Njihov strah pa je bil seveda odveč. Na Primorskem takrat partizanska vojska še ni bila tako močna. Z našimi uspešnimi akcijami pred tem v okolici Idrije in z zavezniški bombardiranj na letališču pri Mirnu pa smo jim le nagnali strah v kosti.

Milan Beretič

NAROČILNICA

V prednaročilu naročam izvodov knjige

Boj za Maribor 1918–1919

Spominski zbornik ob sedemdesetletnici bojov za Maribor in severno mejo na slovenskem Štajerskem (Maistrov zbornik)

Naročnik

Naslov

Pošta

Zaposlen pri

Reg. št. os. izkaznice

izdane pri

Prenaročniška cena zbornika formata 17x24 cm in v osbsegu okoli 55 strani znaša 29.000 din in velja do 1. septembra 1988, potem pa bo cena občutno višja.

Izdajo prvega spominskega zbornika o boju za slovensko severno mejo 1918–1919 je preprečila druga svetovna vojna. Leta 1958 zbornik ni mogel iziti zaradi nerazumevanja takratne oblasti, ob 70-letnici bojov pa slovenski bralci s spominskim zbornikom »Boj za Maribor 1918–1919« dobivajo do sedaj najboljše knjigo zgodovinskega prispevka in spominov udeležencev v časih, ko je slovenska vojska pod vodstvom generala Maistra potegnila našo severno mejo na Štajerskem.

Podpis naročnika:

Založba Obzorja p. o. Maribor

Partizanska 3–5, Maribor

Franjo Marošek

Zvesti ljudje s Pohorja

Med vojno jim je bil posebno dobrodošel šivalni stroj, stara singerica, ki jo je Pogorečevi Mariji kupil mož. Veliko je šivala z njim, zanj pa so zvedeli seveda tudi partizani daleč naokrog. Sprva so prihajali k njej le posamezniki, pozneje je bila v njihovi hiši občasno organizirana mala partizanska šivalnica. Prihajali so izučeni krojači in šivilje, partizani in partizanke, prinesli blago in sukanec, šivali po več dni skupaj, pa spet odšli dalje.

Partizani so krpali uniforme, šivali titovke, izdelovali zvezde in posebno spretno lepe oznake za rezervne poveljnike, pa še marsikaj drugega.

Marija se teh šivanj rada spominja. Posebno ji je ostala v spominu neka partizanka Zlatka, ki je imela zelo rada njene otroke. Če je le mogla, je kje staknila kakšno kocko sladkorja, jim ga dala, oni pa so ji morali zapeti...

Kadar je imela Marija delo zunaj, je pustila partizane same v hiši. Bili so zelo pošteni. Vse so imeli odprto, a nikoli niso sami ničesar vzeli. Za vse, kar so nujno potrebovali, so vprašali Marijo, ona pa tudi nikoli ni prošnje odklonila.

Dobro je Mariji ostal v spominu dogodek z zavezniškimi letali, ki so metala partizanom pomoč na Paki. Bila je topla pomlad 1945, da je že pripravljala gredico pred hišo za setev solate. Nad Pohorjem in Paškim Kozjakom jih je krožilo veliko, leteli pa so tako nizko, da jim je Marija pomahala. Takrat pa so se zagugala na nebu padala. Ni vedela, kaj to pomeni. Pohitela je v hišo in opozorila partizane, kaj vidi. Pogledali so skozi okno, na hitro pospravili šivanje in brez slovesa odhiteli tja dol proti padalom. Vrnili se niso več.

Marija in otroci pa so na hitro pospravili po hiši, sežgali krpe in ostanke šivanja, da od partizanske šivalnice kmalu ni ostalo sledu.

Singerica je še dolgo ostala v hiši pri Pogorečevih. Ko se je možila najmlajša hči Zinka, jo je dobila za doto. Drugega ji mati ni imela dati,

dala ji je najlepše kar ji je še ostalo.

Strašno grmenje

Ko je na pomlad 1945 v dolini že močno ozelenelo, se bujno razcvetelo sadno drevje, travniki na Planini pa spremenili svojo barvo v bolj svetlozeleno, a se je smreka šele pripravljala, da položene svoje vriske, se je okrog Mlinškovih in Pogorečevih vse nekako umirilo. Partizanske enote so vse nekam odšle. Tudi posamezni terenci in kurirji so bolj poredkoma prišli tod mimo. Vsi se nekam hiteli, da se niti posloviti niso utegnili, odhajali so brez slovesa v dolino.

Pod Glažutsko planino je nastajal mir, da so bili Pogorečevi in Mlinškovi kar nekam zbegani. Slutili so, da bo do tega prišlo, niso pa mislili, da bo to tako nepričakovano.

Po dolini gor od Celja in Vitanja pa je močno hrumelo in bobnelo. Govorili so, da se sem vali ogromna sovražna vojska, ki beži pred Titovimi partizani proti Avstriji. Kam so šle sedaj naše brigade in številni partizani, ki so se ne dolgo tega kar gnetli tu? Marija je že mislila, da so jih sedaj pustili same.

Neko dopoldne pa je spodaj na cesti pri Likebu močno počilo, pa spet drugič, pa tretjič, in pokalo je kar naprej. Takoj zatem so spodaj okoli Zlodeja in Požega začele padati granate in se raztre-

skavale z močnimi eksplozijami, da je kamenje in drevje frčalo po zraku. Močno so se prestrašili! Grmelo je kar naprej in še huje, granate so padale vse višje, vse bližje njim, gor proti Zlodejevi in Požegovi bajti.

Marija je vzela v naročje malo Marijo, velela ostalim otrokom, da so pograbili najnujnejše in bežali višje v goro proti Grgunovim. Hišo so pustili kar odprto in vse v njej. Nad hišo so se malo ozrli in že je padla granata tik pod njim in urezala s takim pokom, da so otroci popadali po tleh.

Mlinškovi so jih pričakali zunaj pred hišo, tudi ne vedo, kaj bi. Karlek jo je vprašal, kaj je storila s kravami. Marija je povedala, da ju je pustila v hlevu. Pa je Karlek dejal, da bi bilo bolje, če bi ju spustila na prosto. Če zadene hlev, bodo ob obe kravi. Če bodo pa zunaj, je manj možnosti, da bodo hkrati zadeti obe. Tekel je proti Pogorečevim, da bi rešil kravi.

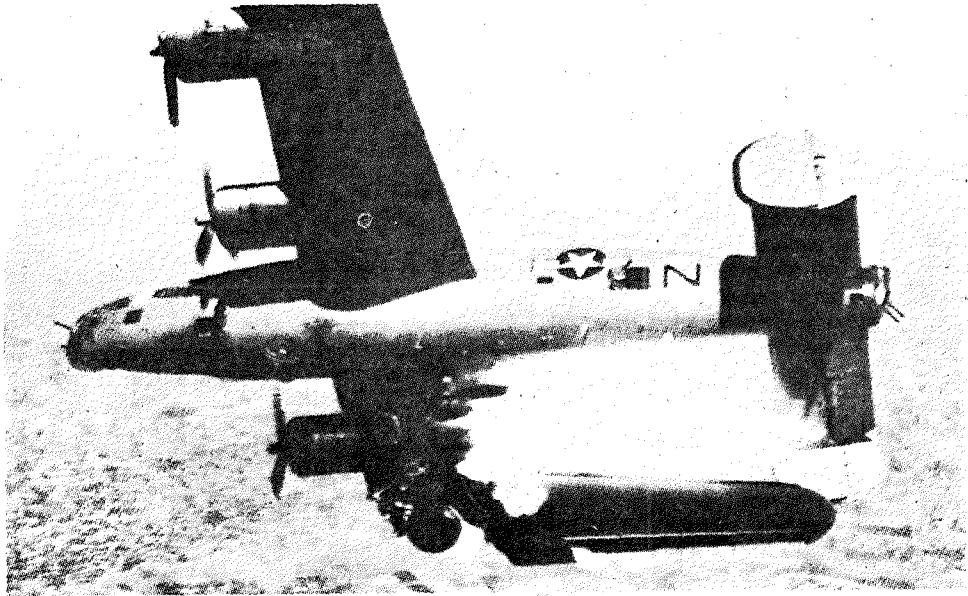
Ko je bil Karlek že nad hlevom, je v bližini vsekala granata, da mu je odneslo klobuk in pritisk ga je vrgel na zemljo. Bil pa je vztrajen, se spustil v hlev, odvezal kravi in ju pognal ven. Sam pa je tekkel nazaj proti domu.

V votlino

Medtem pa so granate padale vse višje, tudi okoli Grgunovega posestva, visoko po Glažutski planini. Mlinškovi in Pogorečevi so s culami v rokah bežali proti Rakovcu. Kakor so se pomikali, tako so za njimi treskale granate.

Tudi Karlek jih je kmalu dohitel. Bežali in bežali so dalje. Otroci so se utrudili in onemogli. Pa jim je Lovrek Mlinšek predlagal, da se skrijejo v skalno votlino, za katero je vedel, da je v gozdu zgoraj v bližini Skrlonikovih.

V votlini pa so že našli Skrlonikove in Joža Mlinška

z družino. K sreči je bila votlina velika, da se je vanjo lahko skrilo čez trideset ljudi. S suhim listjem so postlali otrokom, da so nanj legli in od utrujenosti in prestopnega strahu kmalu tudi zaspali.

Topovsko obstreljevanje Pohorja je prenehalo šele proti večeru, po dolini pa je še vedno močno bučalo.

Prvi so odšli iz votline domov Skrlonikov. Mlinškovi in Pogorečevi pa se niso upali. Bili so prepričani, da od njihovih domov ničesar več ni ostalo.

Na večer je Jože Mlinšek, ki so ga vsi priznavali za vodjo, bil je najbolj preudaren in pogumen, predlagal, naj gredo vsi k njemu na Grilovo in tam prenočijo. Grilovo je bilo votlini najbližje in kot bi vabilo pričakovali, so Jožetu sledili.

V hišo so nanosili sena, si z njim postlali in tako na podu prespali to noč kot begunci.

Še preden so Pogorečevi zjutraj prišli do svojega doma, so srečali nekega pastirja, ki jim je dejal, da leži tam ob gozdu ubita njihova krava. Prestrašili so se že, saj jim je mleko bilo edina hrana za toliko otrok. Hiteli so

pogledat. Tam pa so našli ubitega konja, ki ga je kdo ve katera vojska pustila kolo- vratiti okoli.

Pri Grgunovih je dom še stal in tudi živina se je pasla po travniku. Pogledali so proti dolini, nikjer se ni kadilo. Z lažjim korakom so se Pogorečevi napotili domov. Tudi njim je še ostal dom, tudi kravi sta vsaka s svoje strani poslopja zvedavo opazovale prišleke, site in zadovoljne. Brž so jih nagnali v hlev, pomolzli in si skuhal mleka.

»Skale ni več!«

Pogorečevi in Mlinškovi so kmalu od spodnjih sosedov izvedeli, kaj se je bilo prejšnji dan pravzaprav godilo. Sovražna vojska, ki beži iz Jugoslavije v Avstrijo, je prišla v to dolino med Pohorjem in Paškim Kozjakom. Bila je prepričana, da so temni gozdovi Pohorja polni partizanske vojske, ki jih bo vsak čas napadla in zmlela. Iz strahu pred partizani so tja gor obrnili topove in streljali vsevpred, kajti strelava so imeli dovolj.

Marija in njeni otroci so si ogledovali razdejanje okoli hiše. Lezli so v velike jame,

ki so jih vsepovsod okoli hiše izkopale granate. Čudili so se ogromni sili, ki je to storila. Pogledovali so proti njivi in nekaj se jim je zelo drugače, nekaj je manjkalo, a prvi hip niso vedeli, kaj.

»Mama, skale ni več!« je rekel Slavko in vsi so se ozrli tja po njivi, kjer je še včeraj stala velika skala kake štiri metre v premeru. Bila jim je v napoto in težko so se ji ogibali, kadar so orali z volmi, kajti bila je sredi njive. Sedaj je ni bilo več, kot da nikoli ni stala tam. Na njenem mestu pa je zijala velika jama, da je človek lahko stopil vanjo in se skril. Drobo kamenje pa je ležalo vse na okoli.

Vsi so stopili v jamo in se čudili. Marija pa je rekla svojemu otrokom: »Poslej se nam skale ne bo treba več izogibati, lažje bomo orali!«

Prvo in neposredno ter otipljivo korist, ki so jo Pogorečevi imeli od pravkar končanega težkega štiriletnega boja, je bila prav razstreljena skala sredi njive, ki so jo imeli v najemu. Jamo so malo poravnali in tudi vanjo posadili krompir, ki je to leto, prvo leto svobode, dobro obrodil.

Za skupščino ZZB NOV Slovenije pripravljen osnutek poročila

Od junija 1987 do maja 1988

Več kot dvajset tipkanih strani obsega osnutek poročila o celoletni dejavnosti borčevske organizacije Slovenije. Hitri pregled gradiva nam da vsaj dva pomembna podatka: da so borci še vedno, kljub vse višji starosti in pogosto tudi bolezenskim težavam, aktivni na različnih področjih družbenega dela in, da njihova mnenja o nekaterih skupnih družbenih vprašanjih prenašajo prek svojih delegatov in delegacij na ustrezne forume. Zaradi znanih in še vedno prisotnih težavnih gospodarskih pa tudi političnih razmer je bila v preteklem letu politična dejavnost borcev še bolj intenzivna, medtem ko so se neposredni znaki gospodarskih problemov odražali na področju socialne varnosti borcev in še posebno na področju zdravstva.

»Poslabšanje socialne varnosti nekaterih kategorij udeležencev NOV je zahtevalo še večjo zavzetost pri spremljanju uresničevanja Družbenega dogovora o priznavalninah udeležencev NOV, kriterijev in meril za določanje višine priznavalnine. Dejstvo, da je v sedaj veljavnem družbenem dogovoru zajeta celotna borčevska populacija, se je pokazalo za družbeno opravičljivo. Zavzeli smo se za reševanje vseh socialno ogroženih udeležencev NOV v okviru sistema priznavalnin ter pri tem še posebno poudarili potrebo po ustreznem reševanju socialnih problemov kmetov-borcev NOV.

Spričo dejstva, da je padel družbeni standard udeležencev NOV, smo se zav-

zeli, da se ne uresniči po hitrem postopku sprejet Zakon o dopolnitvah zakona o temeljnih pravicah iz pokojninskega in invalidskega zavarovanja, ki je določal izplačevanje vseh pokojnin za nazaj, kar je praktično pomenilo odvzem ene pokojnine, vendar v tem nismo uspeli.

Zavzemali smo se za ohranitev sedanjega ravni organiziranosti zdravstvenega varstva, za ohranitev kakovosti zdravstvenih storitev ter še posebno za področje zdraviliško-klimatskega zdravljenja udeležencev NOV. K večji aktivnosti v okviru občinskih zdravstvenih skupnosti pri reševanju problemov zdravstvenega in socialnega varstva smo povabili vse občinske odbore ZZB NOV. Posebej smo poudarili aktivnost v okviru koordinacijskih odborov za vprašanja socialne varnosti borcev pri skupnostih socialnega varstva.

Pri obravnavanju položaja upokojenih udeležencev NOV, ki bivajo v domovih za starejše občane, smo podprli že veljavno prakso, da občinske priznavalnine, dodeljene posameznim udeležencem NOV, ne smejo služiti za poračun stroškov mesečne oskrbnine. Dejstvo, da zajamčene pokojnine udeležencev NOV pred 9.9. 1943 ne zadostujejo več za pokritje stroškov domače oskrbe, bo zahtevalo širšo družbeno akcijo, s katero bi zagotovili dodatna družbena sredstva za rešitev tega problema.

Tudi na področju varstva vojaških invalidov se srečujemo z vse težjimi pro-

blemi. Zato smo spremljali izvajanje zakonskih predpisov in pravilnikov in sodelovali pri njihovem spreminjanju. Tako smo zagovarjali spremembe, ki predstavljajo poenostavitve v postopkih pridobitvi posameznih pravic ter stali na stališču, da se s spremembami ne smeje zmanjševati že pridobljene pravice.

Precej izpostavljeno je bilo tudi zdraviliško-klimatsko zdravljenje vojaških invalidov, »Nosilec partizanske spomenice 1941, narodnih herojev in drugih. Zavzeli smo se za zagotovitev dodatnih sredstev v republiškem in občinskih merilih. Zaradi težkega položaja smo sprejeli kot izključno podlago za presojo o utemeljenosti zdraviliško-klimatskega zdravljenja, medicinsko indikacijo ter dopustili možnost 14-dnevnega zdravljenja v primerih, ko je medicinsko utemeljeno.

Pri oskrbi vojaških invalidov z ortopedskimi pripomočki ter pomožnimi napravami smo se zavzeli za dvig kakovosti, za skrajšanje roka izdelave ter za poenostajenje postopka za oskrbo z njimi.

Dali smo pobudo za sprostitev uvoza sodobnejših in kvalitetnejših materialov za proizvodnjo ortopedskih pripomočkov, za carinske olajšave pri uvozu materiala, za zagotavljanje potrebnih deviznih sredstev ter za take kreditne pogoje, ki bodo težjim kategorijam invalidov dejansko olajšali nakup avtomobila. Ob obravnavanju poslovanja Zdravilišča Strunjan smo pozitivno ocenili prizadevanja delovne organizacije Krka iz Novega mesta, v smeri izboljšanja in posodabljanja zdravstvenih storitev v zdravilišču ter tudi izpolnjevanje določb Samoupravnega sporazuma očasni uporabi Zdravilišča Strunjan.

Ker je Zdravilišče Strunjan edino slovensko zdravilišče, prilagojeno za težje invalide, smo vse občinske odbore ZZB NOV angažirali, da v čimvečjem številu izkoristijo zmogljivosti v tem zdravilišču. V ta namen smo se tudi pri Loteriji Slovenije zavzeli za ustrežnejšo delitev sredstev.

Komisija pri predsedstvu Republiškega odbora ZZB NOV Slovenije za posebno dobo po 144. členu TZPZ je obravnavala tri zahtevke borcev prekomorcev. Zahtevki borcev so bili utemeljeni in ugodno rešeni... »

Osnutek poročila tudi navaja, da je kljub oteženim (zlasti finančni situaciji) delo na področju zgodovinopisja in razvijanja revolucionarnih tradicij s pisano besedo, teklo po načrtih. Lani na jesen je bil ustanovljen v ta namen še poseben odbor za financiranje zgodovinopisnih del o revoluciji in NOB in to akcijo je podprla tudi SZDL. V tem delu borčevske aktivnosti pa prav gotovo ne moremo mimo društva piscev zgodovine NOB, ki zdaj bolje organizirani lažje opravljajo svoje poslanstvo.

Zgovoren je že samo podatek, da je ta hip v obdelavi trinajst monografij, za več kot trideset pa je še v pripravi gradivo – da tistih, ki so pravkar pripravljene za tisk in onih, ki so že izšle, ne naštevamo.

Poročilo nadalje govori o aktivnostih založb Borec in Partizanska knjiga, o časopisih in revijah, katerih ustanovitelji- ca je ZZB NOV Slovenije, govori o sodelovanju med borčevskimi organizacijami, o mednarodnem sodelovanju in še celi vrsti aktivnosti, ki jih bo razprava na letni skupščini ZZB NOV Slovenije gotovo tudi še dopolnila.

A. J.

Združeni v NOB

Skupno življenje narekuje tudi skupen boj za obstanek. Skupen boj za svobodo Slovencev in Hrvatov na južnem Primorskem pa je narekovala potreba po narodni samoohranitvi pred nasilnim fašističnim poitalijančevanjem med obema vojnima. Posledica takega boja pa je bila, kot je sožitje Slovencev in Hrvatov med vojno poimenovala preprosta kmetica — partizanska mamica iz Fabcev pri Jelšanah Roza Rutar-Marija:

»Med NOB smo si prizadevali le za to, da bi si bili med seboj kot bratje in sestre. Nismo se ločevali po narodnosti!«

Odgovor, zakaj so Slovenci tako radi vstopali v hrvatske partizanske enote, pa tudi Hrvati se niso upirali vključevanju v slovenske, tiči gotovo prav v tem. Na tistem območju se Slovenci in Hrvati sicer niso nikoli narodnostno razmejevali. Podobno je še danes. V boju za obstanek in za svoje narodnostne ter človečanske pravice so se oboji borili proti avstroogrskim in italijanskim iredentističnim ter fašističnim okupatorjem. Enotni so si bili že v boju proti Turkom, znano pa je tudi, da so prav zaradi skupnega življenja in narodnostno mešanih območij južno in jugozahodno od Ilirske Bistrice oziroma Brkinov, v Čičariji in severni Istri že stoletja delovale skupne cerkvene in politično-upravne enote.

Prve povezave

Že od začetka NOB 1941–1945 so se slovenski in hrvatski organizatorji medsebojno povezovali in si pomagali pri reševanju nastajajočih težav in problemov. Že Oskar Kovačič, član CK KPS in slovenskega vodstva NOB na Primorskem in prvi organizator NOB Ervin Dolgan-Janez sta se poleti in jeseni 1941 napotila iz Trsta oziroma Brkinov na Reko in v Istro do Vodnjana pri Pulji, da bi povezala slovenske in hrvatske protifašiste v skupnem oboroženem boju. Prav tako so se hrvatski protifašisti z Reke, Kastavščine in Istre povezovali s slovenskimi organizatorji NOB iz območja Ilirske Bistrice in Istre, pri čemer se je posebno izkazal krojač Vinko Brozina. Zagrebški komite KPH pa je poslal maja 1942 v Zagreb živečega Slovenca Stanka Dodiča kot organizatorja NOB čez Brkine v hrvatsko Istro.

S takimi in podobnimi povezovanji ter drugimi prizadevanji, ki so vzpodbujala množičen protifašističen boj, so bili ustvarjeni že v drugi polovici junija 1942 pogoji, da je lahko odšla iz snežniških gozdov pod vodstvom Ivana Brozina-Slovana skupina petih borcev Brkinske čete proti Istri. Ti so se napotili čez progo Pivka-Reka med Kučelije in Zvonete v Čičarijo, kjer so se povezali s terenskimi sodelavci in si po njihovem nasvetu uredili prvo taborišče v Gredem žlebu. Le malo prej, od 13. do 25. junija, se je podala na buzetsko in pazinsko območje druga 8-članska patrolja Brkinske čete, ki pa se je kmalu zaradi zasledovanja in slabih zvez s terenskimi organizacijami vrnila v Brkine.

Med prvimi v Istri

Približno dva meseca po prihodu Slovanove skupine v Čičarijo je bila 23. avgusta 1942 v taborišču Sokoli blizu Geroa iz domačinov in poz-

navalcev Istre ustanovljena Peta četa v 2. bataljonu Vladimira Gortana, Drugega odreda pete primorsko-goranske operativne cone. Narčtovano je bilo, da bo četa delovala v Istri. Njen komandir je postal Anton Razpor-Španec iz Klane, politkomisar pa Avgust Vivoda-Arsen iz Velikega Mluna pri Buzetu.

Razen petih Slovanovih borcev (Ivan Brozina-Slovan iz Jelšan, Pepi Suštar-Miha iz Gornjega Zemona, Karel Lekšan-Jernej iz Bukovja pri Postojni, Ivan Furlan-Pater iz Renč pri Novi Gorici in Ivan Frol Vojnovič iz Jelšan) so bili v četi še Vlado Juričič iz Pulja, Dušan Jardas iz Matulja in Vincenc (Vence) Matelič iz Kastva ter nekateri drugi. Skupno je bilo v četi 14 borcev, ki so v začetku septembra 1942 pod vodstvom izkušenega vodnika Alberta Petra-Plovaniča iz taborišča prečkali bivšo jugoslovansko-italijansko mejo jugovzhodno od Snežnika,

1942, so diverzantsko napadli železniško vojaški transport blizu Rukavca. Po podatkih Ivana Brozina-Slovana je bilo v tistem napadu ubitih 120 fašistov in italijanskih vojakov. Razen opisanih dejavnosti so istrski borci obnovili in izpopolnili zveze in sodelovanje z Brkinsko četo, ki se je bila po jesenski reorganizaciji na Vipavskem novembra 1942 vrnila v Brkine.

Sodelovanje brkinskih in istrskih partizanov se je do italijanske ofenzive proti partizanom na Planiku in Učki (4–5. decembra 1942) uspešno razvijalo. Doživljalo je tudi večje in manjše težave; 13. marca 1943 na Kozjanah v Brkinih je med italijansko ofenzivo padel politkomisar istrske čete Avgust Vivoda-Arsen. Uspehi v političnem delu tako v Istri, kot v Brkinih pa so se vzlic težavam vrstili. Tako je npr. oktobra 1942 partijska organizacija iz Brkinov vzpostavila pomembne zveze z organizacijo KPI na območju Milj oziroma Korošcev nad Miljami. Do italijanske kapitulacije je vstopilo v NOV več kot 2000 novih borcev, po vseh območjih Istre pa so, zlasti na politično propagandnem področju, vse bolj aktivno in uspešno delovali NOO kot organi porajajoče se nove revolucionarne oblasti in organizacije KPH, katerih vodstvo je bilo ustanovljeno 10. marca 1943. Po italijanski ofenzivi na Učko in Čičarijo so se težave povečale, zato se je moral pod povečanim faši-

Avgusta leta 1959 so padlim kurirjem odkrili spominsko obeležje na Slavniku. Med padlimi je tudi Avgust Vivoda, narodni junak, padel na Rjavčah marca 1943.

v Gorski Kotar, od koder so šli potem v enote 13. primorsko-goranske divizije v Liko in drugam. Vendar je nato 11. junija 1943 štab Slovenske Primorske operativne cone zahteval, naj Peta hrvatska operativna cona vrne slovenske borce. In res so jih Hrvati ob kapitulaciji Italije in pozneje vrnili.

Istrski partizanski borci so zaradi posebno zaostrenih razmer in številne šibkosti ter posebne občutljivosti okupatorjev delovali predvsem politično propagandno in mobilizacijsko in ne toliko vojaško. Najpomembnejši »pункт« je bil pri Brgradu v Čičariji. Vodil pa ga je komandir Anton RASPOR-ŠPANEK.

Po kapitulaciji Italije

Kapitulacija Italije in z njo vzpodbujena ter sprožena vseljenska vstaja na Primorskem in v Istri, povezana z razoroževanjem italijanske vojske in revolucionarnim prevzemanjem oblasti, sta bistveno izboljšali pogoje. Možnosti za uveljavljanje narodnoosvobodilnega in revolucionarnega prizadevanja na vseh obravnavanih območjih, naseljenih s Slovenci in Hrvati ter napredno usmerjenimi Italijani so se povečale. Na območju Klane, Lipe, Novokračin, Lisca in po drugih krajih med Ilirsko Bistrico, Starodom, Šapjanami, Jelšanami, Rupo, Matulji in Reko, je deloval Kastavsko-riječki odred. Po

nalogu tega odreda so mladinci, prebivalci Jelšan in nekaj borcev tega odreda razorožili italijanske karabiniere in mobilno protipadalsko enoto italijanske vojske v Jelšanah. Štab odreda je bil do začetka nemške ofenzive v Klani, njegova glavna baza pa v cestarski hiši v Novokračinah. Tja so borci in prebivalci vozili orožje, strelivo, hrano in opremo, zaplenjeno italijanskim vojakom i enotam. Slovenski ljudje, zlasti za boj sposobni moški, so se tudi tu, podobno kot po vsej Primorski in Istri z navdušenjem in množično vključevali v Kastavski-riječki odred, torej v hrvatske partizanske enote, saj slovenskih tedaj tam ni bilo. V njem so se borili, dokler ni močnejši sovražnik zlomil njihovega odpora. Tedaj so se razkropili in mnogo jih je padlo, tudi komandant Kastavsko-riješkega odreda Ante Pilepić. Večina se jih je skrivala v bližini domačih vasi in gozdovih, nato pa so se spet priključili partizanom.

Ob prvem nemškem preboju skozi Ilirsko Bistrico proti Reki, ki je bil 14. septembra 1943, so odredovi mineri porušili most v Kosezah pri Ilirski Bistrici in v Trepčanah, vendar to Nemcem ni močno oviralo. V nadaljnjih bojih na območju Čičarije (Žejanski gozdovi) in na Gomancih ter v snežniškem pogorju so med 2. in 13. oktobrom 1943

razbili partizanske enote. Mnogi borci so se zatekli domov in čakali, da se razbite enote-čete in bataljoni obnovijo, da bi se jim spet pridružili. In res je prišlo na obravnavanem območju do obnavljanja enot že v drugi polovici oktobra, drugod pa malo kasneje.

Kakšna je bila narodnostna sestava?

V komaj 23 dneh od kapitulacije Italije (8. septembra do začetka nemške ofenzive 2. oktobra 1943) je bilo ustanovljenih na južnem Primorskem in v Istri kar pet brigad (Brkinska, 1. Slovenska-istrska, Tržaška in 1. ter 2. hrvatska-istrska) in štirje odredi (Brkinsko-bistriški, Slovensko-hrvatski Istrski, Odred Učka in Kastavsko-riječki odred z okoli 15.000 borcev in bork, posamezni odredi in brigade so imeli takrat po okoli 1.500 ali še več borcev). Samo po sebi se zastavlja vprašanje, od kod so prišli in katerim narodnostnim skupnostim so ti borci pripadali.

Za sedaj na to vprašanje lahko odgovorimo le na splošno, da je večina pripadala hrvatski, slovenski in italijanski narodnosti. Ne vemo pa niti približno, koliko jih je bilo iz internacije in zaporov vračajočih se Srbov, Črnogorcev in drugih. Zato bi morali v prihodnje ta problem poglobljeno proučiti.

Za sedaj pa se moramo povsem zanesljivo zadovoljiti z žalostno ugotovitvijo, da so bile vse zgoraj omenjene enote – razen Brkinsko-bistriškega in Slovensko-hrvatskega istrskega odreda, ki sta bila že med 15. in 20. septembrom razformirana – med nemško ofenzivo od 2. do 13. oktobra 1943 razbite. Zato je tudi vprašljivo, ali so štabi teh enot uspeli v tako kratkem času in burnih razmerah pripraviti spiske borcev. Nedvomno pa je, da bi se bila ohranila, če je bila urejena, potrebna dokumentacija o narodnostni sestavi takratnih enot, zato o njej lahko le ugibamo.

Maks Zadnik

Proslava ob obletnici splošnega ljudskega upora leta 1948 pri Buzetu.

stičnim pritiskom večji del Istrske čete, ki je med tem številno porasla, umakniti v Brkine, od koder so potem istrski borci kot kurirji ali v patroljah vzdrževali zveze z Istro. Zbirali so tudi novince, hrano in opremo ter vse po zvezah pošiljali partizanom čez nekdanjo mejo na Hrvatsko. Tako so konec februarja 1943 brkinski in istrski borci zaradi pomanjkljivih zvez s slovensko NOV vzhodno od stare meje pospremili 150 novincev iz Brkinov v taborišče Šeginje

potem pa nadaljevali potovanje skozi snežniške gozdove mimo Zabič v Novo vas pri Jelšanah, tu je bila javka pri Milanu in Mariji Lever, ki sta organizirano delala za NOB od februarja 1942. Iz Nove vasi so razporejeni istrski borci nadaljevali pot čez cesto Reka-Trst proti severozahodu v Žejanske gozdove, od tam pa dalje na Planik. Tod so med številnimi aktivisti našli Antona Dobrecu-Bončića, doma iz Veprinca, ki je poslej z vsemi člani družine vneto delal za NOB.

Tesno sodelovanje je steklo...

Razporejeni istrski borci so se po prihodu v Istro jeseni 1942 na novem območju povezali s terenskimi organizacijami na podeželju in v večjih krajih Istre. S političnimi pripravi so prispevali pomemben delež za vseljenski upor z organizacijo takoiimenovanih »pунктов« ali terenskih javk. Vzdrževali so zveze med političnimi organizacijami, na fašistični praznik, 28. oktobra

Odbor Skupnosti borcev 1. slovenske brigade – II. grupe odredov obvešča, da bo ob priliki pohoda miru na Blegoš, po sklepu Skupščine občine Škofja Loka, proglašeno poimenovanje:

BLEGOŠKA CESTA V CESTO DRUGE GRUPE ODREDOV.

Osrednja proslava s poimenovanjem bo

7. MAJA 1988 OB 11. URI PRI KOČINA BLEGOŠU.

Ob tej priliki se bomo po 46 letih srečali borci II. grupe odredov z borci Poljanskega bataljona (Poljanske, Selške in Škofjeloške čete), da obnovimo tovarštvo, skovano v težkih borbah v najtežjih dneh naše zgodovine.

VABIMO, da se srečanja udeležite v čim večjem številu.

ODBOR II. GRUPE ODREDOV

Mestna konferenca SZDL Ljubljana in kraljeva konferenca SZDL »Milan Majcen« Ljubljana Šiška obveščata Ljubljančane, da bo spominska svečanost ob 8. obletnici smrti maršala Tita v sredo, dne 4. maja 1988 ob 14.45 uri pri spomeniku pred Muzejem ljudske revolucije v Tivoliju.

VABLJENI!

Prostovoljci za Tomšičevo

Tovariš Ivan Kikelj, podpolkovnik letalstva JLA v pokoju, ki sedaj živi v Ljubljani, mi je pripovedoval, jaz pa sem njegove spomine v kratkih obrisih zapisal. Še živeči borci te skupine, dopolnite pričujoči zapis dogodka in sliko s svojimi spomini! Le s skupnimi prizadevanji bomo lahko še bolj obogatili pričevanja o NOB.

V prvi polovici meseca julija 1942. leta se je v vasi Kotelj, v bližini Runarskega in Sodražice na Ribniškem zbralo večje število borcev NOV iz 3. grupe partizanskih odredov Slovenije. Ivan je bil tedaj kurir v štabu 3. grupe odredov pri komandantu Bojanu Polaku – Stjenki. Spominja se, da je tedaj potekala partijska konferenca na Cinku v Kočevskem Rogu, kjer so veliko govorili tudi o odnosu partizanskih enot do civilnega prebivalstva, o pojavu sektaštva in drugem. Med borce so postopoma pronicale tudi vesti o številni krepitvi okupatorjevih enot in moči njihovega orožja. Italijani so pripravljali svojo veliko poletno ofenzivo, ki so jo začeli 16. julija 1942 s čelnim navalom na Notranjsko in so jo neuspešno končali z obkrožitvijo in česanjem Kočevske Roga. Pomagali so jim tudi domači izdajalci – belogardisti, ki so bili tedaj organizirani v enotah legije smrti.

Med partizani je tedaj vladalo ognjevitno bojno vzdušje.

Ivan pripoveduje, da so s posebnim zanosom poslušali ukaz (naredbo) Glavnega poveljstva slovenskih partizanskih čet o ustanovitvi 1. slovenske proletarske brigade Toneta Tomšiča. V ukazu je bilo posebej poudarjeno, kdo lahko postane borec na stojajoče partizanske brigade. V sestavo te brigade so bili sprejeti samo prostovoljci, že doslej preizkušeni dobri borci, delavci in kmečki proletarci.

Skupina je prihodila peš pot iz Kotla pri Ortneku, prešla železniško progo Ljubljana-Kočevje in krenila v gozdove Male gore. Od tu je šla prek ceste Dobre polje – Struge nad vasjo Tisovec in nadaljevala pohod v vas Cesta, kjer je bil 16. julija 1942 ustanovni zbor 1. slovenske proletarske udarne brigade Tone Tomšič. Ta naziv je brigada imela le nekaj dni. Že 10. avgusta se je preimenovala v 1. udarno partizansko brigado Toneta Tomšiča. Izpuščen je bil naziv PROLETARSKA.

Borci skupine, ki so bili rojaki iz območja sedanje krajeve skupnosti Golo-Zapotok so bili razporejeni v drugi bataljon, v prvo četo, ki ji je poveljeval Albin Grajzer, in v prvi vod. Komandir voda je postal Jože Jakič – Dušan. Iz vasi Cesta se je 1. in 2.

bataljon premaknil v Kočevski Rog na žago. Tretji bataljon še ni bil formiran. Iz Kočevskega Roga je glavšina drugega bataljona krenila mimo Uršnih sel na Gorjance. Že tedaj, ko so bili v Kočevskem Rogu, so se vsi borci skupine prijavili k bombnemu. Uspešno so napadali železniško progo Ljubljana-Kočevje. Po prihodu na Gorjance so uspešno napadli sovražnikovo postojanko na Ratežu, kjer pa je padel Vid Purkat. Ranjena sta bila Ivan Kikelj in Jože Glavan iz Zapotoka. Oba ranjenca sta se skupaj z drugimi ranjenimi partizani zdravila v Kartuziji Pleterje.

Tako se je začel osip skupine prostovoljcev, bombašev in jurišnikov za Tomšičevo brigado. Borci, ki so vojno preživeli, so svobodo dočkali v drugih enotah NOV. Jože Jakič – Dušan kot komandant brigade Ljubo Šerčer, Janez Purkat kot namestnik komandanta bataljona Notranjskega vojnega območja, Janez Kikelj kot slušatelj letalske šole v Sovjetski zvezi, Vid Drobnič kot obveščevalni oficir obveščevalne točke 7 in Jože Glavan – Cveto kot komandir obveščevalne točke 7.

Vse preživele vabimo k sodelovanju.

Ludvik Golob

V začetku julija 1942 je nastala skupina prostovoljcev za 1. SLOVENSKO PROLETARSKO UDARNO BRIGADO TONETA TOMŠIČA. Pohod skupine iz Kotla na zborna mesto brigade v vas Cesta pri Kočevju ponazarja tale posnetek. Na sliki so od leve proti desni:

Na čelu skupine je kurir Tomo, ki je vodil skupino na zborna mesto. Prvi par – na levi strani je Vid Purkat, krojaški pomočnik iz Zapotoka, padel kot bombaš 9. 8. 1942 pri napadu na Ratež. Na desni strani je Jože Jakič, mizarški pomočnik, doma iz Zapotoka. Sedaj živi v Ljubljani kot generalpodpolkovnik v pokoju.

Drugi par – na levi je Janez Purkat, kmečki proletarec, doma iz Zapotoka, kapetan prvega razreda, živel je na Vrhniki, kjer je umrl za posledicami vojne.

Na desni je Ivan Kikelj, kmečki proletarec, doma iz vasi Zapotok. Sedaj živi v Ljubljani kot podpolkovnik letalstva v pokoju.

Tretji par – Ivan se točno ne spominja imen in priimkov obeh borcev; morda bi

zanje vedeli kdo izmed živčih borcev.

Četrti par – na levi strani je Vid Drobnič, kmečki proletarec, doma iz vasi Rogatec pod Kureškom. Sedaj živi kot upokojenec v Trzinu. Na desni strani je Jože Glavan, kmečki proletarec, doma iz vasi Zapotok, padel v bližini Sodražice v dneh napada na Kočevje.

Peti par – na levi je Jože Glavan-Cveto, doma iz vasi Škrlje, kmečki proletarec, sedaj živi v Celju kot upokojenec. Na desni strani je Tone Železnik, doma iz vasi Visoko pod Kureškom. Bil je dober mitraljezec. Padel je v bližini Karlovice pri Velikih Laščah.

Slika je nastala 14. ali 15. julija 1942 v gozdu nad vasjo Tisovec pri Strugah v Suhi krajini. Fotoaparati je imel Vid Purkat, ki je pred odhodom v partizane živel kot krojaški pomočnik v Ljubljani. Kdo je slikal se točno ne ve. Obstaja možnost, da je imel fotoaparat vgrajen samosprožilec.

Slika in fotopozitivi so hranjeni v Muzeju revolucije v Ljubljani pod številko 13252. Vsakdo si jo lahko naroči.

Deveterica iz Jelenovega žleba

V Prvi četi 2. bataljona Gubčeve brigade, ki ji je poveljeval Adolf Osterc-Adi s komisarjem Jožetom Žagarjem-Jugom, je bil tedaj politični delegat voda Lado Kocijan. Iz Rudeževe poti so izza položajev 1. bataljona Cankarjeve proti grebenu Male Bele stene hitro napredovali, kmalu pa se je v pohodni koloni izoblikovalo več skupin borcev iz čete in članov bataljonskega in brigadnega poveljstva, ki so spremljali ta bataljon. Lado se je tedaj znašel v eni takih skupin skupaj s Francijem Kolarjem, namestnikom brigadnega komisarja Jožetom Žagarjem-Jugom in še nekaterimi.

Ko so po izredno napornem prodiranju po zaraslem gozdu le prisopihali blizu cilja – na del grebena, so v razdalji petnajstih metrov pred seboj ugledali skupino ravno tako sopečih Italijanov. Lado je bil zaskrbljen, saj je videl, da se je italijanski puškomitraljez že ugnedil za naravnim zaklonom. Z dolgi rafali je klesil po položajih Ladove skupine. Lado je storil edino možno: takoj je pripravil, aktiviral in zalučal ročno bombo na zaklon laškega puškomitraljeza. Iz gnezda sta zbežala dva Laha, eden je obležal. Kmalu zatem pa je videl, da je nekaj podobnega skušal izpeljati tudi komisar Jug. Pri iskanju boljšega za metanje bomb na mitralješko gnezdo ga je nenadoma zadela italijanska krogla. Padel je, v maščevanje pa so namesto njega italijansko gnezdo uspeli uničiti njegovi borci.

Lado je med bojem opazil lepe škornje italijanskega podoficirja, ki se je nedaleč proč pred njim potuhnil. Ležal je na tleh, kot da bi bil mrtev. Hotel ga je sezuti, saj bi mu zelo prav prišla Lahova dobra obutev. K sreči pa je bil na nekam nenaravno ležanje »mrtvega« Laha pozoren njegov soborec Franc Krese-Čoban, tedanji brigadni obveščevalec. Čoban je pravkar pripeljal okrepitev 2. bataljonu: en vod 1. čete 1. bataljona Gubčeve. Tako je Čoban še utegnil zavpiti: »Lado! Pazi!« in tako Ladu rešil življenje. »Mrtvi« Lah je namreč bliskovito oživel in takoj od blizu iz pištole ustrelil proti Ladotu. Ta se je utegnil odmakniti le toliko, da ga ni zadel v glavo ali pljuča, kamor je meril, ampak le v roko. Kmalu nato so ga odpeljali izza prve bojne črte, saj je iz rane na roki kar precej krvavel...

Vsem je močno primanjkovalo streliva

V 2. četi 2. bataljona, kate-re komandir je bil Janez Šmuc-Roman, komisar pa Stane Škrli, je bil eden izmed puškomitraljezcev tudi Kostja Virant-Samo, doma iz Dolenjskih Toplic, gubčev od ustanovitve. Za tem piškomitraljezom so se sicer menjali kar trije, vendar se je Samo zanašal v glavnem le nase. V Jelenovem žlebu je kot ponavadi v nevarnih položajih nosil polne okvirje streliva kar za sarami svojih škornjev. Tako mu je bila vsaj začetna zaloga vedno pri roki.

Tudi s položaja na grebenu Male Bele stene, ga je držala 2. četa v sredini borbenega razporeda 2. bataljona Gubčeve, je Samo streljal le s posameznimi strelji ali s kratkimi rafali. Sovražnikom je bilo seveda pred njim veliko, toda skrbelo ga je, da bo ostal brez streliva. Bataljonskemu poveljniku Petru Brajeviču, ki je pregledoval položaje, to ni bilo všeč. Trdo ga je prijel in mu pokazal, kako se po njegovem mora streljati. Sicer je bilo hudo tudi na položaju 2. čete do

tedaj, ko jim je uspelo odbiti prvi napad Italijanov, ki so na vsak način poskušali zasesti Malo Belo steno.

Anton Taborski-Dolenc, tudi preizkušen gubčev, je bil v 3. četi 2. bataljona Gubčeve, ki je napadala na desnem krilu bataljona. Komandir čete je bil Jugov brat Andrej Žagar-Maj, komisar pa Kazimir Klešnik Kazi. Položaji, ki jih je uspela zasesti ta četa, so bili izredno primeri, vendar je borec močno primanjkovalo streliva. Dolenc je imel le nekaj nabojev in je streljal samo tedaj, ko je bil res prepričan, da bo njegov strel zadel v polno. Posnemali so ga vsi borci v vodu. Postopoma je italijanski puškomitralješki in mitralješki ogenj izgubljal na moči, tudi mine so pojenjale. Rafali četnih puškomitraljezcev Antona Šporarja in Jožeta Kadunca-Ibra so bili očitno uspešni. Bočno sta tolkla vzdolž celotnega sistema obrambe italijanskega bataljona, obrnjenega proti severovzhodu in zahodu, med njunimi rafali pa skoraj ni bilo kritja.

Kjer se je le dalo, so borci Tretje čete 2. bataljona Gubčeve metali na italijanske položaje tudi kamenje, saj jim je na koncu že močno primanjkovalo ročnih bomb. Italijanski položaji so bili mestoma oddaljeni od četnih tudi manj kot dvajset metrov. Del borcev te čete je bilo na skrajnem desnem krilu v izvidnici – opazovalnici, tik nad Rudežovo potjo. Bili so prvi, ki so ob koncu bitke opazili hitro se bližajoče postave borcev Tomšičeve brigade...

Z bombaši nad mitralješki položaj

Zaradi izrednega pritiska večine italijanskega bataljona, se je zavedal, da mu grozi obkolitev, se je ob koncu prve polovice bitke na položaje 1. bataljona Cankarjeve brigade nad Rudežovo potjo že postavljalo vprašanje, kdaj bo uspelo Italijanom prebiti bataljonsko obrambo. Zato je bil ukaz brigadnega poveljstva: »Puškomitraljezci 3. bataljona, naprej!«, še kako upravičen. Politični delegat voda v 3. četi tega bataljona Alojz Hren je tedaj dobil od svojega komandirja ravno tako kratko povelje. »Hren, s četnima puškomitraljezoma, naprej. Tam boš dobil nadaljnje povelje!«

Lojze je odhitel s puškomitraljezom po Rudeževi poti. Prihiti so do tistega dela, kjer so stali Dragan Jevtič in Jože Borštnar iz Cankarjeve ter Milovan Šaranovič in Viktor Avbelj-Rudi iz Zone. Poveljnik Cankarjeve Dragan jim je ukazal, da naj se puškomitralješke skupine iz 3. bataljona takoj povzpno na pobočje nad potjo in vključijo v bojni razpored borcev 1. bataljona Cankarjeve. S svojim ognjem naj okrepijo napad 1. bataljona, ravnavajo pa naj po poveljih starešin tistih, v katere se bodo vključili.

Tedaj je do skupine Članov poveljstev Cankarjeve in Zone prihitel 2. bataljon Gubčeve. Borci mitraljeških in bojnih skupin 3. bataljona Cankarjeve so poznali namestnika poveljnika Gubčeve brigade Staneta Potočarja-Lazarja, ki je kaj kmalu po pogovoru z Milovanom krenil za 2. bataljonom navkreber proti grebenu Male Bele stene. Malo kasneje so videli le še njihove hrbte. Puškomitraljezci in del drugih borcev 3. bataljona Cankarjeve pa so postopoma vključevali v bojne vrste 1. bataljona svoje brigade. Prvi, na katerega so naleteli borci, ki jih je vodil Lojze Hren, je bil komisar 1. čete 3. bataljona Matija Kuhar. Skupaj so nato jurili na italijanske položaje. Uničevali so jih z ročnimi bombami, s strelji iz pušk in rafali puškomitraljezov, ki pa so tedaj imeli le po dva ali štiri okvirje streliva po dvajset kosov. Zato je Lojze ukazal, da lahko streljajo le s kratkimi rafali in posamično. Puškomitraljezci so se morali zato večkrat izpostavljati in meriti vedno na novo. Hitro so morali iskati čim boljše zaklone, in od tam nadaljevati z obstreljevanjem italijanskih gnezd. Sicer so največ storile ročne bombe borcev...

Eden izmed puškomitraljezcev 3. bataljona Cankarjeve je bil tedaj tudi Viktor Herman Zmago iz Prve čete. Zmago je bil le dober teden poprej ranjen v levo roko v bojih v Suhi krajini, da so mu tovariši iz čete na dolgem nočnem pohodu iz Ribniške doline proti Jelenovemu žlebu pomagali nositi puškomitraljez. Kljub tej rani je bil Zmago na povelje, da naj gredo puškomitraljezci 3. bataljona naprej, toliko pri močeh, da je zopet prijel za puškomitraljez in odšel za drugimi. Skupaj s političnim delegatom Lojzetom Hrenom in minercem Lepoldom Jermanom-Poldetom so kasneje jurišali na italijanske položaje. Pred položajem Zmagove lahke brede je bila velika skala, izza nje pa je s težko bredo divje tolkel italijanski mitraljezec. S svojim puškomitraljezom mu sam Zmago ni bil kos. Bolj z znamenji rok kot z besedami so se dogovorili, da se bosta ob Zmagovi ognjeni podpori in pomoči še enega puškomitraljeza, ki je imel položaj nad Zmagovim, priplazila do italijanskega mitralješkega položaja dva borca z ročnimi bombami in ga uničila. Zmagov in sosednji puškomitraljez sta pri tem tolkla s kar dolgimi rafali, z dobro zalučano bombo pa je bilo mitralješko gnezdo v resnici uničeno. Borci Cankarjevega 1. in delov 3. bataljona so na tistem delu bojišča tako zopet lahko prodrli nekoliko naprej. Tedaj je Zmago mimogrede pogledal svojo levo roko, v katero je bil pred dnevi ranjen. Bila je vsa zatečena. Kaj kmalu pa se je ob njem pojavil njegov soborec Stane Konda. Prevzel je Zmagov puškomitraljez in z njim nadaljeval boj do zmag, ki se je sicer že bližala...

Silvo Grgič-Šimen

Opomba: Udeleženci bitke v Jelenovem žlebu, ki to do sedaj še niso stori, še vedno lahko sestavijo kratke opise svoje in drugih soborcev udeležbe v njej. Pošljite naj jih avtorju tega zapisa na naslov: Silvo Grgič, Titova 25/B, Ljubljana

Politkomisar Sime zbira in komentira

(Pre)številne vile ob morskim obali...

Sarajevo, 9. aprila – V več organizacijah ZK v Bosni in Hercegovini so postavili vprašanja o gradnji vil in počitniških hiš na morju, zlasti v Neumu, v hribih in drugih krajih v republiki. Bilo je slišati zahteve, da bi v najbolj vpljivih primerih ugotovili upravičenost in zakonitost pridobivanja takšne lastnine (podčrtano že v izvirniku – pripomba Sime).

Tako piše včerajšnje poročilo o razpravi v temeljnih organizacijah in organih zveze komunistov BiH o težah za konferenco ZK BiH.

Ostro so izrazili mnenje zlasti v osnovnih organizacijah ZK, krajevnih skupnosti in šol, da so socialne razmere pri nas dosegle takšne razmere, da je treba sprejeti najostrejši in celo administrativne ukrepe, s katerimi bi onemogočili nadaljnje bogatenje mimo dela in nena-mensko izkoriščanje kreditov.

Komunisti zahtevajo, da ta vprašanja odločno pretresejo in spregovorijo o imenih vseh tistih, ki so se zatekali k takšnim zlorabam. V razpravah so poudarili, da na politično razpoloženje vpliva ravnanje posameznikov na odgovornih političnih in gospodarskih funkcijah, ki svojim otrokom in družinam zagotavljajo privilegirane stipendije, študijska bivanja v tujini, zaposlovanje mimo vrst in zdravljene v tujih kliničnih centrih.

Navedeni članek mi je potrdil, da se je v Bosni in Hercegovini močno spremenila družbena klima, zlasti še po Agrokomercu ali pa prav zaradi njega. Še pred nekaj leti so namreč v tej republiki zaradi takih in podobnih izjav padale glave... Seveda bom to, za vodilne v BiH prav nič laskavo oceno, tudi utemeljil, kar sem doslej tudi še vedno storil.

Na 6. kongresu bosansko-hercegovaških sindikatov oktobra 1982 je govoril tudi Ante Simić, delavec pri visoki peči zeniške železarnice s skoraj 30-letnim stažem, takrat zaposlen v sindikatu železarnice in član predsedstva občinskega sindikalnega sveta Zenice. Govoril je v imenu 21.225 delavcev zeniške železarnice in podjetja PREMIZ ter med drugim dejal:

»Medtem ko tu govorimo, kako bi izšli iz hude krize, pa smo istočasno priče nezakonitega bogatenja posameznikov tako v zasebnem kot družbenem sektorju, kot tudi nezakonitega odtujevanja družbene lastnine v športnih in drugih organizacijah. Dejal je še, da gradijo zelo drage počitniške hišice (vikende), hiše in vile, si prilaščajo najlepše predele naše domovine ob morju in v planinah in da si celo z ograjami nezakonito osebno prilaščajo dela morske obale.

Naši delavci niso navdušeni nad takim obnašanjem, posebno še, ko nekateri prav s takih in podobnih govorniških odrov govorijo o nujni ekonomski stabilizaciji, sami pa se obnašajo prav nasprotno; razmetavajo družbeno sredstva in ona iz kreditov zgolj v negospodarske investicije. Vozijo se z družbenimi avtomobili, pogosto tudi v smerih, kjer so na voljo udobni vlaki in avtobusi. Niso redki primeri, da se posamezniki vozijo na dopust in k vikendom z družbenimi avtomobili, pa celo s helikopterji!

Simić je svoj govor, ki so ga delegati večkrat prekinili s spontanim ploskanjem, zaključil z zahtevo, »da se vsa nezakonito pridobljena lastnina na zakonit način odvzame, da se nacionalizira

nezakonito pridobljena lastnina in uporabi v splošne družbene namene.«

Delavec pri visoki peči zeniške železarnice je mahoma postal junak 6. kongresa bosanskohercegovaških sindikatov. Vendar ne za dolgo...

Sodu je izbilo dno, ko je Simić na zahtevo beograjskega novinarja zatem podrobneje pojasnil glede vil, vikendov in helikopterjev: »Veliko delavcev, ki so bili v Neumu na počitnicah ali na rekreaciji, nam je sporočilo, da pogosto določene voditelje pripeljejo v to obmorsko mestoce helikopterji prav do njihovih vikendov. Znano je, kdo ima tam vikende in kdo so ti ljudje. Podobne pripombe smo dobili tudi o obnašanju lastnikov vikendov na Vlačiću. Prosim vas, kako se počuti delavec, ko pride na Vlačić in tam vidi ogromne in luksuzne vile, pred katerimi »dežurajo« družbeni avtomobili!»

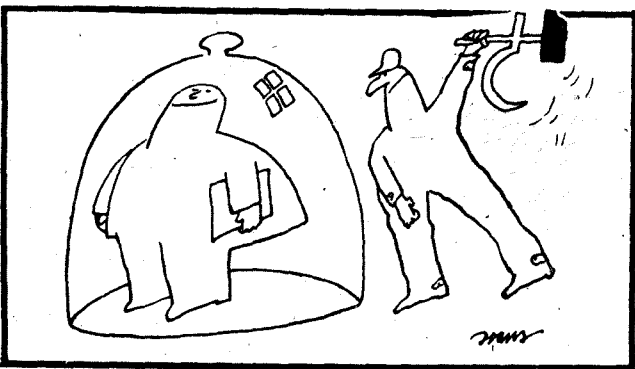
Predsedstvo CK ZK BiH je sklenilo, da je treba nemudoma »razčistiti,« vendar ne s primeri, ki jih je opisal Simić, temveč – s Simićem!

Začele so se muke za Simića in njegovo družino. Dva meseca po kongresu je bila »razširjena« seja konference sindikatov železarnice, z »gosti« Kemalom Karačićem, predsednikom bosanskohercegovaških sindikatov, Živkom Kljajićem, predsedni-

občinskega sindikata je napredoval v predsedstvo republiškega sindikata, od lani pa je predsednik medobčinske sindikalne organizacije. Anton Zrnić, takrat član najvišjega partijskega vodstva, je zdaj poklicni delegat Zvezne skupščine, takratni predsednik republiškega sindikata Kemal Karačić pa predsednik Statutarne komisije CK ZK Bosne in Hercegovine...

Simićev primer je za nekaj let zamašil usta zeniškim železarjem in občanom, ugledni tovariši pa so se še naprej neovirano vozili s helikopterji k vikendom na Vlačić in v Neum. Vse to so počeli do izbruha afere Agrokomerc...

Na seji Predsedstva ZKB NOV Bosne in Hercegovine so vneto razpravljali o aferi Agrokomerc. Takrat je zeniški delegat prvoborec Milan Prašalo primerjal, kako vodilni še zdaj zvesto branijo Hamdijo Pozderca in kako so pred petimi leti ravnali z delavcem Simićem. Dejal je: »Ante Simić, delegat zeniške železarnice na 6. kongresu, je tam povedal resnico, kako se nekateri vozijo s helikopterji na kavo na Vlačić in navedel še nekaj primerov zlorabe privilegijev. Po vrnitvi v Zenico je ta poštenjak končal na nevropsihiatriji. Pri njem so iskali napake vse do pradedov, samo da bi ga osramotili. Tako so ravnali z delavcem!»

kom zeniškega občinskega sindikalnega sveta, Manom Medićem, predsednikom občinske konference ZK Zenica, in drugimi.

Po maratonski razpravi so Simića spoznali za krivega. Javnost so obvestili, da je Simić svoj predlog o nacionalizaciji v Jugoslaviji zgradil na dezinformacijah in polresnicah. Simićeve izjave na kongresu pa da niso utemeljene z dejstvi, temveč le na raznih govorcih, intrigah in neresnicah o stanju v naši družbi in obnašanju najodgovornejših tovarišev.

Za svoj nastop in stališča da Simića niso pooblastili delavci zeniške železarnice!

Simića so na tej seji tako dolgo obdelovali, da je končno moral preklicati vse, kar je govoril na sindikalnem kongresu in kasneje beograjskemu novinarju. Po tej seji se je moral Simić zdraviti na nevropsihiatriji... Kasneje se je Simić spet vrnil na staro delovno mesto k visokim pečem kot strokovnjak za homogenizacijo rude, se zavil v popolni molk in lepo prosil, da ga pustijo pri miru...

Po stari navadi so se na »razširjeni« seji obregnili tudi ob novinarje, zlasti še iz drugih republik, in jih obdolžili, da senzacionalistično prikazujejo stanje v Bosni in Hercegovini kot politiko trde roke.

In kaj se je zgodilo s »predstavnikmi« delavskega razreda, ki so izvršili sklep Predsedstva CK ZK BiH? Kar vsi po vrsti so »avanzirali« Živko Kljajić, takrat predsednik

sedstva SR BiH Ivica Blažević, ker ne ve, kako bo vrnil 500 starih milijonov dinarjev posojila za vilo, ki ga je prejel od olimpijskega sklada preko Jugobanke. Ivica Blažević – med prijatelji in znanci je Stole – je pred osmimi leti zgradil vikend na Vlačiću, ga uspešno prodal Smučarskemu klubu »Zenica«, zatem kupil in prenovil hišo v Trogiru, jo prodal in kupil novo v Brelju. Do nedavna je gradil na Vlačiću vilo, je malo manjšo od hotela »Bobanovac«. Vendar je ta vila prepisana na njegovo hčerko Vesno, sekretarko OO ZK v Športno-rekreacijskem centru »Vlačić«.

Ker je Rajko Mihajlović, javni tožilec iz Travnik, malo preveč zavzeto brskal okoli gradenj vil in vikendov, o kreditih zanje, mercedesih in helikopterjih takrat »nedotakljivih«, je moral na hitro pobrati šila in kopita v Travniku in se preseliti v Novi Sad, pri čemer pa ni pozabil odnesti bogato dokumentacijo...

In kaj naj ob zaključku napišem o Simiću? Na žalost še velja »narodna poslovica,« kot pravijo tam doli: »Petao koji prvi zakukuriče završava u supi!«

Nemogoče je mogoče ali istočasno pri partizanih in belih...

Ljubuški je mestoce na jugovzhodu istoimenskega polja v zahodni Hercegovini in gospodarsko ter prometno središče tega predela.

Nedavno pa je Ljubuški postal znano po vsej Jugoslaviji po prav neverjetni zahtevi. Nad sto občanov je javno in brez kakršnegakoli zadržka pismeno priznalo, da so v zadnji vojni služili italijanskemu okupatorju! S pomočjo priči in dotlej dobro skritih dokumentov sedaj naenkrat brez trohice sramu dokazujejo, da bi bili pripadniki »Prostovoljne protikomunistične milice (Milizia volontaria anticomunista – MVAC)« in da jim zato zakonito pripada – italijanska pokojnina!

Pri podružnici Skupnosti pokojninskega in invalidskega zavarovanja SR Bosne in Hercegovine v Mostarju je na predpisanem obrazcu »Foglio Notizie« vložilo zahtevek že 137 občanov, večina iz Ljubuške, ostali pa so iz sosednjih občin Čapljina, Čitluk, Duvanj in še iz nekaterih drugih.

Glasovi, da bi lahko dobili italijanske pokojnine za »usluge«, storjene italijanskim fašistom, so v Ljubuškem in okolici začeli krožiti sredi lanskega leta, istočasno pa so se pojavili vprašalniki »Foglio Notizie« v italijanski in srbohrvaščini, za katere nihče ne ve, (ali noče vedeti), od kod so prišli. Ker je bilo izvirnih vprašalnikov občutno premalo, so jih začeli fotokopirati in prodajati po ceni od 10 do 20 tisoč dinarjev! Dober posel so zavohali tudi ljubuški advokati, ki so s prevajalci za italijanski jezik drago prodajali »strokovno pomoč«.

Italijanski okupator je v želji, da bi onemogočil ali vsaj zavril razvoj NOB v teh krajih, že leta 1942 v Crvenem Grmu pri Ljubuškem ustanovil prvo enoto MVAC. Pripadniki te zloglasne enote, ki so bili sami domačini, so nosili italijansko uniformo in dalmatinske kape, na katerih so bile zastrašujoče mrtvaške glave. Znano je, da ti »Prostovoljni protikomunistični miličniki« niso doma počeli večjih zločinov, zato pa so se s temi »proslavili« v severni Dalmaciji. Po kapitulaciji fašistične Italije so pripadnike MVAC razvrstili po četniških in ustaških enotah.

Da ne bi po krivici vse prebivalce Ljubuške in okolice zmetel v en koš, moram pojasniti, da je iz Ljubuške odšlo v partizane 1550 borcev, od tega so trije narodni heroji, 36 pa je nosilcev partizanske spomenice 1941. Veliko je tudi žrtev fašističnega nasilja in internirancev.

Po osvoboditvi so pripadniki MVAC tajili ali vsaj zmanjševali svojo udeležbo v navedeni fašistični vojaški formaciji. Tako je Luka Rašić iz Dola zvito uspel pridobiti status borca NOV od marca 1943! Sedaj pa je privlekel na dan originalno izkaznico MVAC in za »Foglio Notizie« verodostojno dokazal, da je služil v MVAC vse do 9. septembra 1943 in v tem času prejemal redno plačo in hrano! S tem je upravičil naslov tega komentatorja...

Proti Rašiću in podobnim že tečejo postopki zaradi »dvojnega službovanja« za izključitev iz vrst ZKB NOV in za odvzem statusa borca NOB!

Eden redkih nekdanjih pripadnikov MVAC, ki se ni skrivljal pred novinarji, je 70-letni Ivan Herceg iz Preloga: »Imam čisto vest. Delal sem, kar so zahtevali od mene. Ustaši so mobilizirali, partizani so bili daleč, zato sem se umaknil v MVAC. Takrat je bilo lahko izgubiti glavo; čuval sem svojo in tudi mnoge druge. Če sem že bil italijanski vojak, potem je prav, da mi to plačajo. Tudi državi bi prav prišle devize, ki mi pripadajo. Ni razloga, da bi se čudili!«

Podobno govorijo tudi drugi nekdanji »Prostovoljni komunistični miličniki,« nekateri pa se še sklicujejo tudi na vzorno povojno preteklost in na sodelovanje v številnih družbenih akcijah.

Občinska organizacija ZKB NOV v Ljubuškem, ki je že pred letom dni brezuspešno poskušala višjim organom pojasniti položaj v zvezi s temi zahtevami, še vedno zastopa stališče, da gre za nečastna dejanja ljudi, ki so med vojno prostovoljno služili italijanskemu okupatorju in da morajo zato naši državni organi zavzeti negativno stališče do njihovih zahtev.

To stališče je podprl tudi republiški odbor ZKB NOV Bosne in Hercegovine. Za pripadnike NOV je nesprejemljivo, da bi imeli pripadniki enot napadalca in njihovih pomočnikov – domačih izdajalcev, ki so se ravno tako brezsrčno in nečloveško borili proti NOG in revoluciji, možnost dobiti takšne pokojnine, ki so veliko večje kot skromne pokojnine borcev NOB, ki so se borili za vzvišene ideale...

Na kar dvakratne – med NOB in današnje – Protikomunistične prostovoljne miličnike je legla huda mora, ko so slišali, da z italijansko pokojnino ne bo nič, češ, da sporazum med Jugoslavijo in Italijo na predvideva pokojnin za pripadnike vojaško policijskih formacij na okupiranih ozemljih.

Izdajalcev pač nihče ne mara, tudi Italijani ne... Nekaterim izdajalcem pa vendarle še danes ne smrdi Judežev denar, še zlasti, če je izplačan v devizah...

Zmaga birokracije

Slovensko gospodarstvo je v razvojni krizi, v kakršni še ni bilo od prvih povojnih let, ugotavljajo v slovenski službi družbenega knjigovodstva. Do tega zaključka je SDK prišla na podlagi zaključnih računov 4014 uporabnikov družbenih sredstev s področja gospodarstva. V vseh organizacijah in delovnih skupnostih je bilo lani povprečno zaposlenih 713.427 delavcev, odstotek več kot leto poprej.

Tako kot računovodsko-fi-

nančni delavci so imeli tu analitiki izredno težko delo, da so se »prebili« skozi nenehno spreminjajočo se zakonodajo, zamrznitve in o mrznitve in pripravili kolikor toliko realen pregled lanskega gospodarjenja. Ob številnih spremembah naj omenim le 1.072 sprememb prispevnih stopenj i kar 17 obrazcev za revalorizacijo, od katerih ima sam eden kar 73 postavk, kar dokazuje, da je bilo veliko hrupa za prazen nič!

Nič novega za našo dosedanjno prakso, če nenehno spreminjamo vse vrste ne t za slovensko (jugoslovansko) gospodarstvo pomenil neprecenljive škode in če n bi zahteve po takojšnji spremembi devizne zakonodaje in cenovne politike bile glas vpjiočega v puščavi...

Ob prevzemu mandata sredi maja lanskega leta do konca marca 1988 je imel Zvezni izvršni svet 242 sej s skupaj 5.348 točkami dnevnega reda. V Skupščini SFRJ so na predlog ZIS sprejeli 216 zakonov, od tega 95 v zveznem zboru in 120 v zboru republik in pokrajin. V zboru republik in pokrajin so 83 zakonov sprejeli po rednem, 37 pa po skrajšanem postopku, v zveznem zboru pa 59 po rednem, 10 po skrajšanem in 27 po hitrem postopku!

Zvezna vlada pa je sprejela nekaj več kot 6.000 sklepov, 290 odredb, 270 odlokov in 752 odločb.

Tile podatki jasno kažejo na popolno zmago birokracije nad delavskim razredom. Ob tem pa je birokracija nenehno svečano prisegala na sklepe 13. kongresa ZK Jugoslavije, ki zahtevajo dejansko krepitev osnov delavskega samoupravljanja in občutno zmanjševanje birokratskih posegov. Spet nov primer licemerja naše birokracije...

Honorar – ovca

Pevka, ki v kavarni Beograd v Idžošu pri Kikindi (Vojvodina) zapoje deset pesmi za veselo družbo, dobi ovco! Priključena pevka je samo v eni noči zaslužila deset ovac, vrednih okoli 600.000 dinarjev. Pevka je s tem honorarjem zadovoljna in pravi, da cena ovac spremlja inflacijo bolj zanesljivo kot dinar...

V kavarni Beograd v Idžošu je vedno dovolj interesentov za prijetno pesem, ki seže človeku prav do srca...

Darila

Akademik Božidar Jakac, novomeški rojak in častni občan novomeške občine, je v Smarjaških Toplicah podpisal darilno pogodbo, s katero je pravno urejena podaritev njegovih del novomeški občini.

Darilna pogodba obsega 828 slik, likovnih in drugih umetniških del, ki tvorijo zbirko umetniških del Božidarja Jakca v Jakčevem domu v Novem mestu. Zbirka predstavlja celovit pregled njegovega življenjskega opusa in njegove pomembne vloge v slovenski, jugoslovanski in svetovni umetnosti.

Znani publicist in revolucionar Slavko Odić pa se je odredel honorarja 15 milijonov dinarjev in ga daroval Narodni biblioteki v Bihacu.

Upokojeni nekdanji hrvaški družbenopolitični delavec, sedaj član sveta federacije, Jakov Blažević pa je Zagrebu daroval bogato zbirko lovskih trofejev, ki jo je bil »pristreljal« večina v državnih loviščih...

Ob tem pa je Jakov Blažević, ki je s svojimi izjavami že večkrat presenetil javnost, »obdaril« tudi jugoslovanske novinarje z izjavo, da jih je ameriška CIA plačala z 200 milijoni dolarjev. Jakov Blažević še ni uspel dokazati te trditve...

Vaš Sime

Ivan Starman

Na pokopališču v Planini pod Golico smo se lani poslovili od Ivana Starmana, rojenega 1921. leta v Hrašah pri Smledniku. V NOV je bil od leta 1943 v Poključnem bataljonu Prešernove brigade. Kasneje je bil kurir releejne postaje G 10 in G 32. Po osvoboditvi je bil do demobilizacije v 4. brigadi 2. divizije KNOJ in imel čin starejšega vodnika. Odlikovan je bil z redom zasluga za narod 3. stopnje in z medaljo za hrabrost. Prejel je tudi več priznanj in plaket.

Franc Knežar

Lanskega avgusta je umrl član ZB NOV iz Sentjanža pri Dravogradu Franc Knežar iz Otiškega vrha. Dopolnil je dvainšestdeseto leto. Bil je aktivist OF, pri njem so se oglašali partizani s Pohorja in Mislinske doline. Za svoje delo med vojno in po njej je prejel več priznanj.

Dominik Bohorč

Rojen je bil leta 1923 v bohorskem zaselku Dobrava. Pred vojno je bil rudar, z OF pa je sodeloval od poletja 1942. V partizane je odšel julija 1943 in se boril na Kozjanskem, nato je bil borec 1. čete 2. bataljona 3. brigade VDV. Po vojni je kot kolonist odšel kmotovat v Banat. Po šestih letih se je vrnil domov na Senovo. Odlikovan je bil z redom zasluga za narod.

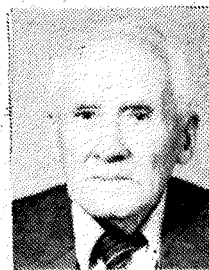
Ludvik Kopriva

Lanskega decembra je v šestdesetem letu v Celju umrl Ludvik Kopriva, aktivni udeleženec NOB. Z NOG je začel sodelovati leta 1943, aktivno pa se je v NOV vključil leta 1944 in istega leta postal član SKOJ. Po vojni je nekaj časa služboval v TNZ Celje, pozneje pa se je zaposlil pri Tehnometertorju, kjer je dočakal upokojitve. Odlikovan je bil z medaljo za hrabrost in z medaljo zasluga za narod.

Maks Peklarič

V dvainšestdesetem letu je prav na Novo leto umrl Maks Peklarič. Rojen je bil v Zamarkovi v bližini Lenarta v Slovenskih Goricah. Kot 17-letni fant je leta 1943 odšel na Pohorje v partizane. Bil je borec 2. pohorskega bataljona, Pohorskega odreda in Zidanškove brigade. V moravski dolini je bil leta 1944 ranjen in bil nosilec mnogih odlikovanj. Od njega smo se poslovili na Spodnji Poljskavi.

Martin Vidmar

Na Senovem smo se februarja poslovili od Martina Vidmarja, rojenega leta 1896 v Spodnji Lepi pri Krškem. Iz rodnega kraja je leta 1924 odšel s trehuhom za kruhom in dobil zaposlitev v rudniku na Senovem. Med drugo svetovno vojno je začel sodelovati z OF na terenu Senovo-Blanca. Bil je obveščevalec in terenski aktivist. Odlikovan je bil z medaljo zasluga za narod.

Miha Goltnik

Od borca in aktivista Miha Goltnika smo se januarja poslovili v Črni na Koroškem. Pred 64. leti se je rodil na Lustranskem vrhu. Leta 1942 so se na njegovem domu oglašili prvi partizani. Vsi njegovi vrstniki so bili mobilizirani v nemško vojsko, Miha pa je odšel k partizanom. Najprej je bil v Kamniško-zasavskem bataljonu, februarja 1943 pa je bil med prostovoljci, ki so odšli v Bosno, kjer se je priključil 3. proletarski diviziji. Ob desantu na Drvar je bil v zaščitnem bataljonu vrhovnega štaba. Konec vojne je dočakal v Črni gori. Prejel je več odlikovanj in pohval. Iz vojske se je vrnil leta 1957.

Anton Zajc

V Hrovači pri Ribnici smo se poslovili od Antona Zajca, rojenega leta 1908 v Podklancu, nazadnje stanujočega v Ribnici. Mladost je preživel v Gorenji vasi. Leta 1941 je bil odpeljan v ujetništvo.

Albert Pečnik

Krajani in borci NOV Šmartnega v Rožni dolini smo se lani poslovili od Alberta Pečnika, rojenega leta 1916 v Gorici pri Šmartnem. Bil je borec Pohorskega odreda, kasneje pa je deloval pri komandi belokranjskega vojaškega območja. Po vojni je aktivno delal v organizaciji ZB in bil odlikovan.

Kristina Kren

V Drganjih selih smo se januarja poslovili od 90-letne Kristine Kren, znane partizanske mame. Že leta 1941 se je skupaj z možem aktivno vključila v NOG. Tako so se pri Krenovih ustavljali kurirji, borci in komandanti. Tudi po vojni se po svojih močeh vključevala v družbenopolitično življenje. Za aktivno delo med vojno in za prispevek k izgradnji socialistične družbe je prejela več odlikovanj in priznanj.

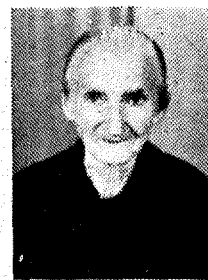
Jože Kalič

Lanske jeseni smo se v Limbušu poslovili od Jožeta Kaliča, rojenega pred tridesetimi leti. Že junija 1941 je bil za okupatorja nezanesljiv, zato je bil s svojo družino izseljen v Slavsko Požego, nato pa v Kordun, v Virgin most. Vključil se je v železničarsko četo Kninskega odreda. Po osvoboditvi je bil prvi strojevodja. Po vrnitvi v Pekre je bil aktiven v organizacijah, še posebej v lovski družini in gasilskem društvu, za kar je prejel več odlikovanj in priznanj.

Marija Razbornik

Januarja je umrla Marija Razbornik iz Črne na Koroškem. Rodila se je leta 1899 v Javorju. Leta 1942 je začela sodelovati z NOB. Pri njej na Javorju so se ustavljali borci Savinjske čete, njena hiša pa je nudila pomoč tudi aktivistom in borcem koroških in drugih enot. Odlikovana je bila z medaljo zasluga za narod.

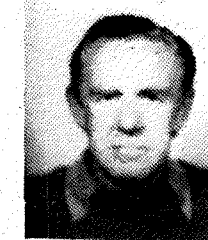
Albina Mislej

Borci NOV in krajanji smo se februarja na pokopališču v Slavini pri Postojni poslovili od najstarejše krajanke Prestranka Albine Mislej, rojene leta 1898. Leta 1943 se je vrnila iz Trsta v rodno vas Goče na Vipavskem, kjer se je takoj vključila v delo OF na terenu. Ohranili jo bomo v lepem spominu.

Ivan Brečko

Na pokopališču Planina pri Sevnici smo se lani poslovili od Ivana Brečka, rojenega leta 1913 v Doroplju pri Planini. Z NOG je začel sodelovati leta 1943, leta 1944 pa se je aktivno vključil v 3. bataljon VDV. Odlikovan je bil z medaljo zasluga za narod in z medaljo za hrabrost.

Nesti Krivonog

Lani novembra smo se poslovili od borca Nestija Krivonoga iz Črne. Rojen je bil leta 1921. Ob okupaciji domovine je bil mobiliziran v nemško vojsko. Pri desantu angleških in francoskih enot na Francijo se je predal Angležem in se kot prostovoljec prijavil partizanski vojski. S prekomorsko brigado se je udeležil bojev od Splita do Ljubljane.

Neža Žnidar

Neža Žnidar je umrla konec januarja. Pred vojno sta z možem imela v Čupriji krojaško delavnico. Na Senovem sta si kupila hišo in nadaljevala z obrtjo. Leta 1941 je bila prisilno izseljena na Hrvaško, kjer je začela aktivno sodelovati z NOG. Partizane sta z možem oskrbovala z oblačili in šivanjem titovk. Junija 1945 se je z možem vrnila na Senovo in aktivno delala v AFŽ.

Neža Petrič

Lani je umrla članica organizacije ZB Sentjanž pri Dravogradu Neža Petrič, rojena leta 1902. Že leta 1941 so jo Nemci z vso družino izselili v Bosno, pozneje na Hrvaško, od koder se je vrnila šele leta 1945.

Iz krajevnih organizacij ZB NOV sporočajo, da so v letu 1987 umrli člani:

Iz Duplice pri Kamniku:

Franc Sluga, rojen leta 1915 v Podgorjah pri Kamniku. Bil je borec proletarske divizije, vodnik in odlikovan z medaljo za hrabrost. Janez Ocvirk, rojen leta 1903 v Logu pri Blagovici. Od leta 1942 je bil aktivist, nato borec Kokrškega odreda in nosilec medalje odreda. Franciška Mrak, rojena leta 1899 v Šmarci. Od leta 1942 je bila aktivistka. Peter Jereb, rojen leta 1912 v Šmarci, aktivist od leta 1943. Ivanka Uršič, rojena leta 1915 v Sp. Stranjah pri Kamniku. Z NOG je aktivno sodelovala od leta 1943. Terezija Kotnik, rojena leta 1914 v Šmarci. Od leta 1941 je sodelovala z NOG in bila odlikovana z medaljo zasluga za narod. Jože Zabukovec, rojen leta 1909 v vasi Mala Slevica. Od leta 1941 je bil aktivist, leta 1943 aretiran in poslan v taborišče v Nemčijo in odlikovan z medaljo zasluga za narod. Leopold Funa, rojen leta 1919 v Ravnah pri Sežani. Bil je borec Kosovelove brigade, Primorskega odreda in VDV in prejel odlikovanje. Dolgo polje pri Celju:

Cveto Štuka, rojen leta 1895, upokojeni profesor, Anton Lah-Zmago, rojen leta 1921. Junija 1943 je vstopil v NOV v Kozjanski bataljon, nato pa je bil v VDV. Bil je trikrat ranjen in nosilec štirih odlikovanj. Terezija Dolhar, rojena leta 1888. Iznana je bila v Šid v Srbijo, oktobra 1943 se je vključila v organizirano in aktivno delo v NOB. Alojz Černe, rojen leta 1923 v Grgarju na Primorskem. Leta 1943 je odšel v Gradnikovo brigado, nato je bil v vojni oblasti 9. korpusa, ranjen in ostal invalid ter nosilec sedmih vojaških odlikovanj. Danica Pelicon, rojena leta 1914 v Splitu. Z vso družino je bila iz Slovenije izseljena na Hrvaško. Ivan Berglez, rojen leta 1906 v Celju. Med okupacijo je vse od leta 1941 organizirano sodeloval z NOV. Anton Česnovar, rojen leta 1926 v Imenu pri Šmarjah pri Jelšah. V NOV je vstopil leta 1944 v Slandrovo brigado, nato je bil premeščen v 7. korpus in kasneje v VDV.

Iz Smlednika:

Alojz Kalan, rojen leta 1906 v vasi Zbilje. Bil je borec Bazoviške brigade in odlikovan z medaljo zasluga za narod in z medaljo za hrabrost. Franc Potočnik, rojen leta 1916 v Valburgi. Za OF je organizirano delal na območju Smlednika od leta 1943. Jakob Kezjek, rojen leta 1895 v vasi Hraše. Bil je vojaški vojni invalid iz prve svetovne vojne, od leta 1944 pa je sodeloval z OF. Franciška Stritar, rojena leta 1913 v Ljubljani. Od leta 1944 je sodelovala z OF. Albin Burnik, rojen leta 1911 v Smledniku. Leta 1944 je odšel med partizane Gorenjskega odreda, bil ujet in poslan v Šlezijo, kjer je bil v internaciji.

Iz Planine pri Sevnici:

Marija Koželj, rojena leta 1902, Franc Guček, rojen leta 1910, Zofija Zalokar, rojena leta 1909, Marija Rauter, rojena leta 1904, Ljudmila Bobek, rojena leta 1911, Anton Pajk, rojen leta 1909, Ivan Zdošek-Hrast, rojen leta 1909, Marija Brečko, rojena leta 1907, Alojz Šesko, rojen leta 1917, Anton Baumkircher, rojen leta 1910.

Kurirčkova pošta '88

Zjutraj ob 8.00 uri smo prišli v prostor družbenopolitičnih organizacij občine Ajdovščina, kjer se nahaja tudi Zveza prijateljev mladine, da bi spremljali pot kurirčkove torbice, ki je 12. aprila prispela v našo občino. Zbrali smo se pionirji s Cola, Ajdovščine, Otlice in Dobrave. Bili smo dežurni in čakali na klice s posameznih javk. Pionirji so nam poročali, kako potuje torbica od javke do javke. Če se pionirji niso oglašili dolgo čas, smo jih tudi sami poklicali. Kot so nam pionirji poročali, je

prenašanje pošte potekalo varno in brez ovir. Pionirji so se umikali zasedam, saj so poznali tudi skrivne poti.

Med dežurstvom nas je obiskal tudi predsednik občinske konference SZDL, tov. Artur Lipovž, ter nas povprašal, kako teče naša akcija. Povedali smo mu vse dogodke, ki so se zgodili med našim dežurstvom.

Zanimalo nas je, kaj vse se skriva v torbici in kakšne naloge so dobili pionirji. A do 12.00 ure še niso uspeli izvedeti. Nato pa so se nam ogla-

sili pionirji iz osnovne šole Otlica, ki so nam oddali poročilo o poti in nalogi, ki so jo prejeli od pionirjev s Cola. Pripraviti bodo morali poročilo o tem, kako so se vključili v jugoslovanske pionirske igre in jim poslali nekaj svojih likovnih izdelkov. Ker so to sami pridni pionirji, jim naloga sploh ne bo predstavljala težav. Dežurstvo smo zaključili, ko so nam s Predmeje sporočili, da je torbica varno spravljena v tovarni Iskra-obrat Predmeja, kjer bo prenočila.

Dežurni pionirji: ANITA, KATARINA, ERIKA, BRANKO in KLEMEN

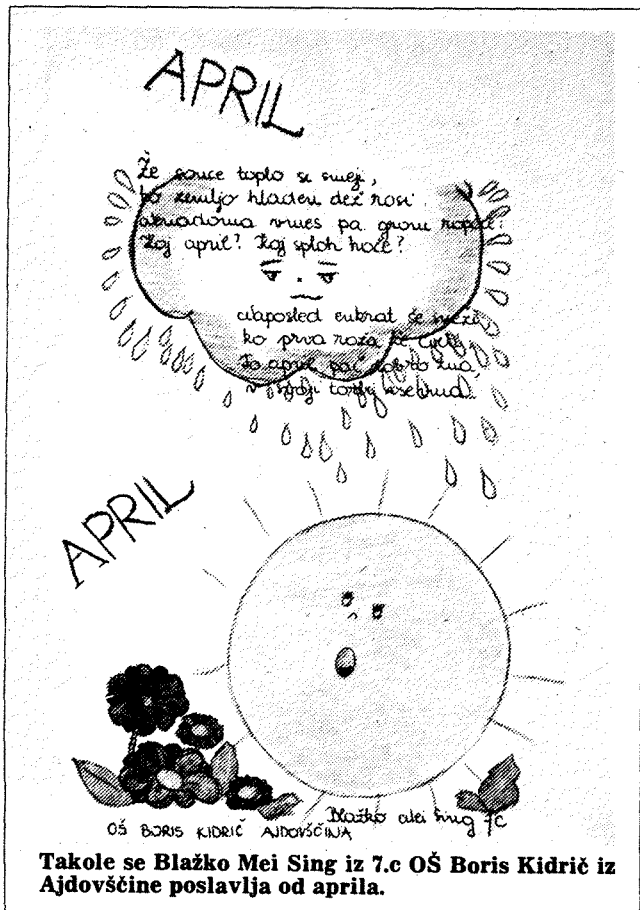
V uredništvu Kurirčka

V petek smo imeli že tretji kulturni dan. Šli smo v uredništvo Kurirčka. Sprejel nas je Boris A. Novak, glavni urednik Kurirčka, ki piše tudi pesmice in pravljice za otroke. Povedal nam je, kako Kurirček nastane. Odgovarjal je na naša vprašanja. Pokazal nam je slike; kako jih zmanjšajo ali povečajo. Rekel je, da mu je njegovo delo zelo všeč. Ima pa še sodelavce, zato revije ne sestavlja sam. Med drugimi mu pomagajo osnovnošolci, ki na uredništvo pošiljajo ilustracije.

Ogledali smo si še skladišče, kjer so delavci in delavke zbirali Kurirčke. Hranijo pa tam tudi druge knjige Založbe Borec. Zelo smo bili veseli Kurirčka, ki smo ga dobili za darilo.

Ta dan mi je bil všeč. Ko bom odrasla, ne bom urednica Kurirčka.

MAJA URBANČIČ, 3. a
OŠ Leopolda Mačka-Boruta

Obisk v elektrarni

Učenci smo obiskali elektrarno v Medvodah. Njihov predstavnik nam je razkazoval prostore in objekt. Elektrarno so začeli zidati leta 1947. V letu 1951 je začela delati prva naprava. V elektrarni dela petdeset delavcev. Vodo črpajo dvanajst ur. Po črpanju vodo zaprejo s posebnimi zapornicami. Voda pada na zobata kolesa. Ta poganjajo veliko turbino, ki proizvaja elektriko. Nivo vode mora biti vedno enak. Voda odteka skozi odtočni kanal. Videli smo dvigalo za čiščenje rešetk. Imajo tudi žerjav za dviga-

nje težkih predmetov. Vse naprave delavci nadzorujejo noč in dan. Če se kaj pokvari, morajo takoj popraviti. Imajo zračnike, s katerimi zračijo vse naprave. V komandnem prostoru imajo komandno ploščo, na kateri dobivajo vse podatke. Vse naprave so pod visoko napetostjo. Videli smo stikalnico. Imajo gumb, s katerim se vse avtomatično vključi. Imajo še set in UKV naprave, zgornji vodotič in dvotransformator. Njihove prostore krasijo sobne cvetlice.

ZIGA KONJAR,
3. b. razred

Osnovna šola Cveta Močnika-Kolezija

Obisk, ki smo ga bili zares veseli

Veseli smo, ko slišimo, da spremljajo objavljene članke našega krožka po različnih časopisih in revijah sošolci, vrstniki, starši, znanci in prijatelji.

Pravzaprav smo si s svojimi objavami pridobili prijatelje, ki nas spodbujajo pri delu, se nam oglašajo ob raznih praznikih z iskrenimi voščili, nas vabijo na obisk ali nas celo sami obiščejo. Med njimi je tudi tovarišica Zinka Vencelj, ki živi v Ljubljani. Prvič se nam je oglasila, ko smo pred leti v TV-15 poročali o podelitvi Zmajevih bralnih značk v artiški šoli. Podelila nam jih je Sunčana Škrinjarič, vnukinja Zofke Kvedrove. Takrat smo nehoti tudi malo potarnali, da obžalujemo, da nimamo na šoli Zofkine knjige, v kateri na zanimiv način predstavlja svoje otroke. Ni minilo dolgo, ko nas je tovarišica Venceljeva presenčila s pismom in knjigo o Vladi, Mitki in Mirici. Tako se je začelo. Od takrat romajo naša pisma v Ljubljano in njena v Artilce.

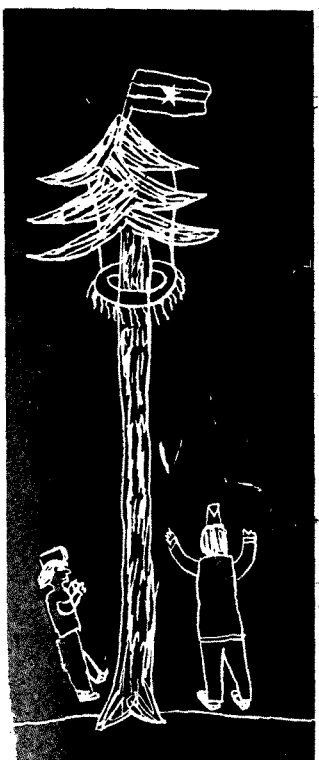
Počasi smo spoznali eden drugega in prijateljstvo je bilo hitro sklenjeno.

Tov. Venceljeva je velika ljubiteljica knjig. Zna jih ceniti, rada jih bere, redno jih kupuje, zaveda se vsega njihovega bogastva. Želi, da bi tudi mi radi brali, čeprav ve, da so danes knjige že nadomestili kasete, plošča, video...

Ravno zato je pobrskala po svoji knjižnici in nabrala več knjig, ki so primerne za šolsko branje. Bogat zavoj, ki je prišel na naš naslov, nas je zelo razveselil. S svojimi knjigami je obogatila našo knjižnico. Pred dnevi nas je tudi obiskala. Ni prišla praznih rok. Podarila nam je 1. del Jahnove trilogije Vozarji in obljudila, da dobimo še druga dva, ko izideta. Res je, da je ta naša tov. Rezika po srcu prava Artilčanka. V resnici je svojo mladost preživela v naših krajih kot Petanova Rezika iz Glogovega broda. Čeprav je že dolga leta zdoma, se rada vrača vanj in spremlja vse, kar se dogaja pri nas. Z veseljem prebira vse, kar napišemo o delu na šoli ali v KS. Ceni naše delo, ponosna je nanj in prepričala nas je, da ona ni edina.

Vemo, da bo naša vez postala še trdnjša. Skromna je in noče »reklame«. Nam pa se zdi, da zasluži priznanje in edino priznanje, ki ji ga lahko damo mi, je teh nekaj vrstic o njenem plemenitem delu.

ANUŠKA MOTORE, 8. r
nov. krožek, OŠ Artilce

Iz Stranic smo za 1. maj dobili »mlaj - naš ponos«, ki nam ga je narisal Pavlek Kvas iz 4. razreda OŠ Stranice

KRAMLJANJE KRAMLJANJE KRAMLJANJE KRAMLJA

Pozdravljen, maj!

Takole pozdravlja Polona Jančič iz 3. razreda osnovne šole v Stranica mesec, ki prihaja:

Pozdravljen, maj!
Prelep je tvoj smehljaj;
praznik delavcev
in pesem naših bralcev.
Praznik dela -
vsa družba je vesela!
Če bodo turisti prispeli,
bodo pri nas srečno živeli.

postaja lahkotnejše, rojeva se novo upanje, kakor da od tega »brstenja« vsi nekaj pričakujemo in kar naenkrat imamo toliko opraviti... Kosti se ogrejejo, odvržemo težke plašče in spet se začnejo vesele igre po dvoriščih, če pa teh ni, kar na cestah. Joj, kakšen živ-zav. Pa tanc, pa gumi-twist, žoge letijo levo in desno... Kaj se vi igrate, dragi mladi prijatelji? Morda bi nam opisali kako svojo igro, mi pa bomo zbirali opise in jih objavili na naši mladinski strani. Ali ne bi bilo lepo, da bi vaše igre pomešali v tem našem slovenskem »kotlu« in tako bi se lahko vsi po vsej Slovenji igrali?

Prvi maj pa kar najlepše praznujte!

Živa

Le kdo ne pozdravlja maja? Staro in mlado. Pa ne samo zaradi delavskega praznika 1. maja, ne samo zaradi tega prvega dne, ampak zaradi celega meseca. Saj je to vendar mesec mladosti! S prebujanjem narave se tudi med ljudmi vse prebujajo,

KRAMLJANJE KRAMLJANJE KRAMLJANJE KRAMLJA

Kaj je v našem kraju narobe

Ne vem, kaj je danes z menoj. Ne morem in ne morem se odločiti, da bi končno že sedla k pisanju. Pred mano leži bel nepopisan list papirja in čaka, čaka...

Domislim se, da je v sobi morda preveč zatohlo, zato tiho stopim k oknu in ga odprem. Namesto svežega in prozornega čistega zraka začne v sobo prodirati strašen, gost in siv zrak. Mirno in tiho stojim. Čutim, da je v tem zraku nekaj težkega - kakor da bi bili v njem zapisani vsi zdihljaji žalostnih ljudi; vsa nesreča in žalost... Morda res. Hitro stopim k oknu in ga (nerada) zaprem. Znova sedem pred list in globoko zavzdihnem...

Kako daleč so tisti dnevi... kako dolgo je že od tega, ko sem se vedno, preden sem se odpravila spat, tiho naslonila na okensko polico, zrla v temno noč in s polnimi pljuči vdihovala svež zrak. Čutim, da je to zame že skoro preteklost... Nič več ni tiste vedrine in poleti svežega vonja po cvetlicah. Vse manj je ljudi, ki se sprehajajo ob našem gozdu. Vsako leto smo otroci težko pričakovali pomlad. Takrat sta se skupaj s prvimi pomladanskimi cveticami vrnila v naš dom toplina in veselje. Ob pogle-

du na travnik - ves posejan z belimi zvončki - je v notranjosti vsakega otroka nekaj vztrepetalost...

In potok, v katerega smo pomakali svoje drobne ročice in drezali v male paglavce in ribice - kako bister je bil ta potok! Sedaj vsega tega ni več. Nič več ni belih zvončkov in kadar postojiš ob kalnem potoku, se nenadoma spomniš pesmi o mrtvi reki. Na robu nekdanjega travnika pa mogočno stoji Etol in spušča v zrak temne kolarje dima.

Včasih te je iz sna prebudilo veselo ptičje ščebetanje, danes pa stopaš v tišino... Gozd odmira in vse manj čisti zrak. Gozdna pot je posuta s suhimi vejicami in porumenelim listjem. Veliko dreves ljudi tudi posekajo in novih ne posajajo več - premalo je časa... Drevesa ostajajo slabotna in ukrvljena. Kadar zapiha veter, se čuje slaboten jek gozdov. Bomo našli čas za sajenje novih dreves šele potem, ko bo prepozno? Morda...

Na Prekorju je v zadnjih letih zrastle veliko novih hiš - tudi veliko rodovitne zemlje je pozidane. Lepe, moderne in visoke stavbe so sedaj ponos našega okolja. Prekorje ne leži daleč od

mesta Celje. Vplivi Cinkarne so iz dneva v dan opaznejši. Vse manj miru je tu. Blizu leži Šmartinsko jezero. Nekateri bi to radi izkoristili in iz Prekorja naredili razvitejši kraj. Potrebno pa bi bilo razširiti glavno cesto, ki pelje skozi kraj - pa stari prebivalci ne dajo svoje zemlje. Mislim, da imajo čisto prav. Oni žive tud že dolgo in oni tudi najbolje vedo, kako Prekorje spreminja svoj obraz.

Le kam izginja vse zelenje, vsa milina in spokojnost narave? V sivi, ostudni molki..., v temen, vlažen beton.

Rodila sem se na deželi in morda zato še toliko težje prenesem pogled na velike stolpnice, bloke; kot kletke so. Kot majhna deklica sem na Vinskem vrhu zasadila dve majhni smreki. Sedaj sta že veliki in se junaško upirata hudemu vetru. Tako močni sta. Seveda, saj rasteata v drugačnem okolju! V teh dveh smrekah je moje upanje.

Toda, ali bo človek res spoznal svoje napake šele potem, ko bo sam obsedel na suhi, neplodni zemlji? Sam. Z masko na obrazu.

MATEJA ŠEGA, 8. b
OŠ Franjo Vrnunč
Celje-Hudinja

Novo na knjižnih policah

Fašisti brez krinke

Dokumenti 1941-1942

Zbral, uredil in pojasnil dr. Tone Ferenc

Iz uvodne besede dr. Toneta Ferenc:

»To knjigo dokumentov sem sklenil pripraviti iz dveh razlogov. Pred leti sem dobil ameriški mikrofilm s posnetki zapisnikov sestavkov visokih italijanskih osebnosti v t.i. Ljubljanski pokrajini iz let 1941 in 1942. Sodel sem, da ti zapiski bolj kot drugi dokumenti izpričujejo pravo naravo italijanske okupacije te pokrajine. Drugi razlog je ta, da je pred letom dni naš italijanski kolega dr. Teodoro Sala, ki preučuje italijansko okupacijo Jugoslavije, zapisal, da Slovenci premalo raziskujemo italijanski okupacijski sistem v Sloveniji.

Takoj po vojni niso ravno malo pisali o nekaterih vprašanih italijanske okupacije v Sloveniji, mislim namreč na članke Janka Jarca in dr. Iva Juvančiča, seveda največ o zločinih italijanske vojske in fašistov. Takrat so tudi začeli objavljati gradivo o zločinih italijanskega okupatorja v Ljubljanski pokrajini, vendar sta izšli le dve publikaciji. Prvo je pripravil Giuseppe Piemontese z naslovom Ventinove mesi di occupazione italiana nella Provincia di Lubiana, druga pa Internacije.

Ukinitve komisije za ugotavljanje zločinov okupatorjev in njihovih pomagačev v Jugoslaviji, sklenitev mirovne pogodbe z Italijo 1947. leta in resolucija Informbiroja 1948 so bili morda vzrok za to, da so nehali s sistematičnim objavljanjem o omenjenih vrstah virev. Vire o vojaških akcijah in operacijah je nato zajel Zbornik dokumentov in podatkov o narodnoosvobodilni vojni jugoslovanskih narodov, in to del VI. knjige 1-6 in del XIII. knjige 1-3; osnovni namen te

zbirke virov pa je bil ovreči omalovaževanja, podtikanja in laži, ki so jih širili Informbiro, vodstva vzhodnoevropskih držav in mnogih komunističnih partij tudi na Zahodu.

Slovenski zgodovinarji so medtem objavili nekaj razprav o italijanski okupaciji Slovenije, npr. dr. Metod Mikuš o neki italijanski ofenzivi poleti in jeseni 1942, dr. Ivo Juvančič o italijanskem okupatorju v Ljubljani, ki je še najpopolnejši pregled italijanskega okupacijskega sistema v Ljubljanski pokrajini, dr. France Škerl o okupatorjevih prizadevanjih za fašizacijo in italijanizacijo šolske mladine ter o Robottijevih talcih; sam sem objavil razpravo o racijah italijanskega okupatorja v Ljubljani leta 1942., italijanski zgodovinar Teodoro Sala pa je objavil razpravo o vojaški okupaciji in civilni upravi v Ljubljanski pokrajini 1941-1943. Ti in drugi zgodovinarji so posamezna poglavja italijanske okupacije obravnavali tudi v svojih splošnih zgodovinskih delih, npr. dr. Metod Mikuš v Pregledu zgodovine narodnoosvobodilne borbe v Sloveniji 1941-1945, knjigi 1 in 2, Franček Saje v Belogardizmu, Zdravko Klanjšček in drugi v knjigi Narodnoosvobodilna vojna na Slovenskem 1941-1945, sam sem to storil v prvi knjigi Ljudske oblasti na Slovenskem 1941-1945. Država v državi itd. Seveda pa bo treba opraviti še marsikatero raziskavo, da bi imeli celovitejšo podobo o italijanski okupaciji Slovenije vzhodno od nekdanje rapske meje med drugo svetovno vojno.

Osrednji del zbirke virov

italijanskega okupatorja, ki jo objavljam v tej knjigi, so zapiski ali zapisniki s sestankov visokih italijanskih funkcionarjev v Ljubljanski pokrajini pa tudi zunaj nje. Gre za sestanke poveljnika XI. armadnega zbora, generala Maria Robottija z visokim komisarjem za Ljubljansko pokrajino Emiliom Graziolijem, podrejenimi častniki (največ s poveljniki divizij in bojnih skupin), nekaj tudi z nadrejenimi poveljniki itd. Zapiske ali zapisnike je navadno pisal častnik iz Robottijevega štaba, najbrž načelnik štaba, polkovnik Annibale Ballo, ali podnačelnik podpolkovnik Carlo Sartori. Za nekatere sestanke so se ohranili trije dokumenti, in to točke za obravnavo na sestanku, zapisnik sestanka in povzetek zadev, obravnavanih

peljala tudi gradivo vrhovnih poveljitev in drugih enot italijanske vojske iz Rima in od drugod. Zbrano gradivo so tam pregledovali nemški častniki, da bi ugotovili, odkdaj so italijanski generali delovali proti interesom nemškega rajha in proti fašizmu. Po splošni vdaji nemške vojske je to gradivo zasegla ameriška vojska, ga odpeljala v Alexandrio pri Washingtonu in mikrofilmal ga je tam ameriški Nacionalni arhiv, izvirnike pa vrnil Italiji. S prodajo mikrofilmov je omogočil mnogim zgodovinarjem raziskave, saj je izvirno gradivo še vedno nedostopno za italijanske in druge raziskovalce.

Kar se tiče dokumentov, sem izbral predvsem takšne, ki izpričujejo odnos italijanskih vojaških in civilnih oblasti do slovenskega

General Mario Robotti v Mokronogu 15. septembra 1942

na sestanku. Od nekaterih sestankov pa se je ohranil le en sam dokument. Ker se omenjeni trije dokumenti dopolnjujejo, sem jih objavil skupaj. Ohranili so se oziroma za sedaj so nam dosegli večino tistih zapisnikov in zapisnikov, ki jih je general Robotti obdržal pri sebi in jih ob odhodu s poveljstva XI. armadnega zbora odnesel s seboj na poveljstvo 2. armade na Sušaku. Tam jih je skupaj z nekaterim drugim gradivom 2. armade septembra 1943 našla nemška vojska in odpeljala v zbirno središče za italijanske dokumente, t.j. Aktensammellstelle Sud, v Munchnu in Ingolstadt, kamor je pri-

prebivalstva in narodnoosvobodilnega gibanja. Nisem izbral dokumentov čiste operativne značaja npr. poročil o posameznih vojaških operacijah in akcijah, čeprav je nekaj dokumentov, ki govorijo tudi o teh zadevah. Tako sem npr. vključil navodilo poveljstva 2. armade za izdelavo defenzivnih načrtov, po katerem je nastal znameniti program »Primavera«, dalje program poveljstva XI. armadnega zbora za veliko ofenzivo na Dolenjskem in Notranjskem poleti in jeseni 1942, ki še nista bila objavljena in do nedavne niti uporabljena, čeprav sta oba tudi v naših arhivih.

Za ponazoritev te vse pozornosti vredne »zbirke« dokumentov smo izbrali dokument z naslovom »Program poveljstvu XI. armadnega zbora« za veliko ofenzivo proti narodnoosvobodilni vojski na Dolenjski in Notranjski poleti in jeseni 1942 (program je lastnoročno napisal general Mario Robotti)

Glavni program

za operativni cikel, ki ga je treba izvesti v Sloveniji

Uvod

Z novimi razpoložljivimi silami, ki so dodeljene a. z., U22 nameravam izvesti operativni cikel, da bi Slovenijo očistil uporniških tolp.

V(like) e(note) bodo izvajale operacije na ta način:

- a) – ustanovitev dveh premičnih operativnih mas
- ene iz razpoložljivih sil divizije »Granatieri di Sardegna« (2 grenadirski polka s 5 bat. in deli topništva, bat. minometov in službe),
- druge iz cele divizije »Cacciatori delle Alpi«, zmanjšane samo za nujne elemente, ki so nujni za vzdrževanje nastanišč in za njihovo varnost ter tudi za varnost zvez med njihovimi conami in conami sosednjih (velikih) e(not), ki imajo pristojnost nad območjem.

Tema premičnima masama bo zaupana naloga, da izvajata glavni del operativnega cikla.

b) ustanovitev manevrske mase, ki bo podrejena samo meni in jo bodo sestavljali:

- dva bat. »M«
- četa tankov
- 2. vod oklepnih avtomobilov
- dva odseka samohodk.

Ta masa bo nastanjena v coni Ljubljana. Poveljeval ji bo generalni konzul Tallinucci.

Naloga:

- nastopiti v nepredvidenih okoliščinah;
- morebiti zamenjati oddelke v(velikih) e(not), ko bodo dosegle in zasedle glavne kraje in jih uredile za obrambo.

c) Diviziji »Macerata« in »Isonzo« ter poveljstvo 11. bojne skupine graničarjev, ki bodo imeli na voljo določene sile, katerih del bodo dobile od enot, ki so pravkar prispele, bodo izvajali sočasne operacije z lastnim premičnim oddelkom, ki ga bodo morebiti okrepili z oddelki iz podrejenih posadk; njihova naloga bo:

1. – zaposliti skupine upornikov, ki prebivajo v njihovi coni in jim onemogočiti odhod v cone, kjer delujeta dve veliki premični masi;

2. – sodelovati v operacijah dveh glavnih mas bodisi, da zasedajo določene črte, zato da bi onemogočili skupinam upornikov ubežati akciji omenjenih mas, bodisi s taktičnimi akcijami, ki jih bom ukazal, v operativni skladnosti z velikimi operacijami;

3. – povečati gospodarstvo naših čet na terenu in v krajih, ki sta jih uresničitev načrta »Primavera« in pomanjkanje sil prisilila k odhodu v preteklih mesecih;

4. – tam, kjer je to potrebno in dovoljujejo naše moči, ustanoviti nove posadke, ki bodo znale konkretizirati to povečano gospodarstvo. Posadke, ki jih enkrat ustanovimo (kot tudi vse druge obstoječe), morajo postati predmet popolne prerazporeditve, in to močno obrabne (vedno in neprestano boljše) in se ne smejo več opustiti.

Operativni cikel bo sestavljal sklop glavnih in postranskih operacij, ki bodo v največji možni meri zbrane in izpeljane v času glede na način in predvideno zaporedje, kot to predvidevajo priloženi »operativni sklopi«.

Ti operativni sklopi, ki so predvideni v vseh inačicah, ki jih bodo razmere zahtevale od časa do časa, pomenijo v splošnih črtah, operativni program, ki ga nameravam izvesti.

Na splošno se lahko računa, da se bo operativni cikel začel okrog 5. julija in končal okrog srede septembra.

Za operacije, ki se bodo odvijale ob nemški meji, bomo prosili nemške oblasti, da zaprejo to mejo.

Po prašičke

Med partizani je bilo tudi veliko veselih doživljajev

Maja 1942 je bilo v delu Notranjske in Dolenjske s Suho krajino in Kočevskim, vse tja do Kolpe osvobodeno ozemlje. Tod se je zbiralo vedno več partizanskih enot, ustanavljali so nove ustanove, tudi bolnišnice. Vse to pa je bilo treba nahraniti. Ščasoma so s tem nastale težave, saj so bili ti kraji revni, na Kočevskem pa so bila po izseljevanju polja neobdelana.

Imeli pa smo sicer že svoj »sovhov« govedi, kakšnih 25 krav so menda partizani zaplenili italijanskemu podjetju »Emini«, ki je v Rajndolu prevzelo v oskrbo in uporabo kočevsko zemljo in imetje. V teh predelih pa so domačini hodili kupovat mlade prašičke za rejo na sejme v Novo mesto, Škocjan, Šmarjeto in Sentjernej. Tega zdaj zaradi varnosti niso mogli več početi, saj je bila za prehod v neosvobodeno ozemlje potrebna dovolilnica. Naša oskrba s svinino in zabelo pa je bila zato pomanjkljiva.

Nekega dne v drugi polovici julija 1942 je Boris Kidrič, tedaj komisar glavnega štaba NOV in POS, poklical

tovariša Tilna (Mirka Frankiča), intendanta tega štaba, in mene, štabnega veterinarskega referenta. Razložil nam je položaj in naju poslal v okolico Sentjerneja in Šmarjete. Nakupila naj bi klavno živino in prašičke za rejo.

Proti Šmarjeti

S Tilnom sva se takoj podala na pot. Zajahala sva najina konja, ki sva ju imela v hlevih glavnega štaba v Starem logu pri Kočevju. Jahala sva na Frato na Brezovi rebri, kjer se je pravkar končala konferenca dolenjskih aktivistov. Ko sva tudi midva dobila v lovski koči kosilo, sva se pridružila skupini aktivistov, ki so šli proti Šmarjeti.

Tja smo prišli proti večeru. Po dolgem času sva imela priložnost, da sva se skopala v tamkajšnjem kopališču in navečerjala. Naslednji dan sva pot nadaljevala proti Beli cerkvi, v njeni bližini, kjer je bila Krka plitva, sva s konji prebrodila reko in prišla do prve vasi. Ljudje pa so naju zaskrbljeno in začudeno gledali; povedali so nama, da so prejšnji dan tod šarili italijanski vojaki. Zdaj sva pot nadaljevala previdneje. Tilen je bil oborožen s puško, jaz pa le s pištolo efenko; v kakšen spopad s sovražniki se tako seveda ne bi mogla spuščati.

Semenj

Proti večeru sva prijahala do gradu Prežek, tam naletela na nekaj aktivistov, ki pa nama niso vedeli nič pametnega povedati o živini ali prašičkih. V Šmarjeti pa so k sreči pri okrajnem odboru imeli dobro organizirano gospodarsko komisijo. Priskočili so nama na pomoč in nama organizirali pravi semenj. Kmetje so nanj pripeljali le enega mladega bikca, prašičkov pa veliko. Pokupila sva vse.

Od nekod so domačini pri-

vlekli zabožčke za prašičke, ki smo jih naložili v dva voza, kar v dve nadstropji. Vpregli so kar dobre konje in tudi sami vozili. Bili so namreč naši zanesljivi sodelavci. Tamkajšnja komanda nama je še dodelila spremstvo dveh borev pod vodstvom vodnika Dečoka. Za drugim vozom smo privezali bikca. Ko je bilo vse nared, smo jo mahnili proti Trški gori in nato dalje proti Hmeljniku. Na cilj smo prispeli še za dne, počakati smo morali, da se je stemnilo. Tako bi namreč laže prečkali železniško progo in glavno cesto, ki je šla iz Novega mesta proti Trebnjem.

Kolovozna pot, po kateri smo vozili, je bila stalen partizanski prehod. Pot je šla skozi gozd. Kmalu, ko smo prišli v gozd, se je že stemnilo, da skoraj nič nismo videli. Zato ni bilo čudno, da je eden izmed voznikov zapečal čez štor in da se je voz prevrnil. Z voza so popadali zabožčki s prašički. Ti so izkoristili prostost in se razbežali na vse strani. Nekateri so se znašli tudi med konji, ki pa so se prestrašili in začeli rezgetati. Vozniki in borci so z žepnimi svetilkami vpili in

lovili prašičke po gozdu. Končno se nam jih je posrečilo poloviti, jih spraviti v zabožčke in jih zopet naložiti na voza. Tako smo nadaljevali pot.

»Topništvo«

Vse to pa se je dogajalo kakšnih sto metrov pred progo. Zato smo poslali v predhodnico dva borca, da bi si ogledala, ali je prehod prost in da bi postavila »mostobran«. Ko sta borca prišla do proge, sta ugotovila, da je bila pred tem na prehodu italijanska zaseda. Zemlja na prehodu je bila namreč še topla od njihovih teles. Ko pa so ti pogumni cesarjevi soldati zaslišali vpitje, rezgetanje konj, so bili prepričani, da prihaja večja partizanska enota s svojim topništvom. Zato so se, kot se je to večkrat dogajalo, izmaknili spopadu, da ne bi po nepotrebnem prelivali junaške krvi.

Srečno smo prešli progo in cesto ter se spustili po kolovozu v dolino proti Globodolu. Pot smo nadaljevali proti Dvoru. Tu smo šli čez most. Na vrhu klanca smo se ustavili, v tamkajšnji gostilni nekaj pojedli, konje nahranili. Spočili smo se, popoldne pa srečno prišli v Stari log, v našo bazo. Borci, ki so spremenjali naš transport, so se kmalu vrnili, midva s Tilnom pa sva bila zadovoljna, da sva nalogo izpolnila, čeprav ne preveč zadovoljivo.

Tilen je naslednje dni razdelil prašičke kmetom. Vsak je dobil dva, enega naj bi zredil zase, enega pa za nas. Tako je Tilen opravil, kot je vedno dejal, svojo »hindel hodel« kupčijo. Kmalu zatem pa se je začela roška ofenziva in najin trud s prašički je bil zaman.

Milan Dolenc

Barve
spremenijo
dom

Več srca in razuma

Dolga in trnova je bila pot naših delavcev, preden so dosegli pravice, ki jih imajo danes. Pred prvo svetovno vojno, pa tudi po njej, so se borili za najosnovnejše življenske pogoje.

Delavci so bili nezadovoljni zaradi premajhnih zaslužkov, mezd (slabo plačano delo), ter zaradi kršitev določil o delovnem času, ki so ga tuji tovarnarji podaljševali tudi na 14 in več ur dnevno. Najhujše je bilo nočno delo nezaščitene žene in otrok. Mezde so bile slabe. Edino orožje, ki so ga imeli izkoriščani delavci za izboljšanje teh razmer, so bile stavke. Stavkali so slamnikarski, tekstilni delavci, lesni delavci, papirničari, kovinarji. Majhne mezde, katere so dobili za večurno težko delo, tudi ponoči, niso zadostovale za skromno preživljanje. Saj niso imeli niti socialne, niti zdravstvene zaščite. Ob boleznih, obnemoglosti, so bili na cesti brez vsega, brez oskrbe. S stavkami, ki so bile prepovedane, so polagoma dosegli izboljšanje življenjskih in delovnih razmer. Stavkale so tudi žene, ki so

zahtevale konec vojne, za tuje koristi, konec prelivanja krvi in kruh. Tako je bilo med obema vojnoma in še prej. Izkoriščani delavci do skrajnosti, so praznovali prvi maj na skrivaj, z izleti v naravo, s petjem, skritimi proslavami, z rdečimi nageljni v gumbnicah.

Vse pravice, ki jih imajo naši delavci danes, so si priborili v narodnoosvobodilnem boju, s puško v roki. Skromne korenine socialističnega samoupravljanja so pognale že med vojno z ustanavljanjem narodnoosvobodilnih odborov. V njih so delovali zavedni aktivisti, ki so se dogovarjali in sklepali

o naši ureditvi tudi po vojni. Vse, kar se je rodilo med vojno, to so temelji naše državne ureditve, izgrajujemo danes naprej, v duhu delegatskega sistema, ki ga je treba naprej izgrajevati in dopolnjevati. V današnjih razmerah je nujno potrebno odpraviti vse, kar zavira samoupravljanje. Kajti samoupravljanje ni krivo za naše velike napake. Zato so krivi razni funkcionarji, ki ga izkoriščajo v sebične namene.

Prav tako je potrebno odpraviti vse, kar ruši med nami povezovalne vezi in družbenoekonomske odnose. Le tako se bomo razvijali naprej po začetni, AVNOJ-ski poti.

V našem zapletenem gospodarskem in politinem času moramo napeti vse sile,

da bo prišel do pravega izraza glas delavcev, ki nosijo največje breme v boju za izvedbo stabilizacijskih načrtov, ki gotovo niso lahki. Na žalost ni tako. Največ besed imajo različne forumske strukture, birokracija in administracija, ki delajo po svoje, v svojo korist, mimo odločitve delavcev. To bo treba v prihodnje popraviti ter upoštevati kritike delavcev in poslušati njihov glas.

V mnogih deželah sveta se še danes borijo delavci za svoje najosnovnejše človekove pravice. Tam, kjer divjajo krute vojne, nasilje, zatiranje, izkoriščanje do skrajnosti.

Ob mednarodnem prazniku dela kličem vsem delovnim ljudem: »Delu čast in oblast!«. Te pomebne besede naj veter raznese po vsem svetu in naj jih slišijo vsi nesrečniki, brezdomci, pregnani, lačni, žejni, teptani. Vsi, ki se bore za svobodo, mir, neodvisnost.

V današnjem zapletenem času nam je potrebno med nami več vere in upanja v prihodnost, več srca in razuma, kajti prihodnost nas vseh je le v delu, v poštenih delovnih rokah.

Danica Zidarič

»Od dela se umira«

»Daj mi jesti, daj mi piti... joj, kolk' sem jaz dons utrujen...« Tako poje pesmica, gotovo ste jo že kdaj slišali na valovih našega radia. Tako pojejo mulci malo za šalo in malo zares. Jaz pa sem se nanjo spomnila zdaj, pred praznikom dela.

O delu so nam v življenju govorili najrazličnejše stvari. Naši dedje in očetje so nam najprej vcepili v glavo, da brez dela ni jela, v šoli so nas učili Titove besede o tem, da je »učenje naše najpomembnejše delo«, potem pa smo ob vsakdanjem delu vsak po svoje občutili, koliko teh napotkov drži in — za koga. Za prenekaterega znanca so mi drugi znanci rekli: »Ta se pa znajde. Nič ne dela, pa mu gre dobro... tako je lahko le pri nas...« Za druge spet govorijo, da so garači, ki delajo dvanajst ur na dan. Nekateri to govorijo kar sami o sebi... Vse te lamentacije, ki imajo tako različna merila in predznake, pa mi govorijo predvsem o tem, da smo v pogledih na delo v tej naši lepi deželi še najbolj pluralistični z interesi — in fakti.

Vendar ta moj začetek ni bil namenjen tehtanju teže dela v naši družbi po kakšnih znanstvenih ekonomskih kriterijih. Mednarodni praznik dela me je spomnil na nek trenutek v našem socialističnem vsakdanu, ki morda vpliva tudi na psihološki odnos do dela. Pri tem seveda tvegam, da zaidem v slepo ulico, vendar bom vseeno poskusila:

Če poenostavimo in vzamemo za dejstvo, da je skrajni cilj dela počivanje in če rečemo, da so mnoge izboljšave delovnih procesov posledica težnje k zniževanju količine človekovega neposrednega dela, potem bi utegnili za našo deželo sklepati, da nikakor nečemo biti lenuhi! Vendar pa se z delom kar naprej mučimo. Dobro smo si zapomnili zlo-

glasni slogan »Arbeit macht's frei« in jo želeli kar najhitreje pozabiti. Zato se v našem socialističnem delu kar naprej mučimo. Nastavke tega mučenja polagamo že majhnim otrokom v zavest, ko jim pripovedujemo, kako težko mladost je imel ta ali oni pisatelj, ta ali oni revolucionar, ki da je moral že zarana za pastirja ali hlapca, pa v tovarno za delavca. »Vidiš, le uči se«, rečejo mame, »da ti ne bo treba tako garati«. V našo zavest se vztrajno, po kapljicah vsaja miselnost, da je delo kamen, ki si ga naložimo na hrbet in se ga vse do smrti ne bomo znebili.

Nekakšno trpljenje, »socialistično trpljenje« izraža v svojem pogledu natak v družbeni restavraciji ob morju, ko mora na nepopisno vroč dan streči toliko gostov... ali pa bančna uradnica pri šalterju na plačilni dan... ali pa prodajalka v veleblagovnici ob času razprodaj... ali pa... Vse splošno trpljenje in garanje nas je. Kar prisluhnite kdaj ob treh ali štirih pogovorom na mestnih ali medkrajevnih avtobusih. In ob vsem tem se sprašujem, kdaj bo napočil čas, ko mi bo natak prijazen požvižgajoč (kot na primer v nabito polnih Benetkah), z nasmehom in kakšno spodbudno besedo, postregel s kavo?

Če bi se morali o radosti življenja izražati z barvami, potem bi naše trenutne barve ostajale največkrat pri sivem in rjavem, medtem ko je okoli nas vse pisano — pa tudi tam vsi delajo! Zakaj moramo vsemu, kar počnemo, (če smo si to izbrali za življenjski poklic in usmeritev pa to še tem bolj velja) reči garanje? To je tu vprašanje in menim, da nam bo sivo vse dotlej, dokler bomo na delo gledali kot na tisti kamen, ki da ga neizbežno vlačimo na ramenih.

...Zato pa potem mulci »udarijo« kontro in prepevajo, da se od dela umira.

B. Ž. J.

Poezija, kultura, politika

Založba Komunist izdaja predvsem družboslovna in politološko-študijska dela, ki zahtevajo od bralcev precej več kot samo bralni užitek. Namenjena so vsem — ne tako maloštevilnim — razmišljajočim ljudem, ki se želijo dokopati do globljega bistva družbenih problemov v prostoru in času okrog nas. Na desetisoče nas je tudi v razmeroma maloštevilni, a vse-skozi intenzivno delujoči slovenski narodni skupnosti: dijakov in študentov, njihovih učiteljev, izobražencev, tako ali drugače idejno in ideološko angažiranih ljudi, med njimi tudi sto tisoč čla-

zivno-enostranski verziji temveč z željo po osvetlitvi. Kocbekovega »pojava« v vseh različnih in raznoterih idejnih miselnih in strokovnih plati, v pravi pahljači umevanj in razlag, kar je tudi poglavitna vrednost tega 179 strani obsegajočega »študijskega zvezka«, »Kultura kot alibi« (kot »študija o različnih marksističnih ali neomarksističnih avtorjih« — posebej o Herberu Marcuseju — »ki so se teoretsko ukvarjali s kulturo in umetnostjo«, pri čemer je poglavitna pomena razmislek o »vpetosti kulture v širše družbene razsežnosti«, kar je

Edvard Kocbek

Poezija,
kultura,
politika

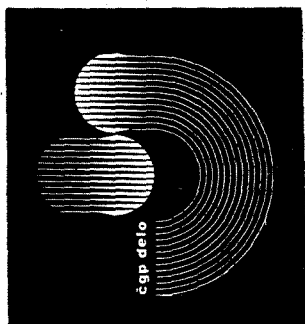
nov zveze komunistov. A zanimivo: knjige, ki bi jih ti desetisoči morali prebrati, izhajajo le v »skopih« tisoč izvodih, pa še zanje so v založbi v strahu, kajti utegne se zgoditi, da ne pojdejo v denar (ne nazadnje tudi zaradi razmeroma visoke prodajne cene, ki je posledica odklonjenih prošenj za subvencijo s strani kulturne skupnosti Slovenije, ker pač tudi njej sami ne »pade« dovolj sredstev za vse, kar od nje terja proizvodnja v kulturi in umetnosti na naših tleh).

Te knjige (knjižice, brošure, študijski zvezki) pa so vse prej kot nezanimive.

V »šopku«, ki ga je založba Komunist predstavila te dni, so izšli naslovi: Edvard Kocbek — Poezija, kultura, politika (zbornik referatov z znanstvenega srečanja, ki ga je v tej izjemno zanimivi osebnosti našega časa in naše kulture pripravil Marksistični center CK ZKS, vendar ne v kakršnikoli eksklu-

pogostokrat »alibi« za poseganje avtorjev na druga, predvsem politična območja; študije so delo avtorjev Aleša Erjavca, Leva Krefta in Henza Paetzolda), »Tretja internacionala komintern« (izpod peresa Avgusta Lešnika — s posebnim ozirom na vse, kar se je »pletlo« med kominterno in Stalinom ter jugoslovansko KP, kar je — kot aktualni študijski povzetek vrste dosedanjih objav o teh zgodovinskih napetostih — zagotovo branje, vredno naše pozornosti, še zlasti, ker gre le za 75 strani obsegajoče »drobni priročnik«) in slednjič »Zveza komunistov in religija« (magnetofonski zapis s seminarja, ki ga je decembra lani — na visoki strokovni študijski ravni, ob sodelovanju priznanih religiozologov, pripravila slovenska ZK Slovenije pod naslovom »Aktualni poudarki politike zveze komunistov do religije, vernikov in cerkve«, kar še zdaleč ni postransko ali nevažno vprašanje naših dni in naših medsebojnih razmerij).

V. K.

ČGP DELO

Časopisno in grafično podjetje
Delo

TOZD Tisk časopisov in revij
TOZD Grafična priprava
TOZD Knjižni in komercialni tisk
TOZD Grafična dodelava

61000 LJUBLJANA, Titova cesta 35

p. p. 29

Telefon (061) 315-366

Telex: 31291 yu dtlj

Predstavništvo Beograd:

Moše Pijade 12

Telefon (011) 336-094 in 335-089

Dejavnost TOZD

— stavljenje (foto, lino, mono),

izdelava enobarvnih in večbarvnih filmov in klišejev

— roto-ofset časopisni in revialni tisk

— ofset in knjigotisk (eno in večbarvni)

— grafična dodelava (knjigoveznica)

Danes nas tare tisoč skrbi

Leta 1941 je dobil slovenski narod za svoj pohod proti okupatorju, za svoje preživetje in boj za nove družbene odnose — svoj program, vsebovan v točkah Osvobodilne fronte. Nekaj točk, tovariši, je povedalo vse! In brez posebnih zakonov in odločitev so začeli rasti odbori OF, NOO, partizanske čete, odredi, brigade. Toda takratno vodstvo je zapisalo te točke po meri časa in ljudi, po njihovih željah in hotenjih, po njihovem srcu. In kar je bistveno, ljudstvo je zaupalo vodstvu in vodstvo je bilo prežeto z vero v ljudi in njihove sposobnosti. Danes ni nič manj, če ne bolj, potrebno zaupanje v ustvarjalne sposobnosti ljudi. Ustvarjalnost pa zahteva svobodo, svobodo dela in odločanje o ustvarjenih rezultatih.

Danes nas tare tisoč skrbi in ugotavljamo, da smo v krepki krizi. Toda, če na ta problem pogledam »po borčevsko«, moramo ugotoviti, da smo v vojni iz vsake bitke, naj je bila zmagovita za nas ali ne, prišli za spoznanje bogatejši. Boj nas je kalil in tudi današnji dogodki nas kalijo. Priznajmo si, da so nas začele zanimati stvari, za katere še včeraj nismo imeli poslušala. Več beremo, več poslušamo in vse bolj hočemo biti navzoči. In kadar gre ljudem najtežje, kadar gre za preživetje, za obstoj — se zdramijo najbolj iskri misli, vedno bolj odločne odločitve, težnja po skupnosti in sodelovanju ter akcije za odstranitev vsega, kar ovira pot napredku.

Adolf Ankon

NAGRADNA KRIŽANKA

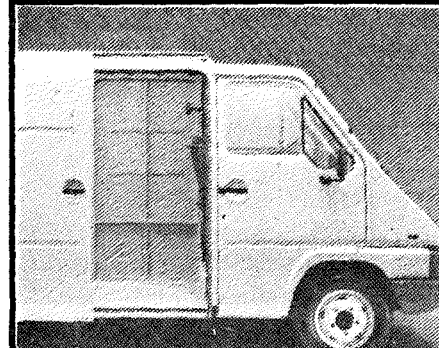
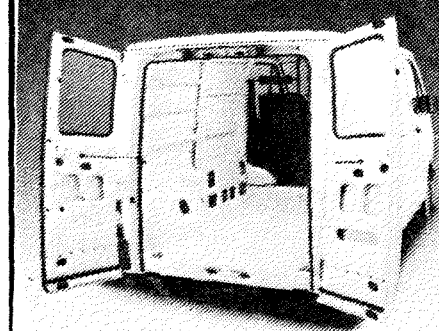
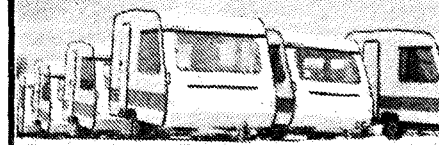
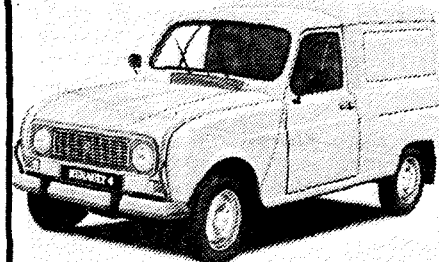
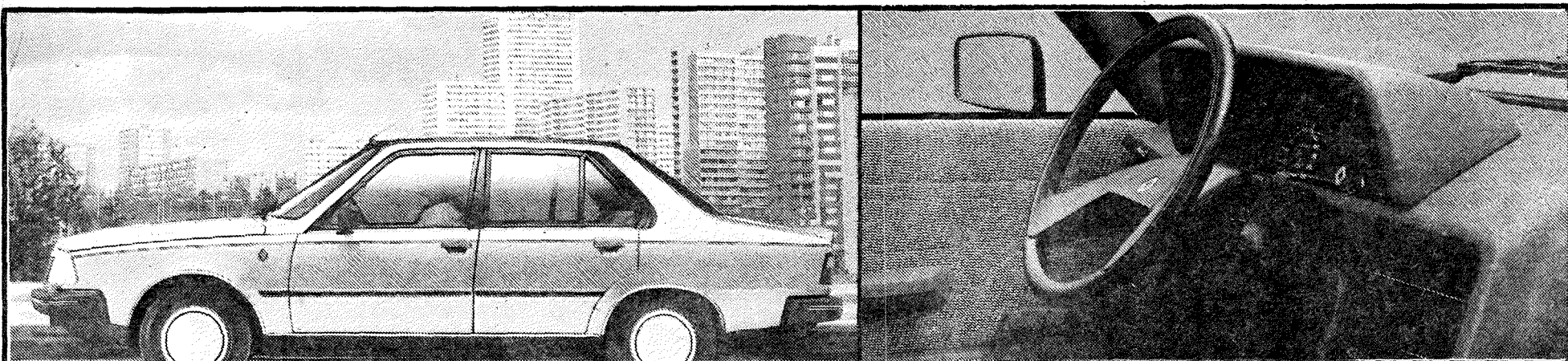
Nagradni razpis

Tole nagradno križanko smo popestrili z gesli novo-meške tovarne vozil. Rešitev pošljite do ponedeljka, 16. maja 1988, na naslov: Uredništvo TV-15 Naš tovariš, Miklošičeva 28, 61000 Ljubljana. V spodnji levi kot kuverte pripišite IMV. Tji reševalce čakajo knjižne nagrade iz programa založbe Borec.

NAGRADNI KUPON

Ime in priimek: _____

Naslov: _____

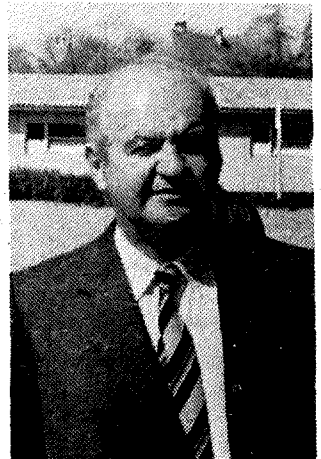
ERBIJ	TUJE Z. IME	ŽIVLJENJ- SKA SILA, DUŠA	PESNIK BORDON	EVROPIJ	SLAŠČICA	REČ. PREDMET	IVAN MINATTI	▽	▽	KRALJE- STVO	VRSTA VRBE	RUSKI ROMANT. PESNIK (MIHAIL)	NAPRAVA, KI POSRE- DUJE SPO- ROČILA	ŽIVEL 1. MAJ - PRAZNIK DELA !	
▷							PRIPRAVA ZA MER- JENJE								
▷							VSEZNA- LEC								
							AGAVI PO- DOB. RASTL.								
OKRAJ- SANO ANGL. M. IME				ZASTOP- NIKI NOVIH SMERI										▽	RAVNANJE, IZRAV- NAVANJE
ANDRIČ				KRČMA VZDA UDARJ. Z NOGO							AM. ZVEZNA DRŽAVA NAROD V SPANIJI				
ANDREJ MARINC			STRUP (ZASTAR.) RIM. HIŠNI BOGOVI					MORILEC							
	MESTO V JUŽNI FRANCIJI					ANTON OCVIRK			NEMŠKI PISATELJ (THOMAS)					VLADO SRUK PREBIV. LIGURIJE	
KARLOVAC	ODVETNIK	PRITOK ISERE NIZKA TRAVA					STAR ŠPANSKI KOVANEC	VIŠINO- MER	POOSTRI- TEV POLOŽAJA	KRATKO BODALCE					
▷						GREBEN DVORCA V VERSAJ. PARKU				LIVARSKA FORMA. NASAD OB HIŠI					
▷						MESTO V IZRAELU STARI SLOVANI							POT V SNEGU ČRNA ŽIVAL		
VALJEVO			PRIPOVE- DOVALEC PLOD Z LUPINO										▷		
OVITEK PRI KNJIGI											ŠVIC. PRA- KANTON				ARGON
KIRURŠKA STRGALKA						MOUNT ČRPALKA KRVNEGA OBTOKA			SREDOZEM. RASTLINA (DALJŠA OBLIKA)	TORINO	REDITEV				
PESNIK MERMOLJA				OGLAS TENIŠKI IGRALEC NASTASE							NEIZOBRA- ZENOST, NEVED- NOST	RUSKI VLADAR. NASLOV			
MADŽAR. PLEMIČ (FERENC)					TV RAZSTAV- LJALNIK SLIK AKER							DOBA, VEK			
TAMARA MILETIC	NEMŠKI PISATELJ (WILHELM)	NEKD. VOJAK V VZHODNI AFRIKI	SULIČAST NOŽIC JETIKA, SUŠICA							ENAKA VOKALA PLEMEN. GOVEDO					
▷						RUSKI PISATELJ (ILJA)							▽	SMUČAR FRANKO	NIZOZEM. MESTO, ZNANO PO SIRU
▷						ZMIKAVT	VRTNA SENČNICA	DAJANJE V KAJ PRITOK RENA							
GORSKI RESE- VALNI COLN				TOK, TULEC ANTON RAMOVŠ				ORGAN VIDA ANDREJ JARC					ŽID TINE OREL		
OSNOVA, TEMELJ					KNJIGA ZEMLJE- VIDOV						ŽENA (ZANIC- LJIVO)				
DRŽAVNA BLAGAJNA					SOVJET. ŠAHIST (MIHAIL)				AVTOR VINKO KORENT	PLEMEN. ZNAMENJE					

Ob deseti obletnici ustanovitve Judo kluba Golovec

Šport in SLO sta tesno povezana

Sedanji način življenja je v bistvu poguba za človeka. Po eni strani je vsak dan več obveznosti, tako na delovnih mestih, kot v zasebnem življenju. Po drugi strani pa nas sodobna tehnika vse bolj polevja in je vedno manj časa za telesno vadbo, rekreacijo in šport. Ljudje smo vedno slabše telesno pripravljene in povečuje se število bolezni. Tako izgubimo veliko delovnih ur, vse težje pa opravljamo tudi naloge s področja SLO in DS.

Zato so vse bolj pomembne dejavnosti klubov, ki se lahko pohvalijo s svojo množičnostjo, ki pa počasi prerašča tudi v kakovost. Med takšne sodi tudi Judo klub Golovec iz Ljubljane. Pred dnevi so njegovi člani proslavili deseto obletnico obstoja z velikim mladinskim turnirjem, bil je že peti po vrsti, ki se ga je udeležilo devetnajst klubov iz vse Slovenije.

Ivan Turk

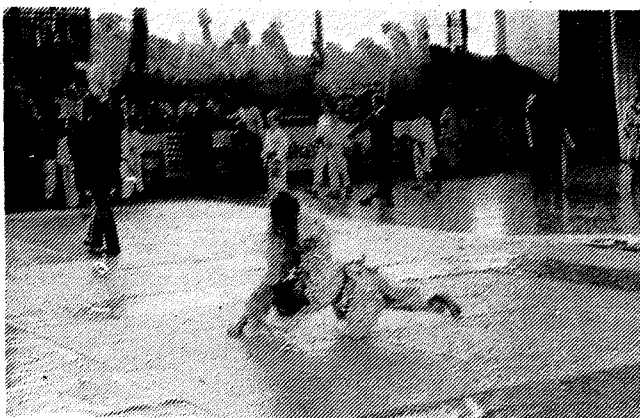
je in gostje iz Reke ter Bihača. Zanimivo je, da je pokroviteljstvo nad to prireditvijo prevzel sekretariat za ljudsko obrambo občine Ljubljana Moste-Polje. Zakaj so se odločili za to, smo vprašali Ivana Turka, sekretarja za ljudsko obrambo v tej ljubljanski občini. »Lani je bila pri nas akcija NNNP, v katero so bila vključena društva in družbene organizacije. Prikazali so, kako naj bi sodelovali v SLO. Pokazalo se je, da je izredno pomembna telesna pripravljenost. Dokaj hitro lahko človeka naučijo strokovnih opravil, zelo težko pa ga v kratkem času telesno pripraviti za vse napore,« poudarja Ivan Turk.

Za SLO in DS imajo poseben pomen tisti športni programi, ki prispevajo k povečanju telesne pripravljenosti vseh kategorij prebivalstva. To je tudi temelj visoke mobilizacijske pripravljenosti in pogoj uspešnega sodelovanja pripadnikov JLA, TO in CZ v vseh vidikih boja in odpora proti morebitnemu napadalcu. Dobra telesna pripravljenost je skupaj z idejnopolitično in vojaško strokovno usposobljenostjo temelj in pogoj uspešnega sodelovanja delovnih ljudi in občanov v sistemu SLO in DS.

»Lep primer, kako se lahko z minimalnimi sredstvi, veliko dobre volje in amaterske zagnanosti naredi veliko, je ravno Judo klub Golovec. V desetih letih je postal pomemben dejavnik pri dvigovanju telesne pripravljenosti, uspo-

sabljanju občanov za samoobrambo in seveda razvoju telesne vzgoje, športa in športne rekreacije v naši občini, še posebej pa v Štepanjskem naselju,« pravi Ivan Turk.

Pri vsem tem pa ne smemo pozabiti na vzgojno vlogo tega kluba. Vanj je včlanjenih več kot sto mla-

Na jubilejnim turnirju so mladi judoisti pokazali veliko znanja, poguma in srčnosti.

dih, ki bi bili sicer prepuščeni sami sebi in pa ulici. V klubu pa jih polno zaposlijo in tako preprečujejo, da bi zašli na stranpoti.

Prav gotovo pa Judo kluba Golovec ne bi bilo, če ne bi bilo njegovega predsednika Čeda Škondriča in trenerja Vaska Prokofjeva in številnih drugih zanesenjakov, ki mnogokrat z lastnim denarjem omogočajo, da se njihovi judoisti izkažejo tudi na tekmovanjih zunaj Slovenije.

V ličnem biltenu, ki so ga izdali ob svoji desletnici in ob petem turnirju za pokal Golovec, je Čedo Škondrič med drugim zapisal

tudi to: »Danes smo ponosni na naše delo, na našo člansko ekipo, ki tekmuje v prvi slovenski ligi, na naše tekmovalce z republiški in državnimi odličji in na vseh stopetdeset judoistov, ki redno in prizadevno trenirajo. Pogoji za delo so iz leta v leto boljši, saj smo s svojim delom uspeli pritegniti pozornost širše javnosti, ki se vse bolj zanima za to športno zvrst in za naše delo.«

B. K.

Podnart: podpora priljubljenemu kandidatu!

Borci iz Podnarta, ki so imeli v krajevnem kulturnem domu pred dnevi svojo programsko konferenco, so ugotavljali, da so svoje naloge, kakor so si jih začetli lani, vestno izvajali. Sprejeli so tudi plan dela za letošnje leto, kar jih obvezuje k nadaljevanju aktivnega družbenopolitičnega dela v njihovem kraju.

Govorili so o širših in ožjih občinskih problemih ter o nekaterih nalogah, ki jih bodo še naprej sami opravljali. Tako so med drugim sklenili, da bodo kljub podpisanimu krajevnemu sporazumu o varovanju in skrbi za krajevne spomenike NOB in revolucije, zaenkrat pri tem delu sami še aktivni, vendar bodo skozi tesne vezi s pionirskim odredom Alojz Rakovec usmerjali podružbanijske tega področja dela.

Ko so govorili o evidentiranju kandidatov za predsednika skupščine občine Radovljica, so menili, da so predpisi skrajno neustreznosti, če kandidatu s podporo velike večine baze ne morejo dovoliti, da bi se kandidiral za predsednika SO Radovljica. Soglasno so sklenili, da bodo občinski SZDL posredovali svoj predlog za župana in sicer inž. Jožeta Kapusa, direktorja Alpdoma iz Radovljice.

Ciril Rozman

Iz našega zamejstva

Mogočna spominska svečanost na Opčinah

Na strelišču na Opčinah pri Trstu je bila svečanost v spomin na 71 talcev, ki so jih tu postrelili nacifašisti aprila 1944. Izredno velika udeležba antifašistov iz Trsta in vseh okoliških krajev je samo še poudarila in okrepila pomen svečanosti.

Pokrajinski tajnik VZPI-ANPI Dušan Košuta je v svojem govoru med drugim dejal, da je že čas, da se dokončno preuredi opensko strelišče v »Park spomina in miru« v trajni spomin na 109 tu padlih žrtev in na vse, ki so v boju za mir in proti nacifašizmu dali svoja življenja. To bo najprimernejši prispevek k proslavam 40-letnice italijanske ustave, ki je zrasla iz osvobodilnega boja in odpornosti. Ponovil je že staro zahtevo, da se dovoli postavitve spomenika padlim iz Škedenja, s Kolonkovca in Sv. Ane.

V italijanski je nato spregovoril vsedravnih podpredsednik Tino Casali in ostro obsodil birokratsko preprečevanje, da bi opensko strelišče preuredili v »Park spomina in miru«. Dejal je še: »Kako bi bilo, če bi rešitev takšne zahteve preprečili kakršnemu koli drugemu italijanskemu mestu, na primer Marzabottu, Ardeatinskim jamam, Bovesu in drugim. Ali odgovorni ne občutijo, da se onečašča kraj, kjer so pod streli nacifašistov padli partizani in antifašisti, da se skruni spomin na vse te žrtve? Ideali, za katere so padli, daleč presegajo po svoji moralni vrednosti vse druge interese in pomisleke.«

V imenu mladih je govorila Nives Košuta in poudarila pomen takšnih in podobnih prireditev, s katerimi mladi spoznavajo pomembna obdobja naše zgodovine. Ob tem pa se mladi zavzemajo, da bi se grozote iz nedavne preteklosti nikoli več ne ponovile.

Pri mogočni spominski svečanosti so sodelovali Tržaški partizanski pevski zbor pod vodstvom Oskarja Kjundra ter ženski in moški pevski zbor Kulturnega društva Tabor pod vodstvom Sveta Grgiča.

Omeniti še velja akcijo zbiranja podpisov za petico za preureditev openskega strelišča v »Park spomina in miru«, ki jo bodo poslali tukajšnjim oblastem in odgovornim v Rim. Tiskanih je bilo namreč 10.000 razglednic z besedilom, ki zahteva ureditev openskega strelišča, ki jih morajo posamezniki opremiti s priimkom, imenom in naslovom ter nato odposlati predsedniku italijanske republike Cossigi.

J. O.

Ni še vse jasno, zdaj pa bo

Redno spremljam TV-15. Članek, ki ga je napisal tov. Stanko (Stanislav) Berginc - Maks pod naslovom V PRIHODNJE VEČ PAZ-LJIVOSTI v TV-15 št. 10 z 10. marca 88 je točen. Tov. Vresnik bi že moral nehati z dokazovanjem, da je Berginc Stanko padel 7. 1. 1944, ker za to nima dokazov, če pa jih ima, naj jih dokaže z dokumentacijo, ne pa s fraziranjem. Opira se na članek v TV-15 št. 32 od 27. 8. 87, ki ga je napisal tov. Franc Mervič, ki pa ni točen in sicer: da je bil komandir VOS-a za Kobariško tov. Berginc Stanko-Matajur, moral bi se pa na članek, na katerega gov. Francu Merviču v TV-15 št. 35, 17. septembra lani odgovarja tov. Berginc Stanko (Stanislav) - Maks. Tov. Vresnik je knjigo izdal junija 1987, torej se opira na Merviča, po že objavljeni knjigi. Zakaj to?

Med NOB sem bila obveščevalka VOS-a OF na Kobariškem in sem zelo dobro seznanjena z vsemi vodilnimi s tega območja. Po okupaciji Kobariške republike je za komandirja VOS za Kobariško, v začetku novembra 1943, prišel tov. Berginc Maks-Strihar in je tu ostal do usodnega dne 7. 1. 1944. Ujet je bil v rojstni vasi Kamno in deportiran v Dachau-Mauthausen, od koder se ni vrnil.

Komandant bataljona VOS za Bovško-Kobariško in Tolminsko je bil Srečko Stupica vse do prehoda VOS v VDV, 18. 3. 1944, komisar pa je bil Zoran Kovačič.

Vresnik trdi, tudi netočno, da je padel Berginc Stanko. Naj ponovim to, kar je že Marta Pahor-Nataša napisala v TV-15 št. 13 z 31. marca letos: da je to vse ena in ista oseba; kot Berginc Stanko je znan v javnosti, po rojstni matični knjigi je pa Berginc Stanislav s partizanskim imenom Maks.

Vresnik je vse to zakompliciral in zameglil, da še sam ne zna več razjasniti.

Avtor članka ni nameraval kritizirati avtorja knjige, temveč tiste, ki so prispevali gradivo za knjigo, zaradi netočnih podatkov. Tudi tov. Mervič bi se moral opravičiti, saj podatki niso točni. Tov. Berginc Stanko (Stanislav) - Maks je bil ves čas v VOS-OF in VDV na območju Tolminske. Objavljena slika pa ni podtaknjena, pač pa je avtor članka hotel dokazati, da ni padel niti bil ujet, temveč da je bil ves čas vojne v operativni enoti. Z njim sem bila tudi v stikih.

Na območju Primorske je bilo v partizanih več Bergincev, toda niti dva nista bila z istim imenom, kar je razvidno iz zgodovine NOB.

Marija Gregorčič

Na skupščini krajevnih organizacij ZB NOV Koroških partizanov, Ljubljana Bežigrad smo soglasno sprejeli naslednji

PROTEST

Borci se ne moremo strinjati z vedno ostrejšimi napadi na našo armado in z žalitvami vodstva, kar kaže na protisocialistično in nacionalistično sovražno delovanje v naši jugoslovanski skupnosti.

Članki v Mladini, Katedri, Tribuni, Teleksu in Novi reviji kažejo, da je njihov cilj kompromitirati našo armado in njeno vodstvo. Organizirani napadi na Jugoslovansko ljudsko armado kažejo na spodbujanje homogenosti in trdnosti SFRJ, pri čemer so težnje za razcepitev Jugoslavije.

Borci ne moremo razumeti nastopa naših posameznikov tudi na najbolj odgovornih položajih, predvsem kulturnikov, ki v svojih izjavah podpirajo pisanje v naštetih revijah.

Zahtevamo, da se družbenopolitična vodstva, predvsem ZKS, SZDL v naši republiki takoj intenzivno vključijo v dogajanja in analizirajo pisanje ter ugotovijo idejne vodje in ne samo izvajalce protisocialističnega in protisamoupravnega delovanja.

Od vodstva naše organizacije pričakujemo energičnejše poseganje v ta negativna dogajanja!

Obveščamo vse borce enot NOVJ z območja Slovenije, svojce padlih ter ostale, da bo odkritje spomenika preboja sremske fronte v Šidu, 8. maja 1988 ob 11. uri.

Odbori skupnosti borcev, občinski odbori ZZB NOV ter vsi zainteresirani naj najkasneje do 28. aprila 1988 sporočijo na Republiški odbor ZZB NOV Slovenije, Vrtača 11, Ljubljana, koliko udeležencev proslave predvidevajo in s kakšnimi prevoznimi sredstvi nameravajo potovati. Organizatorji proslave v Šidu bodo posredovali nalepke, s katerimi bo mogoč vstop vozilom na prostor proslave. Nalepke dobite na Republiškem odboru ZZB NOV Slovenije. Organizacijski odbor za pripravo

skupnega odhoda na odkritje spomenika v Šid obvešča vse do sedaj prijavljene in še zainteresirane, da bo odhod z rednim vlakom:

— iz Ljubljane 7. 5. 1988 ob 22.30 uri (s postankom v Zidanem mostu ob 23.29 ter Krškem ob 23.59 uri).

— iz Maribora 7. 5. 1988 ob 22.34 uri (s postankom v Celju ob 23.50 uri).

Vagoni bodo rezervirani in posebej označeni. Povratne vozne karte kupijo udeleženci sami in uveljavljajo svoj popust (invalidski, upokojski).

Dodatek iz Šida bo zvečer, 8. 5. 1988.

Dodatne prijavnice sprejemamo najkasneje do 4. maja 1988 na naslov: Republiški odbor ZZB NOV Slovenije, Ljubljana, Vrtača 11, ali na telefonsko številko: (061) 216-568. Osebnih vabil ne bo.

PRIJAVA za udeležbo na odkritju spomenika sremski fronti v Šidu 8. 5. 1988

Podpisani _____

Naslov _____
se prijavljam na obisk odkritja spomenika Sremski fronti v Šidu. Potujem z vlakom in vstopim na železniški postaji _____

Z menoj bodo potovali še _____ svojci.

V _____, dne _____ 1988.

Podpis:

tv-15 naš TOVARIŠ

TV-15 je oznaka za kurirsko postajo, ki je delovala v vasi Občice v dolini med Dolenjskimi Toplicami in Semičem.

TV-15 je glasilo Zveze združenj borcev NOV Slovenije in Zveze rezervnih vojaških starešin Slovenije, ki sta njegova ustanoviteljici. Izdajatelj je Založba Borec s sedežem v Ljubljani. Naslov uredništva: Ljubljana, Miklošičeva 28/1. Telefon: 327-780. V uredništvu smo: glavni urednik - ZVONE KRŽIŠNIK, odgovorni urednik - VIKTOR KONJAR, novinarji-uredniki - ŽIVA DROLE, BOJAN KUNTARIČ, MILENKO STRAŠEK, BOJANA ŽOKALJ-JESI, redaktorica-ilektorica - MIRANDA MRČELA, tehnični urednik-oblikovalec - DRAGO SETNIČAR, tajnica uredništva - MARA OKORN. Uprava in naročniški oddelki: Ljubljana, Ul. Moše Pijadeja 24. Telefon: 317-049. P. P. 598. Člani časopisnega sveta TV-15: predsednica - MIRA SVETINA, DUŠAN BENKO, RASTKO BRADAKŠKA, MILAN FILIPIČIČ, TONE GOŠNIK, FRANK KONOBELJ, MARIJAN LAH, FRANJO MAROŠEK, IVO OREŠNIK, JOŽE OBLAK, ZORKA PERŠIČ, IVAN REPINC, JOŠT ROLC, VANDA ŠKODNIK, BLAŽ LAVRIČ, VLADIMIR DEJAN, MARINKA LEVIČNIK. TV-15 izhaja kot tednik. Cena izdoda: 300 din. Letna naročnina za 1988 (52 številki): 13.000 din. Naročnina za 1. polletje: 7.000 din. Tisk in korektura: ČGP Delo, Ljubljana. TV-15 je oproščen temeljnega prometnega davka po mnenju Sekretariata za informacije IS SRS (42/1-72 z dne 12. 4. 1974).